Digitized by Google

EXCURSUS SECUNDUS
AD
EDITIONEM PRIMAM
ET
SECUNDAM

DISSERTATIONIS HISTORICÆ
DE
LINGUA PRIMÆVA, ETC. ETC.

AUCTORE
ALBERTO SCHULTENS.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud JOHANNEM LUZAC.
MDCCXXXIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

ERUDITO

ET

ÆQUO

LECTORI.

P*lacuit Cl.* Diſſertatori de Lingua primæva, *poſt* primum Excurſum, *amiciſſime & humaniſſime a me datum ad Editionem primam illius Diſſertationis*, Ejuſdem *Alteram procurare Editionem, mutationibus, inſertionibus, & notularum acceſſionibus, mire variegatam.*

Id conſilii inauſpicato capti, omnia mea conſilia, quæ auſpicatiſſime inita opinabar, ad Clariſſ. Theologum *ex* Lite, *in quam ſe infeliciter innexuit, feliciter evolvendum, ultro eludit, atque deridet.*

Qui Magnus in Eccleſia, & Academia, *ſe ipſo* Major *procedere potuiſſet, Veritatem cordate agnoſcendo, & quod humani paſſus erat, in* Excurſione

Belgica *adverſus me ſuſcepta* A°. 1736. *acriuſque continuata per* Diſſertationem *de* Lingua primæva, 1738. *honeſtiſſime corrigendo, explicando, ad Veritatis & Æquitatis normam reducendo: Occaſione ſibi Divinitus oblata uti recuſans, ſe ipſo Minorem ſemet reddidit: &* Magnanimitatis *vere* Theologicæ *palmam, quam temporibus ſuis circumdediſſet, immortalem, atque incomparabiliter glorioſam, amiſit. Indoleſco; & imbecillitatibus Maximorum quoque hominum ingemiſco. Dabam Lugduni in Batavis a. d. 6.* Junii MDCCXXXIX.

EX-

Digitized by Google

EXCURSUS SECUNDUS
AD
EDITIONEM PRIMAM
ET SECUNDAM
DISSERTATIONIS
DE
LINGUA PRIMÆVA,
ETC. ETC. ETC.

I. Læta omina, in quæ *Primus* noſter *Excurſus*, ante hos quatuor menſes admodum, deſinebat; *Secundo* huic auſpicatiſſimum præbent initium: atque ad *Alteram Editionem Diſſertationis de Lingua Primæva*, *Auctiorem & Emendatiorem*, quæ nuper prodiit, gratulor *Eccleſiæ*, gratulor *Academiæ*, gratulor *Veritatis amantibus*, quod in *Conſenſionem* vergere incipiant ſententiæ, quæ toto cœlo diviſæ videbantur: quodque jam brevi temporis ſpatio dirimi ac decerni queant contentiones, quæ longam & peracrem minabantur colliſionem. *Lætior occaſio hujus ſcriptionis.*

II. Scilicet *Diſſertatio de Lingua Primæva*, duas *Syſtemati* noſtro graviſſimas injecerat plagas. *Bigæ* Paradoxorum Cl. *Diſſertationis.*

א. Prima erat: quod *Dubitare* ſe profiteretur Cl. *Theologus*, *an* LINGUA HEBRÆA *unquam vel ipſis Hebræis* VERNACULA *fuiſſet:* addens, *eſſe hanc* QUÆSTIONEM FACTI; *quæ adhuc* NUNQUAM PROBATA *ſit: ac quoque* NUNQUAM PROBARI *poſſit:* ut *pag.* 198.

198. 199. prioris Editionis conſignatum.

ב. Altera: LINGUAM HEBRÆO-BIBLICAM *eſſe* SINGULAREM *plane*; *& Divinæ cum* ORIGINIS *tum* AUCTORITATIS, *reſpectu tam* NOTIONIS *quam* STRUCTURÆ *in* OMNIBUS *&* SINGULIS VOCABULIS.

In quem ſenſum ea a pleriſque accepta. Biga hæcce *Theſium*, quarum altera alteram trahit, apud pleroſque eam excitaverat Opinionem, LINGUAM HEBRÆO-BIBLICAM a Cl. *Theologo* conſiderari ut *Divinam in ſe*, *a* LINGUISQUE *reliquis ſejunctam*, *ac diſcretam per* INTERIOREM *quandam* SANCTITATEM *atque* PERFECTIONEM.

Rationes quæ iſtum ſenſum ſuggerebant vel invitis. III. Rationes quæ iſtam ſententiam, quantumvis abſonam, Lectoribus vel invitis ingererent, non paucæ.

1. Cernebant Cl. *Theologum* univerſam *Diſſertationem* ſuam eo direxiſſe, ut *aliquid* SINGULARE, EXIMIUM, LINGUIS HUMANIS *negatum*, LINGUÆ HEBRÆÆ *circumdaret*.

2. Notabant talem paſſim LINGUÆ HEBRÆÆ, *qua* LINGUÆ, *urgeri* LUCEM, EVIDENTIAM, PERFECTIONEM; *quæ omnem omnino* DEFECTUM, *vel* EXTERIOREM, COGNITIONIS *noſtræ*, per ſe excluderet, ſibique ſoli citra ullam *Dialectorum* opem, ad omnem claritatem, interpreti neceſſariam, ſufficeret.

3. Hoc ſolo prætextu *Dialectos* a finibus *Biblicis* arceri ſimul intelligebant.

4. Sentiebant inſuper, ni hoc vellet Cl. *Diſſertator*, pulverem tantum cieri, ſponte evaniturum; quin tela in *Syſtema* noſtrum animoſius intorta, in torquentem recidere.

5. Niſi INTERIOREM quandam SANCTITATEM, & PERFECTIONEM DIVINAM LINGUÆ, *qua Linguæ*, intenderet Cel. *Theologus*, non inveniebant, quid tan-

Digitized by Google

tandem adferret majoris Sapientiæ; quum *Divinam Originem*, & *Auctoritatem Sacrarum Literarum*, omnes religioſiſſime agnoſcamus; neque de ea nunc demum per *Diſſertationem* tam ſollicite conſcriptam edoceri quiſquam neceſſe habeat.

6. Denique gravis illa *Dubitatio*, *adverſus* USUM VERNACULUM LINGUÆ HEBRÆÆ *inter Hebræos*, tam contra omnem rationem, quam contra ſuam ipſius veterem & conſtantem ſententiam, ſuſcepta a Cl. *Theologo*, omnibus *indubitatum* ferre videbatur *indicium*, LINGUAM HEBRÆO-BIBLICAM Ei ut DIVINAM plane *in ſe*, & *per ſe*, nunc obverſari: quod alias talis *addubitatio* nunquam exoriri potuiſſet, nedum ut in publicum exire ſuſtinuiſſet.

IV. Hos calculos circa mentem Cl. *Diſſertatoris* initos a *Lectoribus* tantum non omnibus, res eſt notiſſima; ac propterea nemo a me expectaverat *Reſponſionem* adeo *lenem*, *remiſſam*, *ſuſpenſam*, & ubi *fortiter feriendum* erat, *vel tangere* quodammodo metuentem. Varia hinc commota judicia; quæ diſcutere parum refert. Unum præterire nequeo. Viſus fui nonnullis *ludos facere* in re gravi, ac ſeria: quin callide *eludere pugnam*; qui tam fortiter, & conſtanter, negarem *me id credere*, vel *crediturum unquam*, quod toties inculcatum; quodque tam expreſſe, ac diſerte, enunciatum, ut ne *umbra* quidem *dubitationis* circa genuinam Cl. *Diſſertatoris* ſententiam relicta videretur.

Nemo a me reſponſionem tam mollem, ac ſuſpenſam, expectarat.

V. Qui ſic judicarunt, non ignorabant tamen, Doctos Viros, dum Diſputatio fervet, Adfectuſque ludum ſuum ludit, *Verbis* ſæpe ultra *veros ſenſus* evehi; & magnificis quibuſdam ſonis ſemet præſtringere.

Hujus lenioris conſilii Rationes quædam tanguntur.

Ita Cl. *Guſſetiam*, ne a rebus noſtris abeam, in primo *Excurſu*, & alibi, vidimus *Linguam Hebræam* ap-

Digitized by Google

pellitare *Solem qui ſuiſmet Radiis refulgeat*, & *Magnum Luminare* &c.

Ad *Veritates Cœleſtes* in *Codice Hebræo* lucentes, ut *Theologus*, ſplendidas has imagines haud dubie mente ſua referebat. Præſtrictus interim tanto illo fulgore, ad *Linguam Hebræam* ipſam, qua *Linguam*, eaſdem illas *figuras* ſimul transtulit, atque complicitis duabus diverſiſſimis ideis, *Lucem* quandam *Divinam* ipſis *Literis*, *formis*, *Vocibuſque Hebraicis* inſeminare videtur; ut ſic *Opem Dialectorum* a pomœriis ſacris acrius prohibeat videlicet!

Infeliciſſimam enimvero, & a *Theologo*, ac *Philoſopho*, eodemque *Philologo*, haud expectandam confuſionem!

Eam ut jure meo, integra & illibata Viri reverentia, nudavi, argui, revici: ita ſummæ memet injuſtitiæ, & immoderatæ cupiditatis in diſputando, alligaſſem, ſi illuc Eum progreſſum vel ſuſpicatus fuiſſem, quo nullus unquam *Enthuſiaſmus* ſeſe provexit; ſi a *Kabbaliſtarum* inſaniis, & inaniis, diſceſſeris.

Et ſpecialius exponuntur.

VI. Qui ergo Cl. *Guſſetium nunquam credidi* id vere *voluiſſe*, quod *verba primo adſpectu præ ſe ferunt*; non potui, non debui, ſanctioribus vinculis mihi conjuncto Viro Honoratiſſimo, longius licet evecto quam *Guſſetius*, æquanimitatem hanc denegare: ac proinde & in *Præfatione Excurſus Primi*, & in *Curſu* ipſius *Opuſculi*, omnibus modis id inſinuandum, atque diſertiſſime declarandum duxi: ne *turbidus Adfectus* magis, quam *placidus candiduſque Amor Veritatis* Scriptioni meæ præſediſſe deprehenderetur. Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται. Ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ. Ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται. &c. 1 *Cor.* XIII: 4. &c. &c.

Honeſtas,

VII. Non extra oleas ibo, ſi animi mei ſententiam circa genus hoc concertationum, in quod devocor, pau-

Caritas, Æquitas, Prudentia, hanc diſputandi viam præſcribebant.

paulo clarius exponam. Exiſtimo nempe, nil alienius eſſe a perſona Viri Cordati, & honeſti, quam ut *Adverſarium* ad *verba* minus meditate, & prudenter, concepta aggrediatur: Eumve in publico obruat. Quid *verba* dico. Ne *ſenſus* quidem *ſubitarii*; atque in æſtu conflictus oborti, continuo ſunt vexandi: atque *infinita* illa *abſurditate*, quam trahunt, publice confundendi. Qui hoc committunt, peccant in Caritatem; peccant in Æquitatem; peccant in Prudentiam. Sententiæ tales ex *ἀμετρείᾳ τῆς ἀνθολκῆς* enatæ, ut *Radicem* non habent, ita ſponte tandem areſcunt, ſi non ultra modum exagitentur: aut idoneum concedatur tempus, & ſpatium, ad id quod animoſius aſſumtum, ſedate examinandum, ac perpendendum.

Par non eſt, ad primam Scriptionem aliquem obruere, ac confundere.

VIII. Qui Originem, & progreſſum, præſentis *Controverſiæ* ad lineolas, in *Excurſu primo* ductas, inſpicere dignabuntur, facile animadvertent, quorſum hæc collineent. Etiamſi proinde Cl. *Diſſertator* media in concertatione, *humani* quid in hacce *Theſi* urgenda paſſus eſſet forte; meum propterea non erat, ab *humanitate* diſcedere; atque tanquam verum ac genuinum Viri ſenſum ſexcentis onerare repugnantiis, atque operoſius confutatum dare; quod omni *Rationi*, *Literaturæ*, *Philoſophiæ*, ac *Theologiæ* e diametro adverſari, vel imperiti rerum noſtrarum ultro perſentiſcunt.

Jucundus conſilii hujus fructus.

IX. Habeo quoque, ut ad rem propius accedam, fructum conſilii moderatioris: & finem, quem mihi propoſueram, feliciter ſum aſſecutus. Fluctus, qui in *Academia* noſtra conſurgere videbantur, ſidunt, & ſponte ſemet componunt. In portu navigo. Tota noſtra contentio ferme ſopita. Explicuit ſemet Cl. *Diſſertator*, in notulis quibuſdam *Alteri Editioni* ſubnexis; atque ita explicuit; ut

Digitized by Google

ſi omnes *Lectores* ſimul *boni judices* ſedere poſſent, Calamum mihi deponere liceret.

Elucidatio honeſte petita

X. Humaniſſime videlicet rogatum volui Cl. *Diſſertatorem*, ſub finem *primi Excurſus*, ut *planius pleniuſque mentem ſuam circa geminam Theſin*, quæ proram conſtituunt & puppim *diſſertationis de Ling. primæva*, dignaretur *exponere*: quod his *duabus Theſibus diſcuſſis*, *ad liquidamque perductis rationem*, *reliqua ſponte eſſent defluxura*; & *clariori Evictioni conceſſura*.

Ad duas Theſes Capitales *in* Differt. *de* Ling. Prim.

XI. Hæ duæ *Theſes* ſunt:

I. An vere, & ex animo, ſtatueret Cl. *Theologus*, LINGUAM HEBRÆAM *in ſe eſſe divinam*, & *aliis Linguis ſanctiorem*, *interna quadam luce & ſanctimonia*.

II. An vere, & ex animo *item* ſibi perſuaſiſſet *Hebræam Linguam Hebræis nunquam Vernaculam fuiſſe*. Circa *utramque* data elucidatio. *Altera* diſerta, rotunda, cumulata. *Altera* minus plena, ſuſpenſa, hæſitabunda adhuc: quæ tamen hæſitatio adeo cauſæ meæ non officiat; ut contra eam conſtabiliat quam firmiſſime, atque ſupra omnem dubitationis aleam eandem locet.

Cumulatiſſima ſatisfactio data ad Primam & Capitaliſſimam Theſin. *& Negative.*

XII. Quod ad *primam* attinet; quam *diſertam*, *rotundam*, omni ex parte *cumulatiſſimam*, gratus agnoſco, recipio, amplector, eam exhibet *Editio Altera*, *pag.* 236. 237. in notula ſubſerta ad phraſin, *ſingulariſſima Lingua* &c. Ubi ita Cl. *Theologus* mentem ſuam declarat. „ *Dixi me hanc Linguam ob graviſſimas rationes Linguam*
„ *Hebræo-Biblicam vocare: ut eam ſcilicet diſtinguerem a*
„ *recentiore Syra Lingua, quæ eſt Veteris Aramææ Linguæ*
„ *Dialectus: & in Libris N. T. dicitur Lingua Hebræa:*
„ *(confer pag.* 184.) *ut & a Lingua Hebræo-Rabbinica;*
„ *ac Hebræo-Thalmudica, & Cabbaliſtica. Utpote quæ ab*
„ *omni omnino Barbara pura a Deo conſervata eſt contagione.*
„ *Vocaturque hæc ſingulariſſima Lingua, Lingua ſancta;*
„ NON

Digitized by Google

„ NON 1. *quod per ſe vel* NATURALI *ſua aliqua*
„ SANCTITATE SANCTIOR *ſit aliis Linguis; vel*
„ 2. *quod Rabbini (ut non nemo ſarcaſtice ſatis ludificatur,)* ב *Poſi-*
„ *eam* ſanctam *vocant*: SED 1. *quod* DEUS *ea videatur tive.*
„ *uſus in ſuis quibus patriarchas dignatus eſt, viſitationibus.*
„ 2. *Quod DEUS ſua Oracula per hanc ſingulariſſimam*
„ *a ſuis conſcribenda curaverit amanuenſibus.* 3. *Quod*
„ *DEUS ſua hæc Oracula ſingulariſſima hac Lingua in con-*
„ *textu Hebræo providentia ſua incorrupta adhuc dum con-*
„ *ſervat.* Sancta *eſt & vocatur* Lingua *hæc, propter ſan-*
„ *ctiſſimum hunc uſum; ut Tabernaculum & Templum cum*
„ *omnibus ſuis vaſis olim dicta fuerunt Sancta; non ob* IN-
„ TERIOREM *aliquam &* ESSENTIALEM *eorum*
„ SANCTITATEM; *ſed ob* SANCTUM *eorum* USUM.
„ *Hinc Paulus hæc ſcripta vocat 2 Tim.* III: 15. ἱερὰ
„ γράμματα.

XIII. Hac *declaratione* nil diſtinctius, præciſius, completius. Ne umbra quidem ambiguitatis relicta. *Nil completius hac Elucidatione a Cl. Theologo nobis exhibita.*

א. Primo *Negative* repellit, & faceſſere jubet Cl *Diſſertator*, quicquid cæcus Zelus in Scholis *Judæorum* & *Chriſtianorum* turbavit circa *Linguæ Hebrææ*, qua *Linguæ*, *interiorem* quandam ac *naturalem ſanctitatem*, *dignitatem*, *perfectionem*, *lucem*, per quam *Linguas Humanas* tranſſcenderet veluti.

ב. Secundo *Poſitive* rationes, ob quas *Lingua Hebræo-Biblica* appellari poſſit *Sancta*, eas promit Vener. *Theologus*, quas ipſemet in complexu ſaltem ſtrinxi, atque inſinuavi: *Inſtitut. ad Fund. Ling. Hebr.* p 6. ubi de *Titulo* לשון הקדש *Linguæ Sanctæ* hæc paucula poſui. „ Appella- *Eadem noſtra ſententia, & doctrina.*
„ tio a *Judæis* inducta, ad *Gentis* & *Linguæ* ſimul decus
„ Cœlo locandum Patimur; ſi ſuperſtitio abſit; & *Ti-*
„ *tulo* illo nihil aliud inferatur, quam *ſanctiſſimos Hebræo-*

„ *rum*

„ *rum Vates* ea uſos ad *Sanctam veritatis Doctrinam conſig-*
„ *nandam.* „

Adjeci, ut qua in re *ſuperſtitioſum* illud, quod abeſſe volui, juvenes noſtri perciperent: „ *Eximiam* quandam
„ *ſanctitatem* ipſi *Linguæ* quoad *materiam formamque* arro-
„ gare, ſolis licet *Judæis*, qui ſe reliquis gentibus *ſanctio-*
„ *res*, eadem inanitate, gloriantur. „

Depulſio criminatiunculæ minus juſtæ.

XIV. Non eſt quod verear unquam quemquam vel *Theologum*, vel *Philologum* cordatum, ex verbis iſtis aliquid offenſionis ſuſcepturum. *Judæorum* inanias, & *vanas gloriolas* denudare, non eſt *Doctores Chriſtianos* ludere. Omittere ergo potuiſſet Cl. *Diſſertator* inſertionem quæ *num.* 2. obliquo ictu me, ut creditur, appetit: „ *Non quod Rab-*
„ *bini (ut non nemo ſarcaſtice ſatis ludificatur) eam ſanctam*
„ *vocant.* „ Circumſpicio quaquaverſum: quæro ubinam reſideat *ſarcaſtica ludificatio* in Cl. Adverſarium: nuſpiam eam reperio. Certe ſic docui jam inde a quo *Linguam Hebræam* profiteor. Apparet quoque ſubmonitionem tam neceſſariam eſſe *Cl. Altingii Fundamenta Linguæ Sanctæ* tradenti in *Academiis*, quam neceſſarium, cavere ne recentes teſtæ aliquid odoris imbibant, quo ſincera veritas inficiatur, atque aceſcat.

Certamen omne circa Theſin Primariam *inter nos ſopitum.*

XV. Sed miſſa hæc facio: & *inſertiunculam* iſtam, ſi quidem me ferire conatur, condonare malo, quam refellere. Ad rem ipſam potius accedo; atque venerando *Theologo* viciſſim declaro, quando ineptias *Scholæ Rabbinicæ* circa *Titulum Linguæ Sanctæ* tam aperte repudiat nunc, nullum amplius, hac quidem in parte, inter nos remanere Certamen: ſolidumque me gaudere gaudium, quod moleſtiſſima, in tædiumque infinitum exitura, conflictatione ac confutatione, in totum jam ſim liberatus, atque exſolutus.

Lubenti interim, volentique, ſpero, fuerit Viro Clariſſi-

Digitized by Google

riſſimo, ab his jam partibus plane diremto, quin contra eas mecum nunc ſtanti, ſi *procedente* hoc *excurſu* ſomnia *Rabbinorum*, & quorundam *Chriſtianorum*, circa *interiorem ſanctitatem Linguæ Hebrææ* in clariore ponam conſpectu, eoque ipſo confutem, atque configam.

XVI. Conſimilem mihi lætitiæ materiam præbet, quod Venerandus *Theologus* tam cogitate, curateque, mentem explanaverit *num.* 1. „NON *quod* PER SE, *vel* NA„TURALI *ſua aliqua* SANCTITATE SANCTIOR „*ſit aliis Linguis.*" *In quo Cardo quæſtionis noſtræ ſitus fuerit.*

Nempe hæc *Arx* erat noſtræ diſſenſionis; *eſſetne in Lingua Hebræa, qua Lingua, aliquid* SANCTUM, *&* DIVINUM, *a* NATURA *ipſa inſeminatum, eique propterea* NATURALE?

Illuc univerſam *Diſſertationem de Ling. Primæva* tendere, ſibi perſuaſerant Lectores docti juxta, indoctique. Ego *pag.* 69. & alibi *Primi Excurſus* ſolemniter teſtatus ſum, *me nunquam crediturum*, hoc *Venerandum Theologum* vere intendiſſe: *quamvis verba primo id adſpectu præ ſe ferrent:* ac propterea *imprudens* fore, quin *temerarium*, *vel amiciſſimæ diſputationis aciem adverſus talem Theſin inſtruere.*

Habeo cum jucunda conſcientia gratiſſimum rei exitum. Expreſſiſſime nunc mecum negat Cl. *Diſſertator* ſe id voluiſſe: omnemque anſam dubitationis, quæ alicui forte hærere potuiſſet, penitus amputat. Apparet inſuper, *Theologum* noſtrum longiſſime remotum eſſe a *Syſtemate Hieroglyphico*, aliiſque *Metaphyſicis ſublimitatibus*, quæ in *interiore* & *naturali* quadam *ſanctitate*, *perfectione*, *claritate*, ac *Luce*, præſidium ſibi quærere ſolent: ac proinde feliciſſima nos jungere incipit conſenſio; tam magis coalitura, quam magis veris *Literaturæ Sacræ* principiis uterque innitemur.

XVII. Quod porro ad tres illas *Rationes Poſitivas* attinet,

net, in quibus Cl. *Diſſertator* Titulum *Linguæ Sanctæ* fundat: in iis nihil video novi, aut quod a communi ſententia abeat; niſi forte aliquid ſubſit, quod de induſtria velatur.

Sententias noſtras jam concordare in prima Theſi.

1. Certe *Sanctam* paſſim appellamus omnes *Linguam Hebræam*, quatenus *ipſe Deus ea uſus, quum Patriarchas alloqui dignatus eſt*. Eam tamen fuiſſe *Humanam Linguam* nemo ambigere queat, niſi qui quid dicat, penſi non faciat.

2. *Sanctam* quoque eandem ſalutamus, quatenus *Moſis & Prophetarum Oracula* continet: quæ nobis æque ac Cl. *Diſſertatori* in pretio ſunt, & *Sacro-ſancta* habentur. Eam tamen *Humanam* fuiſſe *Linguam*; quin *Hebræis Vernaculam*; tam parum *dubitare* fas eſt, quam ipſam *Revelationem in dubium vocare*. Sed hoc necdum agimus. In præſenti tantum excutimus *declarationem* a Cl. *Diſſert.* datam. In ea maluit Ipſe *num.* 2. " *Quod Deus ſua Oracula per hanc* SINGULARISSIMAM *a ſuis conſcribenda curaverit Amanuenſibus* ". Illud *Singulariſſima* ſimiliter *textum utriuſque Editionis* occupat. Id oculos minus firmos, aut peritos, præſtringit. Diſcutiamus rem ipſam. Hocce verbum *Singulariſſima*, vel *Divinam* dicit *Linguam*, vel *Humanam*.

Si *Divinam* intelligat Cel. *Theologus*, relabetur ad aliquid quod *Rationi & Revelationi* adverſum: quodque in eadem hac nota diſertiſſime a ſe removit.

Si *Humanam*, repugnantia item loquetur palam, niſi eandem *in terris uſurpatam*, & *Vernaculam* fuiſſe *Populo Hebraico* concedat. Sed hæc latius ſuo loco.

3. Ut *Sanctam* quoque veneramur *eam Linguæ Hebrææ partem*, quæ *Sacra Oracula* nobis conſervat, quatenus proviſum, procuratumque, per ſingularem Numinis providentiam, ut *integra*, plane *integra*, ea ad manus noſtras pervenerint; ſine CORRUPTIONE, ac DEFECTU.

Ec-

Digitized by Google

Ecquid ſatis concinimus, atque concordamus? Cl. *Diſſertator* certe nil fortius vel dixit, vel dixerit, quam Ego *Auditoribus* meis inculcare ſoleo. Ejus verba ſic ſonant *num.* 3. *Quod Deus ſua hæc Oracula* SINGULARISSIMA *hac* LINGUA *in contextu Hebræo-Biblico Providentia ſua incorrupta adhuc dum conſervat.* Tolle captioſum SINGULARISSIMA *hac* LINGUA: *num.* 2. refutatum: & nil reſtare ſenties, quod non vel *Catechiſmus* ſuus quemque doceat, ubi de *Verbi Divini*, *in fonte Hebræo conſervati*, *veritate*, *integritate*, & *Auctoritate*, Chriſtianæ notiones inchoantur.

XVIII. Cumulum omnibus hiſce imponit, & *concordiam* noſtram complet clauſula, *tribus rationibus* prægreſſis a Cl. *Diſſertatore* ſubnexa. „ SANCTA *eſt & vocatur hæc* LINGUA, *ut* TABERNACULUM & TEMPLUM *cum omnibus ſuis vaſis olim dicta fuere* SANCTA: *non ob* INTERIOREM *aliquam &* ESSENTIALEM *eorum* SANCTITATEM, *ſed ob* SANCTUM *eorum* USUM. *Hinc Paulus hæc ſcripta vocat* ἱερὰ γράμματα. *Planior adhuc Concordiæ illius demonſtratio.*

Non potuiſſet ſeſe Vener. *Theologus* planius pleniuſque ſuſpicionibus, quas de ſe in Publico concitavit, abſolvere. Non potuiſſet etiam firmius religioſiuſque *conſenſionem* noſtram *internam*, in *externa ſpecie diſſenſionis*, ſancire. Ne verbulum quidem in his minuerim, mutatumve velim. Qui ita ſcribit, *Fanatiſmum* omnem circa *Linguam Hebræam*; omneſque adeo *inanes imaginationes*, ex *Rabbinica Schola* hauſtas, de neſcio qua *Sanctitate interiore*, & *eſſentiali* ejuſdem, mecum proſcribit.

XIX. Sed jam reverenter rogare liceat Cl. *Diſſertatorem*, an non & *Græca Novi Teſtamenti Lingua* eodem jure *Sancta* appellari poſſit, ac debeat, quo *Hebræa Veteris*: ſimiliterque τὰ ἱερὰ γράμματα contineat? Haud dubie. An ergo & *Græca Lingua* propterea *ſingulariſſima*? *Lingua Græca eodem jure ſancta.*

L 2 An

An *Divinæ* item *Originis*, & *Auctoritatis*; qua *Linguâ* videlicet? An etiam forte ***non vernacula unquam, in terrisve uſurpata?*** An? &c. Sed ſuſtineo me: atque has, aliaſque, *Quæſtiones* alium in locum potius rejiciam, atque reſervabo. In præſenti ſatis habeo, liquido demonſtraſſe, atque eviciſſe, Cl. meum *Adverſarium* qui in *Sanctitate Linguæ Græcæ N. T.* non alios, credo, fovet conceptus, ſenſuſque, quam quos vera Eruditio & ſanior *Critica* permittunt, conſimiliter circa *Sanctitatem Linguæ Hebrææ V. T.* neutiquam id ſenſiſſe, quod plerique ſibi perſuaſerant, ſed ſub externo, & apparente diſſenſu, intime tamen mecum conſenſiſſe atque conſpiraſſe.

Mirum in Orbe Erudito Phænomenon.

XX. Hoc quum meridie clarius nunc reluceat, vereor ne vices ſubito commutentur; neve oculis ſuis jam diffidere incipiant, qui *Alteram Editionem Diſſertationis de Ling. Primæva*, cum aliqua cura, & attentione, examinabunt.

Deprendent nihil omnino in ea remiſſum a priore vehementia, qua *Syſtema* noſtrum impetitum, atque oppugnatum fuit. Deprendent contra, animos acceſſiſſe Cl. *Theologo*, quaſi in *Primo* meo *Excurſu* nihil actum eſſet: & quaſi non nervus toti iſti *Diſſertationi* ita inciſus foret, ut ne quidem ſuſtinere ſeſe amplius valeat apud omnes, qui aliquo pollent judicio, & momenta rerum potius, quam verborum, ponderare ſolent.

Emirabuntur ergo, qui fieri potuerit, ut quum univerſa *Diſſertatio* iſta inniti videretur in *Paradoxa* illa *Theſi*, LINGUAM HEBRÆAM, *qua Linguam*, TOTAM DIVINAM *fuiſſe*; *interioreque* quadam *Sanctitate*, & *Luce*, *humanos fines*, *uſuſque*, *excedente*; *præditam*; jam *Theſis* illa, *Baſiſque*, in medio curſu diſputandi deſeratur; non mutata interim, ne mitigata quidem, *Diſſertatione* ipſa;

Digitized by Google

ipſa; ſed animoſius adhuc in *ſyſtema* noſtrum conſurgente.

XXI. Merito nunc profecto, quicumque *Diſſertationem de Ling. primæva* legerunt, perlecta hacce Nota,

1. Quærent, & rogabunt, Ubi ergo illud *ſingulariſſimum*, illud DIVINUM plane, *Linguiſque humanis negatum*, quod contra *Dialectorum Defenſores* tam graviter urgebat Cl. *Diſſertator?*

Omnis nervus Diſſertationi de Ling. Primæva per Cl. Auctorem inciſus.

2. Quærent, Ubi *Linguæ Hebrææ*, qua *Linguæ*, illa *Lux*, *Evidentia*, *Perfectio*, *quæ* PER SE *omnem omnino* OBSCURITATEM, *&* DEFECTUM *vel* EXTERIOREM *noſtræ in ea Cognitionis*, *excludat*; ſibique ſoli ad omnem *claritatem*, & *intelligentiam*, ſufficiat?

3. Quærent, Quo jam non jure, ſed vel tenuiſſimo prætextu, *Dialectorum* ſemper Veneranda apud omnes Eruditos *Auctoritas* ſpernatur, & a Sacris pomœriis, tanquam aliquid *Profanum*, abſiſtere jubeatur?

4. Quærent, Quorſum nunc reciderint omnia illa Tela tam animoſe in *Schultenſium* & ejus Anteceſſores *Erpenios*, *Bochartos*, *Hottingeros*, *Golios*, *Pocockios*, *Dieüos* conjecta, quaſi *Divinam Perfectionem*, *Dignitatem*, & *Majeſtatem Linguæ Hebrææ* minuiſſent; contendendo multam iſti *Linguæ* lucem ex *Dialectis* ſororiis poſſe infundi?

5. Quærent: Si *externam* tantum *Sanctitatem Linguæ Hebræo-Biblicæ* vindicare voluerit Vener. *Theologus*, quid tam laborioſa, & circumducta, ſe fatigaverit Scriptione, in qua nihil tandem, hac quidem in parte, proferatur, quod non communi omnium calculo ſanciatur?

6. Quærent poſtremo: quid coloris habeat jam amplius *Vehemens* illa *Dubitatio*, qua *Linguæ Hebrææ* Capitaliſſima Lis mota, quaſi *nunquam* adhuc *probatum eſſet*, atque etiam *nunquam probari* poſſet, eam *Hebræis*, ullique adeo Genti, fuiſſe *Vernaculam?*

XXII. Quas cogitationes cuncta hæcce mihi, cum

Digitized by Google

adoratione viarum Dei, commoverint, alias commodius expromam. Nunc pergendum potius ad *poſtremæ* illius *Theſeos*, de LINGUA HEBRÆA *nunquam* VERNACULA *forte* HEBRÆIS, eam *defenſationem*, *quam* dubito an Cl. *Theologus* ſibimet approbare potuerit, nedum ut ſe Erudito Orbi eam probaturum eſſe, ſperare queat.

Acceditur ad alteram Theſin.

Extat ea *Editionis ſecundæ pag.* 210. 211. in *Nota paragrapho* V. ſubjecta.

Ille *paragraphus*, reſpondens *paragrapho* II. *primæ Editionis*, *pag.* 198. non loco ſolum motus, ſed & emendatus ſic ſatis ſubtiliter; ſubtilitate tamen in Cl. Auctorem recidente, & deploratam plane Cauſam arguente: quæ quam magis ſe ſuſtinere conetur, tam magis ſemet conficiat, atque configat.

Inſignis mutatio quam Editio Altera *offert.*

XXIII. Sed loquatur ipſe *paragraphus*, prout eum refingere placuit Cl. *Theologo*, *pag.* 210. 211. *Edit. ſec.* „ Aſt quæritur annon *Lingua Hebræa* qua ſancti Dei viri, „ in conſignandis Oraculis Divinis, Sp. S. inſtinctu uſi „ ſunt, *aliqua in Gente* fuerit *vernacula*, id eſt, *quotidiani* „ *in mutuis commerciis uſus*. Atque num ex *Veteri Hebræa* „ *Lingua* nihil, quam quod *in ſacris invenimus Bibliis* am„ plius ſuperſit? Ad quam duplicem interrogationem reſpon„ deo, quod etiam ego, ita edoctus a præceptoribus meis, „ nimis diu in ajente fuerim ſententia: quare ante XXX. „ & amplius annos non dubitavi in *Commentario meo Belgico*, „ *de Veris Dei viis*, *Lib.* IV. *Cap.* VII. p. 721. 722. eam „ *Iſraëlitarum Vernaculam* vocare linguam. Sed perpetuum „ meum, ac nunquam intermiſſum (valuit enim apud me, „ a prima juventute ad hanc ætatem uſque, *Appelleium* il„ lud: *Nulla dies ſine linea*) linguæ Hebræo-Biblicæ ſtu„ dium me tandem docuit, *hoc Grammaticorum aſſertum*, „ quod *Lingua Hebraica* olim alicujus gentis, *Iſraëliticæ* „ ſaltem, fuerit *Vernacula*; atque apud eam frequentiſſimi „ *in quotidiano commercio* fuerit uſus, inter illa eſſe, quæ

„ ad-

Digitized by Google

„ adhuc nunquam probata ſunt, ac quoque *nunc* neuti-
„ quam probari poſſunt. "

XXIV. Notandæ *inſertiones*, *mutationes ve*, quibus Contextus hicce a *priore Editione par.* II. p. 189. diſcrepat.

1. Levicula eſt, quæ *gloſſulæ* loco, poſt vocem *Vernacula*, ſubdit, *id eſt quotidiani in mutuis commerciis uſus.* Pauci, quid ſubſit, intelligent. Non tamen de nihilo eſſe, deinceps percipietur. *Differentia prima.*

2. Altera inſertio, *Ad quam duplicem interrogationem reſpondeo.* *ſecunda*

Ea mederi conatur hiatui præcedentis *Editionis.* Sed vitium adeo non ſanatum, ut palpabilius ſit factum. Id in *Examine* totius *Diſſertationis* oſtendetur.

3. Quum in priori *Editione* extet: "*Fui etiam ego, ita edoctus a præceptoribus meis, nimis diu in illa ſententia:* nunc ita editum: *Ad quam duplicem interrogationem reſpondeo, quod etiam ego, ita edoctus a præceptoribus meis, nimis diu in ajente fuerim ſententia.* *Tertia*

Exiſtimas forte, parum, aut nihil, differre: ſed ex diſcuſſione *Notæ* ſubjectæ mox liquebit, a ſapiente nil fruſtra fieri.

4. Quarta mutatio *Capitalis.* Nempe *Editio prima* ſub finem *paragr.* exhibet; *Linguam Hebraicam olim alicujus gentis, Iſraëliticæ ſaltem, fuiſſe Vernaculam, inter illa eſſe quæ adhuc nunquam probata ſunt, ac quoque* NUNQUAM *probari poſſunt.* *Quarta Capitalior.*

Hoc in *Editione ſecunda banc* formam induit: *inter illa eſſe quæ adhuc nunquam probata ſunt, ac quoque* NUNC *neutiquam probari poſſunt.*

XXV. Diſcrimen in omnium oculos incurrit. Quantum ponderis, & momenti, id trahat in *Quæſtione* noſtra, prudentiores fugere nequit. Paucula pro minus peritis attingam tantum. *Quantum momenti faciat.*

1. Qui

Primum momentum. 1. Qui pronunciat *aliquid* eſſe *inter ea*, *quæ adbuc* NUNQUAM PROBATA *ſunt*, ac *quoque* NUNQUAM PROBARI *poſſunt*; in *orbe Erudito* judicatur *Negare* magis, quam *dubitare*, etiam ſi *dubitationis* voce utatur ad indignitatem rei mitigandam.

Secundum momentum. 2. Qui *aliquid* NUNQUAM *adbuc* PROBATUM eſſe, ac *quoque* NUNQUAM PROBARI POSSE contendit, manifeſtum ſaltem inducit ea in re *Scepticiſmum*, nulla unquam *Luce veritatis*, ac *demonſtrationis finiendum*.

Tertium. 3. Qui *aliquid* NUNQUAM *adbuc* PROBATUM *eſſe*, *ac quoque* NUNQUAM PROBARI POSSE aſſeverat, vel in *quæſtionibus problematicis*, intelligitur modum ac modeſtiam haud ſervare; ſed ſibi arrogare judicium in omnes quotquot *fuerunt* non ſolum, ſed & *ſunt* aut *erunt*.

Quartum. 4. Conduplicatur *Inmodeſtia*, nemini minus conveniens quam ſapienti, ſi non *Problema* agatur; non *Quæſtio*, ſed *veritas manifeſta*, de qua nec in *Eccleſia*, nec in *Orbe Erudito*, unquam dubitatum.

Quintum. 5. Si jam cum omnibus hiſce talis agatur *veritas*, quæ *Revelationem* & *Religionem* univerſam ſuſtinet, & qua vacillante, cuncta vacillarent; vel cæcis appareat neceſſe eſt, cum immodeſtia incredibilem imprudentiam aſſevetione iſta includi: *numquam nec probatum*, *nec probandum*, LINGUAM HEBRÆM ISRAELITIS VERNACULAM FUISSE.

Quid Ego in Excurſ. Primo *ad* Prim. Edit. *inſinuarim.* XXVI. Ad *Veritatis*, & *Juſtitiæ* rationes pertinet, ut teneatur quid modeſtiſſime, quin remiſſe quodammodo, atque adeo ſummiſſe, hac de re inſinuarim *pag.* 21. *Excurſûs primi.* Enarro ibi *Ortum* ſubitæ, & inſubidæ ſane *Quæſtionis*, quam in *Academia Batava* ſuſcitatam, apud poſteros fidem vix inveniet. Verba mea hæc ſunt. "*Hanc ſententiam* (de *Lingua Hebræa Hebræis vernacula*) *quam una* „*omnium vox*, *una mens*, *firmat*, *quum Vir Clariſſ.* NEC „PROBA-

Digitized by Google

„PROBATAM *adhuc*, *nec* UMQUAM PROBAN-„DAM: *Iterum non* meam rem *agi apparet*, *ſed* publicam, „*quando omnes unum in circum concluduntur*, *qui hac de re* „*vel judicarunt olim*; *vel nunc judicant*; *vel in poſterum ſunt* „*judicaturi. Ego quidem*, *niſi hoc probare poſſem*, *non exiſti-*„*marem me ullum habere* Fundamentum, *ſuper quo* Reve-„lationem, Iſraelitis *per* Moſem & Prophetas factam, *poſ-*„*ſem conſtabilire.*

Senſit, credo, Cl. *Theologus*, ſe in iſto, *ac quoque* NUNQUAM PROBARI POSSE, non tenuiſſe moderatum illud, quod vel prudentia hac in parte, nedum modeſtia, poſtulabat. *Hoc anſam dedit* inſigni Muta-tioni *in* Edit Alt.

Excudi ergo curavit in *Editione Altera*, ut ſupra poſitum:" quæ adhuc nunquam probata ſunt, ac quoque *nunc* „ neutiquam probari poſſunt.

Enim vero laudabile eſt ſemet reprehendere; & ſive per ſe, ſive ad monitionem *Antagoniſtæ*, aliquid in *ſcriptis* ſuis emendare: ſed an id in medio congreſſu laudem ferre queat, abſque ut Lector vel in *Præfatione*, vel in *Nota*, ejus Rei *nominatim* certior reddatur; magnopere dubito.

Quod ſi contra ex hoc ipſo contextu, ſic ad monitionem honeſtam, ac modeſtam, *Antagoniſtæ* ſeſe defenſantis emendato, Eidem Nova *Actio* intentetur, rem illaudabilem committi, nemo non confitebitur. *Ex qua* Muta-tione *nova in me ſuſ-cepta*

XXVII. En *Actionem* mihi denuo injectam; qua Prioris Editionis injurias largiter in me congeſtas, redimet ſcilicet Humaniſſimus Diſſertator. Continetur in *Nota* inſigni ad *pag.* 210, 211. ubi ſic perſtringor. " Eſt qui aliis „perſuadere conatur, quod priori meæ ſententiæ contra-„dicam, ac nunc plane negem, Linguam Hebræam „Iſraëlitis unquam vernaculam fuiſſe: ſed errat, ac ſuum „nimis more ſuo præcipitat judicium: dico tantum hoc aſ-„ſertum eſſe inter ea, quæ ob defectum idonei ex caſta *Crim-i-natio non valde gene-roſa.*

Criminationis illius verba.

„antiquitate Teſtimonii hiſtorici *adhuc* probata *non* ſunt, „atque probari *nunc non* poſſunt: quare ego hoc *nec* amplius *affirmo*; nec *nunc* nego: ſed *in medio relinquo*, ſuſpendo tantum de hoc aſſerto meum judicium. Non audeo enim in quæſtionibus facti, qualis hæc eſt, aliquid affirmare vel negare antequam videam *Idonea Teſtimonia hiſtorica*, repetita ex *caſta* & *neutiquam corrupta antiquitate*. Quæ & qualia hic proferri ex antiquis poſſe monumentis, non exiſtimo. Non eſt *Dubitantis*; ſed tantum Affirmantis probare. Affirmanti enim tantum incumbit probatio.

Incredibiis ejus complicatio per partes oſtenditur.

XXVIII. Nunquam forte *Complicatius* quicquam viſum in *Orbe Erudito*. Sed *folia* ſunt *ficulnea*; quæ nudent, non tegant. Nempe Cl. *Diſſertator* confuſus, quod a ſemet ipſo deſciviſſe reperiatur, ſe ſibimet quodammodo occulere conatur.

XXIX. Sic ergo incipit, injuriam videlicet ſibi ab aliquo illatam depulſurus: *Eſt, qui aliis perſuadere conatur, quod priori meæ ſententiæ contradicam.* Quis ille quæſo? An quiſquam

Prima complicatio.

præter me Cl. *Diſſertatoris* indignationem promeruit, quia ſe adverſus criminationes non amicas tandem utcumque ſuſtinuit defendere? Quum nemo interim dubitet, quin in me detorqueatur ictus, placidus rogabo, cur mihi id criminis impingat Vir Clariſſimus, quod certiſſime non commiſi, ſed quod ipſe adverſus ſemet manifeſto commiſiſſe

Ea multimodis revincitur.

deprenditur? An non diſerte in *Contextu* ut *primæ*, ita *ſecundæ Editionis*, inculcatum voluit Lectoribus ſuis, *ſe priorem ſententiam*, de *Lingua Hebræa Hebræis Vernacula*, deſeruiſſe?

An non culpa *prioris ſententiæ* rejicitur quodammodo in *præceptores*, a quibus male *edoctus fuerit?*

An non pœnitet quodammodo Cl. *Theologum*, quod tam diu in illa opinione, tanquam in luto, hæſerit: quum ait

NI-

NIMIS DIU *ſe in illa fuiſſe ſententia* : vel ut nunc maluit, *in ajente ſententia.*

An non inſinuat, ante XXX. & amplius annos, ſe non dubitaſſe in *Comm. Belg. de Veris Viis Dei*, eam *Iſraelitarum vernaculam* vocare *Linguam?*

An illa deſignatione temporis, ſic ſatis remoti, non tacite innuit Cl. *Theologus*, olim quaſi immaturitatem quandam fuiſſe judicii, quam maturior ætas in melius, ſolidiuſque, correxerit?

An illud *Apelleum*, *nulla dies ſine linea*; *atque perpetuum illud*, *ac nunquam intermiſſum ſtudium Linguæ Hebræo-Biblicæ*, quod *Virum Theologum tandem*, *tandem*, *hac in parte*, *meliora docuit*, non infert *prioris ſententiæ immutationem*, & quidem talem, qualis eſt *Lucem* tandem poſt *Tenebras* videntis?

Quum cuncta hæcce *deſertæ prioris ſententiæ indicia* de ſemet ipſe Cl. *Diſſertator* promat, atque omnibus modis inculcatum velit, non *temere id*, ſed graviſſimis de cauſis à ſe factum; jam exputare nullus poſſum, qua tandem ſpecie cenſura hæcce in me nunc deſtringatur: qui potius conſcius mihi ſim, me Cl. *Theologum* hac in parte adverſus ſemet ipſum ſuſtinuiſſe: ac diſertim negaſſe, *me unquam crediturum eſſe quod qui ante* VIII. *annos eandem adhuc tenuerit ſententiam*, indeque *Veritatem Revelationis* adſtruxerit, *in tertia Editione Comm. Belg. de Veris Vii Dei. p.* 721. &c. nunc *ſibimet diſſimilis*, & *adverſus factus ſit*. An hoc eſt, *perſuadere velle aliis*, *priori ſententiæ ſuæ contradicere* Cl. *Theologum*, an ne *ab ipſo* quidem *perſuaderi* ſe ſinere; atque honeſte Ei ante oculos proponere, immoti juris eſſe *Veritatem*, quæ ne ſolicitari quidem poſſit, nedum in contrarium converti.

XXX. Quia magnopere addubitare queo, num attenderit ſatis Cl, *Diſſertator* ad ea quæ *pag. 69. primi Excurſus* ex- *Gravior ejuſdem actionis revictio.*

extant: fieri ſaltem nequeat, ut ea præſentia habuerit, quum hanc in me *notulam* deproperavit, eadem denuo hic repræſentare liceat. Verba ſic habent.

„Hæc quum princeps *Theologus* crediderit, tenuerit, „ſanxerit, ſigillo Auctoritatis ſuæ in *Academia*, & *Eccle-*„*ſia*, obſignarit A. 1730. NECDUM IMPETRARE „A ME POSSUM, *ut ſibi ipſi diſſimilem*, & *adverſum* „*factum exiſtimem* Virum Honoratiſſ. cujus in *Academiam* „& *Eccleſiam* tanta tamque præclara merita. Reperio qui„dem in *diſſert. de Ling. Prim.* p. 19 . declarationem, quæ „*Sententiam* à Viro Clariſ. vere *immutatam*, inſinuet: ſed „quum ibi Theſis hæcce LINGUAM HEBRÆAM „HEBRÆIS VERNACULAM *fuiſſe*, tractetur tan„quam GRAMMATICORUM ASSERTUM, unde „nullo periculo deſciſci, & abiri, queat: pro CANDI„DISSIMO PRINCIPIO diſputandi, quo me animari ſen„tio, viciſſim declaro, PERSUASISSIMUM ME ES„SE, & MANERE, Cel. DISSERTATOREM vel „aliud intendere, quam mihi hactenus penetrare datum; „vel *Naturam*, & *Conſequentiam*, hujus *Theſeos* non ſatis „attendiſſe, quum *Guſſetianimi* defendendi ſtudium, occa„ſione *Rheoricationum Guſſetianarum*, hanc cogitationem & „ſententiam menti offerebat.

Reliqua ad finem uſque eodem filo decurrunt. Quid ergo ſibi vult accuſatio hæc? Aut quo tandem colore, ac prætextu, hæcce nunc nova, inexpectata, incredibilis plane, dica mihi ſcribitur?

Nil invenio: niſi quod à ſemet ipſo velut aufugiens Cl. *Diſſertator*, pulveris aliquid ciendum ſibi duxerit, quo ſe ſibimet occulere, oculiſque aliorum ſimul eripere valeret.

Complicatio ſecunda nova. XXXI. Nempe, niſi me omnia fallunt, ambigui quid captatum in verbo *contradicere*, & inſinuare videtur Cl. *Theologus*, ſe *priori Sententiæ non contradicere*, ſed quod quum

antea

anteà non dubitaverit; nunc ſolummodo *dubitare occœperit*, *hujus.*
non autem *contradicere*, ac *plane negare*. *Actio-*
nis.

Hanc argutiolam intendi, innuere videtur connexio iſta:
„ *Eſt qui aliis perſuadere conatur, quod priori meæ ſententiæ*
„ *contradicam, ac nunc plane negem Linguam Hebræam un-*
„ *quam Iſraelitis vernaculam fuiſſe.*

O aridum foliolum! quod vel tenuiſſima diſſlet aura. Sed tamen, ubi tandem id à me factum? Quibus Verbis? Quibus Artibus id *perſuadere* conatus ſum? Qui præter ea, quæ ſuperius in contrarium adducta *pag. 69. Excurſ. primi*, publice teſtificatus ſum: *Me nunquam crediturum hoc velle ſumme Vener. Theologum, quod verba primo adſpectu præ ſe ferrent; ac proinde imprudens, quin temerarium fore, vel amiciſſimæ diſputationis aciem inſtruere adverſus id, quod vel ex parte tantum percipio, vel in totum forte non aſſequor.*

Eundem ſincerum candorem obſervo in *præfat. pag. penult.* ubi de priore *Theſi*, LINGUAM HEBRÆAM IN SE ESSE DIVINAM, conteſtatus, *me nec credere adbuc, nec unquam crediturum, iſtam ſententiam à Graviſſ. Theologo adſcitam*, &c. ſic pergo: *Idem profiteor, ac conteſtor, de altera illa* Nova *plane, atque hactenus inaudita ſententia, qua Vener. Theologus inſinuat, nec probatum adhuc, nec unquam probandum*, LINGUAM HEBRÆAM HEBRÆIS *unquam* VERNACULAM *fuiſſe.*

Addenda & ultima periodus *præfationis*, quæ forte oculum læſit; quem mitigare & placare debuiſſet. *Ego vero conſenſionem & Amiciſſimam concentionem præ foribus eſſe auguror, nam profecto ſumme Ven. Theologus nec meos ſenſus recte hactenus intellexit; & ego vereor ne illius ſenſus necdum plane & plene ſim aſſecutus in Gemina hacce Theſi* LINGUAM HEBRÆAM TOTAM ESSE DIVINAM: &; EAM HEBRÆIS NON FUISSE VERNACULAM. *Omnino fieri nequit, ut non aliquid complicati his verbis ſubſit, quod*

Digitized by Google

explicitum, atque enucleatum, omnem diſſenſionem ſpero dirimet, atque jucundiſſimam nobis ſententiarum conjunctionem ac conſpirationem procurabit.

Conferantur item quæ *pag.* 17. *Excurſus primi* excerpta ex *opere Belgico*, cum *Epicriſi* mea p. 20. 21. & me potius intra modum ſtetiſſe, quam eundem exceſſiſſe, ipſa *Veritas* atteſtabitur.

Complicatio tertia arguitur. XXXII. Dignitati itaque ſuæ melius conſuluiſſet Cl. *Theologus*, ſi bonam gratiam reddere nolens, malam ſaltem non referret; ita in me pergens. *Sed errat, ac ſuum nimis more ſuo præcipitat judicium.* Perhumaniter enim vero! ac clementer. Gravius excipi meruiſſem: ſed de his, aliiſque floſculis, liberali manu mihi paſſim inſperſis, alias. Nunc videamus modò in quo *error* ille meus conſiſtat; & quid *præcipitati judicii* hac in cauſa tulerim iniquiſſime. *Dico tantum*, inquit Cl. *Theologus*, *hoc aſſertum eſſe inter ea, quæ ob defectum idonei ex caſta & non vitiata antiquitate teſtimonii hiſtorici* ADHUC PROBATA NON SUNT : *atque* PROBARI NUNC NON POSSUNT.

Prudenter non DIXI; in *præterito*, i. e. in *prima Editione*, ubi diſertim legitur, *hoc aſſertum Grammaticorum inter illa eſſe, quæ* ADHUC NUMQUAM PROBATA SUNT; *ac quoque* NUMQUAM PROBARI POSSUNT: ſed in *præſenti* tempore, DICO; prout in *altera Editione* nunc emendatum, *hoc aſſertum eſſe inter ea, quæ* ADHUC PROBATA NON SUNT, *atque* PROBARI NUNC NON POSSUNT. Id *erravi* ſcilicet? & in eo, more meo, *meum præcipitavi judicium*, quod non præviderim, olfecerimve, Cl. *Diſſertatorem* pro *numquam* in ipſo contextu, inſerturum eſſe *nunc neutiquam*, atque inde ita adverſus me in hac *altera Editione* inſurrecturum, ac ſi *hanc Lectionem* jam in *prima Editione vidiſſem*.

Compli- XXXIII. Hujus certe *Lectionis* novæ fiducia, ſic porro

ro in me inſtat Cl. *Theologus* " Quare ego hoc *nec* am- *catio*
,, plius *affirmo*, *nec* nunc *nego* : *ſed in medio relinquo*: ſuſpen- *quarta indica-*
,, do tantum de hoc aſſerto meum judicium. Nihil hic *tur &*
præcipitatum à *noſtro Theologo* : nihil non meditatiſſime *refelli-*
libratum ſimul, ſimul *ſuſpenſum*. *tur.*

1. *Quare ego hoc* NEC AMPLIUS AFFIRMO. En *Prima*
rationem, cur in nova *Editione* dicat Vir Cl. ſe *nimis diu* *obſerva-*
in AJENTE SENTENTIA *fuiſſe*. Nempe *temerarium* *tio.*
Ei viſum *tandem*, ſententiam *ajentem* & *adfirmantem amplius ſuſtinere* auctoritate ſua; quamvis id ad annum *quintum* & *ſexageſimum* ætatis uſque feciſſet: indeque *Revelationis* certitudinem privatim, ac publice, conſtabiliviſſet.

Vide quid poſſit *Apelleum* illud, *Nulla dies ſine linea!*

2. Additur cogitatiſſime, " NEC NUNC NEGO. " *Secun-*
Gaudeo: & jam deferbuiſſe utcumque vim *nimiæ dubi-* *da.*
tationis, quæ a *negatione* parum aut nihil differre videbatur, ex animo lætor: quod qui palam profitetur SE NON NEGARE LINGUAM HEBRÆAM HEBRÆIS VERNACULAM *fuiſſe*, non perpetuum cum iſta ſententia Divortium feciſſe videatur, ſed tantum rupturam quandam leviorem, quam ipſemet Cl. *Theologus* gravitatis & conſtantiæ ſuæ judicabit, e medio ſuſtuliſſe, & quantocyus in *indubitatam* illam *ſententiam*, quam antea tenuit, quamque *Religio* & *Veritas* unice admittunt, revocaſſe.

3. Iſtam ſpem confirmat mihi, quod adjiciatur; " *Sed* *Tertia.*
,, *in medio relinquo* ". De lucro eſt. Licebit ergo nobis, ſalva *Viri Clariſſ.* conjunctione, in *ajente ſententia* perſtare hactenus; quia *Luci* ipſi *rebellarem*, niſi id, quod *ſole clarius* ſeſe mihi inſinuat, pro *indubitato* amplecterer ipſe, aliiſque inculcarem.

4. Liberalius adhuc adjungitur: " *Suſpendo tantum de* *Quarta.*

,, *hoc*

Digitized by Google

„ *hoc aſſerto meum Judicium.* " Fatetur ergo Cl. *Theologus*, ſe *plane incertum* hactenus, tanquam ambiguis nutare, ac natare, lancibus; vel potius in *æquilibrio* pendere perfectiſſimæ *dubitationis.* Si *perpetuum*, ac *nunquam intermiſſum Linguæ Hebræo-Biblicæ ſtudium* hunc *tandem* Ei diligentiæ indefeſſæ fructum tulit; non equidem invidemus: miramur magis.

Sed non invidebit quoque, ut ſpero, Cl. *Diſſertator*, ſi nobis *Linguæ Hebræo-Biblicæ* cultura ad *Annum quinquageſimum ſecundum ætatis* privatim, ac publice, in *Academiis*, producta nunc, & exercita, jucundiorem, attulerit *fructum* talis *convictionis*, quæ nec ipſa dubitare, ſi vellet, poſſet: & *dubitationem* quoque Cl. *Theologi* ſe evicturam, & penitus diſcuſſuram eſſe, planiſſume confidit.

Complicatio quinta nudatur. XXXIV. Hanc operam a me expectare videtur, atque adeo jure ſuo nunc exigere poteſt Cl. *Diſſertator*. Id ſic ſatis jam placide poſtulat ad finem *Notæ*. " *Non* „ *audeo enim in quæſtionibus facti, qualis eſt hæc, aliquid* „ *affirmare vel negare; antequam videam teſtimonia idonea* „ *hiſtorica repetita ex caſta, & neutiquam corrupta, anti-* „ *quitate.*

Primo 1. Accipimus primum, quod datur; quum ait: " *Non* „ *audeo negare* &c. " Ergo in poſterum placabiliore nobis uti licebit Cl. *Theologo*; neque ullo jure a nobis petere poterit, ut miſſa noſtra firmitate, unde & ipſum ſumus confirmaturi denuo, ad Ejus infirmitatem, & dubitationem, deſcendamus.

Secundo. 2. Miramur interim alterum illud; *Non audeo adfirmare* &c. Itane vero? An ergo *audax*, & *temerarium facinus* admiſſum ab iis, qui *adfirmant* LINGUAM HEBRÆAM HEBRÆIS VERNACULAM FUISSE! O infelicem modeſtiam! O metum præpoſterum! Cur ergo Cl. *Diſ-*

Digitized by Google

Diſſertator de hac *Quæſtione facti* aliquid eſt *affirmare auſus*, non ut *Philologus*, ſed ut *Theologus*, ad culmen jam Sapientiæ ſuæ, & Auctoritatis, provectus, quum nuper admodum, Anno 1730. *Tertiam Editionem* procuraret *Comm. Belg.* de *Veris Viis Dei. pag.* 721. &c.

An tunc *audax* fuit & *temerarius?* quum ita hac de re pronunciaret: " PROBE SCIO *Deum has Linguas*, He-
„ braicam, & Græcam, *elegiſſe, vel, quia populus, cui*
„ *Deus* REVELATIONEM *dabat, ad aliam Linguam*
„ NULLUM *habebat* ACCESSUM; *vel, quia illa* IN-
„ TER MULTAS GENTES MAXIME USITATA
„ ERAT. *Sic Deus Libros V. T.* HEBRAICE *dedit*
„ ISRAELI, *quia* ISRAELITÆ *illis diebus* NULLAM
„ ALIAM LINGUAM *intelligebant* &c.

Par non eſt, ut qui tales ſui obſides dedit in publico; atque talibus pignoribus ſeſe ad *Veritatem* hancce, quæ *Revelationem* ipſo fatente fulcit, nobiſcum defendendam obligavit, atque religioſiſſime adſtrinxit: ut is, inquam, a Sanctiſſimis hiſce vinculis, velut animi cauſa, reſiliat, atque frigidule nobis ingerat: *Non audeo in quæſtionibus facti, qualis hæc eſt, aliquid affirmare, vel negare, antequam videam idonea teſtimonia hiſtorica, repetita ex caſta, & neutiquam corrupta antiquitate.*

3. Circumſpectiſſime enimvero! Quis non crederet *Tertio;* ipſam Sapientiam in tanta, & tam ſollicita, circumſpectione reſidere? *Idonea teſtimonia! Caſta Antiquitas! Eaque neutiquam corrupta?* An non *Veritas* & *Religio* ipſa hæc dictaſſe videntur? Hoc eſt illud quod *Lectores* minus firmos, vel peritos, ſibi ipſis aliquando excutit, & vel invitos cum *Audaci Dubitatore* in neſcio quam *Dubitationem* implicat, atque irretit.

Nempe impetrare a ſe nequeunt, ut exiſtiment, talia a quoquam Erudito, multo minus a Profeſſore *Theologo*

cui aliqua ſui Reverentia, confidenter enunciari, atque evulgari poſſe, quin ſaltem aliquid ſubſit, quod refelli, ac confutari, vix queat.

Si omnibus ſatis promtum foret, quid hac in parte *idonea* efficiat *teſtimonia hiſtorica*, quid *caſtam*, & *neutiquam corruptam*, *antiquitatem*; quivis continuo nubeculam oculis offuſam diſſipare poſſet. Nunc ſemet primum hac in parte ludens Cl. *Diſſertator*, alios ſecum eludit, atque in commiſeratione dignum *Scepticiſmum* circa *Theologiæ* ſuæ principia, ac firmamenta, ſeſe conjicere mavult; quam cum Veritate, & cum ſemet Ipſo, in gratiam redire.

Ad Complicationem ſextam obſervationes noſtra.

XXXV. Certe niſi ſemet ipſe fruſtratus eſſet Cl. *Diſſertator*, per captioſam definitionem *Idoneorum teſtimoniorum*, quæ ſola ſe admittere velle denunciat; non ſubdidiſſet, *quæ & qualia hic ex Antiquis proferri poſſe Monumentis*, *non exiſtimo.* Eſt deluſio ſui ipſius, & aliorum, omnem captum ſuperans.

In ea tamen ſibi placet Cl. *Theologus*; contra ſe ipſum argutus: atque ſub ea, tanquam *Ægide* aliqua, adeo ſibi tutus videtur, ut *Epinicium* ſibimet accinat. *Non eſt Dubitantis, ſed tantum Adfirmantis probare. Adfirmanti enim tantum incumbit probatio.* Haud vidi magis.

Prima Animadverſio.

1. Serio triumphat Cl. *Theologus*, quod *Dubitator perfectiſſimus tandem ſit* factus in *capitali Veritate*; quam ut *Indubitatam* cum omnibus, Doctis juxta indoctiſque, per totum curſum Miniſterii, & Profeſſionis; *crediderat*, *ſanxerat*, *ſigillo privato*, & *publico*, *Auctoritatis ſuæ obſignarat*.

Secunda.

2. Hinc ita ſe infert: *Non eſt* Dubitantis, *ſed tantum affirmantis probare.* Quid tandem *non eſt dubitantis*, *probare?* An *id de quo dubitat?* Joculare. Quomodo enim

probet;

Digitized by Google

probet, ſi dubitet: & viciſſim, quomodo *dubitet*, ſi *probaverit?*

3 Sed cur *dubitat?* An non propterea, quod *Rationes* adſint, quæ *æque ſuadeant*, quam *diſſuadeant?* Et viciſſim quæ, Ipſi ſaltem, id æque *diſſuadere* quam *ſuadere* videantur? *Tertia.*

4. An ergo *Rationes* tam *ſuadentes*, quem *diſſuadentes*, ut par erat, hac in *Quæſtione* movenda expoſuit Cl. *Diſſertator?* *Quarta.*

Nil minus: nam vel imperiti ſtatim ſenſiſſent, *ſuadentibus rationibus* adeſſe *vera pondera*, at *diſſuadentibus* nihil ineſſe momenti, niſi quod *Dubitantis* nutus iis addiderit.

5. Integrum ergo nobis, Ipſo concedente, in illam inclinare partem, quæ haud dubie præponderat: & omnis Cl. *Theologi dubitatio*, id eſt *univerſa Diſſertatio de Lingua primæva, ne quidem extremas noſtri Syſtematis margines attingit.* *Quinta.*

6. Quid, quod ipſe Cl. *Theologus* jam *dubitare* cogatur, an nos tetigerit? Nempe, ut *nihil adfirmare* nunc *audet* in hac quæſtione, ita diſertim inculcat, ſe NUNC NON *negare*, LINGUAM HEBRÆAM HEBRÆIS VERNACULAM *fuiſſe.* Non eſt ergo abſurdum, *ut fuerit*; quin, ad æquilibrium Cl. *Dubitatoris*, ÆQUE VERISIMILE *eſt* FUISSE VERNACULAM, *quam* NON FUISSE. Ergo jam ſecum ambigere debet Cl. *Theologus*, & velut *dubiis lancibus ſuſpenſus* ſemper hærere, *ferieritne* me in *Diſſertatione*, an *non ferierit?* Quin, ſi bene *dubitationem* ſuam, quæ *nec adfirmet* quicquam, NEC NUNC NEGET, examinare, ac perpendere dignetur, vel in ſua ipſius mente, & ſuum ob honorem, propenſius ſentiet, & veriſimilius, ſe *non feriiſſe*, quam *feriiſſe.* *Sexta.*

7. Nobis quidem, nimis, nimis ſane, liquet, *feri-* *Septima.*

re voluiſſe Cl. *Diſſertatorem*; ſed *non feriiſſe*: quippe quibus *luce meridiana clarius* conſtet LINGUAM HEBRÆAM HEBRÆIS VERNACULAM FUISSE.

Hoc, *citra ullam dubitationem* ADFIRMANTI; INCUMBAT *ſane* PROBATIO, quando ita placet Cl. *Theologo*: neque enim ut *ſuccumbimus* periculum eſt.

Acceditur propius ad Controverſiæ noſtræ ſtatum. XXXVI. Eam Provinciam tanto minus detrectare poſſum, quanto propius cura hæc cum munere meo publico conjuncta eſt; quantoque religioſius mihi providendum, ne quid *Res Hebræa capiat detrimenti*, per *Hypotheſes* ab omni ratione abhorrentes. & *Infinitam dubitationem*, ac *fruſtrationem*, miſeris juvenibus objicientes

Utinam modo tam felici mihi eſſe contigiſſet; ut non noſtra ab *Academia* illa *ſtudii Hebraici* macula, & labes, mihi depellenda fuiſſet!

Quando tamen ita res jam cecidit; atque propior conflictus, unde abſtinere malueram, declinari amplius nequit: non inutile fuerit, ante quam in aciem deſcendam, *Statum præſentem noſtræ Controverſiæ* omnium oculis ſubjeciſſe. Tenebras non amat; multo minus quærit, ultrove ſibi circumfundit, bonus pugnator.

Ignobilis quoque ignavique pectoris eſt, poſt carecta latere, ut inde occaſiuncula captetur.

Ejuſque duplicem conſpectum: pro duplici Editione. XXXVII. Ne quicquam tale commiſiſſe videamur, exhibebo *duplicem conſpectum* noſtræ *Litis*.

Alterum quomodo ea ſeſe ad *primam Editionem Diſſ. de Ling. prim* habuerit. Alterum, quemadmodum nunc ſeſe habeat ad *Secundam Editionem priori* multimodis *auctiorem*, *emendatioremque*.

Primus conſpectus ad prim. Edit. XXXVIII. Quod ad *primum conſpectum Litis* noſtræ attinet, quem *prima Editio Diſſertationis* de *Ling. primæva* aperuit: eum *primus* noſter *Excurſus* ad *quatuor majores Quæſtiones* revocari poſſe oſtendit: reliqua enim, quæ paſ-

paſſim admixta, vel acceſſoria ſunt, vel paratui faciundo congeſta, vel talia, de quibus ne diſceptari quidem par eſt in publico; niſi *Triconis* & *Rixatoris* titulum forte, ac lemniſcatas palmas, quis ambiat.

delineatur, per quatuor Theſes.

1. Prima Quæſtio. *An Lingua Hebræa, qua Lingua, tóta, quanta quanta, fuerit Divina?*

2. Secunda. *An Lingua Hebræa Hebræis vernacula fuerit, nec ne?*

3. Tertia. *An Joctanidæ* ex *Domo Heberi*, in *Arabiæ peninſulam* iverint Coloni; ut Ego cum ſummis *Philologis* & *Theologis*, ſtatuo: an, ut contendit Cl. *Diſſertator*, in *Armeniam Borealem* commigrarint?

4. Quarta. *An Lingua Arabica* ſit *pura*, & *genuina dialectus Linguæ Hebrææ*, ut omnes, qui eam callent, una mente ac voce teſtantur: an vero *impuriſſima* ſit *latronum Dialectus*, ex *omni fæce*, & *colluvione* concreta, atque commixta: ut Cl. *Diſſertatori* pro auctoritate ſcilicet ſua his in literis, ſcientiisque, pronunciare, & meliora licet monito, denuo promulgare placuit.

XXXIX. Qui ad has *Quæſtiones* vel paululum reflectent, continuo ſentient, me ad *duas poſteriores*, ad quas profunda cognitio *Ling. Arab.* requiritur, ne congredi quidem vel poſſe, vel debere, cum Cl. *Theologo*: quippe quem materias iſtas procul tantum appareat ſalutaſſe.

Duæ poſteriores more Philologicæ, quæ requirant magnam Ling. Arab. cognitionem.

Si ergo intra hos fines ſeſe continuiſſet, vacuum liberumque *Viro Venerando* reliquiſſem Campum, ut & contra *Originem Linguæ Arabicæ*, & contra *ejuſdem puritatem*, tantum differeret, conſcriberetque, quantum Ei Volupe.

Exiſtimaſſem, has eſſe opinationes *privatas*, quibuscum jam a longo conflictor, quas *publicari* conducibilius eſſet *Veritati*, & *Syſtemati* noſtro, præ quam ut intra parietes, interque circulos, proſeminarentur: quippe quæ in lucem eductæ, judicioque publico expoſitæ, omnem auctoritatem ſua ſponte amittant.

Duæ priores ad Theologiæ *confinia pertractæ.*

XL. Id num Vir Clariſſ. ipſemet perſenſerit, dicere non habeo. Hoc ſcio, Eum duobus hiſce *Philologicis decretis ſuis* non contentum (quippe quæ verior *Philologia*, & *Antiquitas*, facile refellat, ac confutet) robur, ac firmamentum *Theologicum* iiſdem circumdare anniſum eſſe, ut tanto gravior, certiorque, his de rebus Judex ſederet.

Hunc in finem ambabus ulnis ſuſcepta *imaginatio* illa *Guſſetiana*, de LINGUA HEBRÆO - BIBLICA *in ſe* DIVINA, LUCIDISSIMA, & SOLIS INSTAR REFULGENTE: ut inde, tanquam ex *Arce* quadam invicta, feriri poſſent, qui de DEFECTIBUS COGNITIONIS *noſtræ in Lingua Hebræa*, deque *Luce* ex *Dialectis* ulterius inferenda, loquerentur.

Hæc jucunda *Imaginatio*. cum miris opportunitatibus agendi inde porrectis, mox aliam traxit, ſuggeſſitque, quæ non minus opportuna viſa, ad *Syſtema* noſtrum funditus ſubruendum: *gratis* videlicet *ſuppoſitum hactenus*; LINGUAM HEBRÆAM HEBRÆIS VERNACULAM FUISSE. *Id* NUNQUAM NEC PROBATUM; NEC PROBANDUM &c. &c.

Diſſertationi ſuæ fulciendæ omnem ſuam Auctoritatem Theologicam *impendit Cl. Diſſ.*

XLI. *Ad hiantes* haſce *Theſes* fulciendas, & Studioſis ſaltem inculcandas, video Cl. *Diſſertatorem* omnem ſuam *Auctoritatem* & *Dignationem Theologicam* admovendam, atque impendendam duxiſſe: ut quod *rationibus* & *demonſtrationibus* vinci non poſſet, conſummatiſſimæ *ſapientiæ*, *Experientiæ*, & *ſenectutis pondere* pervinceretur.

Huc collineat notabilis ille *paragraphus*, qui in *Edit. prima paginam* 198. in *ſecunda*, 210. occupat. Etenim

1. Indignatur ibi quodammodo, Vir Clariſſ. „ *quod* „ *ita edoctus a præceptoribus nimis diu in ea ſententia hæſerit*, „ quæ ſtatuit, LINGUAM HEBRÆAM HEBRÆIS „ VERNACULAM *fuiſſe*.

Digitized by Google

2. Provocat deinde „ *ad perpetuum ſuum*, *ac nunquam* „ *intermiſſum*, *Linguæ Hebræo-Biblicæ ſtudium.*

3. „ *Valuiſſe enim apud ipſum*, *a prima juventute uſque* „ *ad hanc ætatem Apelleum illud*, Nulla dies ſine linea!

4. Iſta *tandem* diligentia ſe *edoctum* „ *quod hoc aſſertum* „ de LINGUA HEBRÆA HEBRÆIS VERNACU- „ LA, *inter illa ſit*, *quæ adhuc nunquam probata ſunt*, *ac* „ *quoque* NUNQUAM *probari poſſunt* : vel ut poſtea „ editum, *ac quoque* NUNC *neutiquam probari poſſunt.*

XLII. In eundem Scopum tendunt, præter alia alibi producenda, quæ extant *Edit. prim.* p. 216. 217. at *Edit. Altera* p. 233. „ *Quare etiam haec Hebræo-Biblica Lingua*, „ *ſecundùm nativam ſuam explicari non poteſt indolem*, *niſi* „ *ejus interpres aſſidua ſacrorum Bibliorum* LECTIONE, „ *atque* ATTENTISSIMA & PIA ARGUMENTI „ *eorum* MEDITATIONE, EAM *ſibi reddiderit* FA- „ MILIARISSIMAM : *atque inde*, *tanquam* UNICO „ *eorum* FONTE, OMNIUM *ejus* VOCABULO- „ RUM, *ac* PARTICULARUM *uſum*, & CON- „ STRUCTIONEM *quam* PERSPECTISSIMAM *ha-* „ *beat.* *Notabilis locus.*

Quis non *Profeſſori Theologo* huc *conſummationis* provecto, fidem lubens adjungat, atque adeo ſancte ſubjungat?

Sed vide jam, quid in me, meique ſimiles, adjectum ſit in *Altera Editione*, velut *excurſu* quodam hic aucta.

„ Ut enim *Ciceronis Latinitas* non niſi ex *Cicerone* : & „ *Latinitas Terentii* non niſi ex *Terentio* erui, ac demon- „ ſtrari poſſunt : ſic *Lingua Hebræo-Biblica* non niſi ex „ *contextu Hebræo-Biblico* erui ac demonſtrari poteſt. Qua- „ re etiam *Quintilianum* illud, quod de Cicerone dicit „ hic recte accommodare poſſe videmur. Ille ſe „ multum profeciſſe exiſtimet, cui *contextus Hebræo-Bi-* „ *blicus* valde *placere* incipit. Qui vero Linguam He- *Criticum quid.*

„ bræo-

„ bræo-Biblicam, ejuſque *Vocabulorum notiones aliunde* „ eruere, atque demonſtrare moliuntur: illi committunt, „ ut loquuntur *Logici*, non tantum *petitionem principii*, ſed „ & *ignorationem Elenchi*.

Quis hic *petitionem principii* committat, quis in *ignorationem* perpetuam *Elenchi* ſeſe implicuerit, ſatis vident, quibus oculi in fronte.

Sed hæ *periodi*, medulla *Critica* refertæ, alias enucleabuntur.

Nunc tantum eas produco, ut appareat Cl. *Theologum*, qui nullo nos reſponſo dignatur, Auctoritatis tantum ſuæ molem denuo nobis injicere, ut qui concedere non poſſit, conteratur.

Inſignis contextus ex Differt. prim.

XLIII. Quid, quod non ſuam tantum *Experientiam Theologicam* hic interponat Cl. *Diſſertator*, ſed etiam ad *communem* quandam aliorum, qui modo volent, provocet: *pag. 217. prim. & 234. alter. Editionis?*

„ Qui ita hac in *Lingua Hebræo-Biblica* verſabitur, ipſis „ EXPERIETUR documentis hanc Linguam neutiquam *Vocabulorum* aliqua laborare *penuria*, ac inopia, „ (ſatisfacit enim quam pleniſſime Dei in Scriptura lo- „ quentis Scopo) ſed eam ex *uberrimo fonte* ſuo, ac *fæ-* „ *cundiſſimo Vocabulorum ſuorum*, & *particularum ſuarum* „ *radicali virtute* ac *homonymia* ſuggerere *opulentiſſimum* pa- „ riter ac *venuſtiſſimum* ac *liquidiſſimum* ſenſum, quo Deus „ mentem ſuam quam *ſapientiſſime*, *evidentiſſime*, atque „ *efficaciſſime* ita expreſſit; ut UNUSQUISQUE, mo- „ do piam adhibeat attentionem, eam maxima cum ſua- „ vitate, & jucunditate, percipere atque intelligere „ queat.

Non uno modo *Æquitatem* hic adverſus me neglectam, reverenter inſinuatum *Excurſu* meo *primo*: *pag. 45. 46.* potuiſſet ergo *auctiori & emendatiori Editioni Notulam* ſubnecte-

nectere, & me *criminationibus* hiſce ſuis *Theologicis* levare Cl. *Diſſertator*: ſed ſic nervus præciſus fuiſſet toti *paragrapho*, *Diſſertationique* ferme univerſæ.

Hoc alias, ſi forte quem fugiat, evincam. Nunc conſpiciendam tantum præbeo *gravitatem* illam *immotam*, qua ſe Cl. *Theologus* in hac acie ſubeunda obarmat: atque adverſus omnes meas velitatiunculas offirmat.

XLIV. Ejuſdem eſt *gravitatis Theologicæ*, cum aliqua *vehementia* jam conjunctæ, quod lego *pag.* 213. *prim.* & 229. *alter: Edit.* *Aliæ graves & ſeveræ ſententiæ.*

„ Qui ſuo etymologizandi pruritu *veram vocabulorum notionem* tantum *ex primitivis* atque *radicalibus vocabulis* „ (ne dum ſi hoc ex *adulterinis* & *peregrinis peregrinarum* „ *linguarum* moliuntur facere *radicibus*) conantur elicere, „ næ illi oſtendunt, quod magno conatu nil niſi difficiles „ atque obſcuras plane agant nugas „ *Altera Editio* exquiſitiſſimam attexit *notulam* occaſione *Viæ Regiæ*. Ea ſic ſonat " Corrupta illa *Metaphyſica quæ ſubtiliſſimas minutias* „ *vel minutiſſimas* ſectatur *ſubtilitates*, nuſpiam magis „ viget quam in *ſtudio Etymologico*, &c.

In quem hæc jaciantur, quivis ſentit. Si *fortia verba* victoriam dare poſſent, me victum ac profligatum faterer. Nunc me, per Dei gratiam, vel inde *ſtare ſcio in Veritate*, quod hanc quoque biliculam, quatenus me petit, lubens condonem Cl. *Theologo*; ſimul dolens, quod non ſenſerit ſe omnes jam non *principes* ſolum *Literaturæ* noſtræ, ſed etiam *Lexicographos*, ac *Commentatores* ferme omnes eadem indignitate adſpergere. Nunquam hoc à ſe impetrare potuiſſet vir Clariſſimus, qui utique non neſcit quid ſit *generoſum* illud *honeſtum*, & cui hic omnis *Ratio & Veritas* manifeſto adverſæ, niſi decreviſſet *graviſſimam* ſuam in nos *armaturam* educere, ut qui flecti recuſaret, frangeretur.

XLV. Hoc animo in arenam deſcenſum, nimium, ni- *Dirum quid.*

mium, eheu! patefacit *periodus*, quæ in *priori edit.* unum cum præcedentibus *Paragraphum* XVIII. tenet; atque p. 212. proſtat. Invehitur ibi Cl. *Theologus*, in eos qui voces *appellativas*, & *particulas*, *Radicales eſſe* poſſe negant, ac pro iis aliam *Radicem* quærunt: iiſque objecta *nimis ſubtili Metaphyſicatione* & *Sophiſticatione*, ita pergit. „ Hi Linguam „ Hebræo - Biblicam *obſcuritatis* & *ambiguitatis* valde „ ſuſpectam reddunt: atque apud Libertinos; Atheos; „ & linguæ Hebræo - Biblicæ oſores, in contemtum pla- „ ne adducunt."

Nunquam vidi Zelum infeliciorem. Sed hoc necdum detego. Oſtendo tantum quo genere armorum hanc pugnam ſibi decernendam duxerit Cl. *Diſſertator*; & quibus præſidiis *Theſes* illas, quas ſibimet exſtruxerat de LINGUA HEBRÆA TOTA DIVINA: (ac propterea HEBRÆIS NON VERNACULA *forte*) circumvallaverit undique; ut inde in nos, & noſtra omnia, pro arbitrio detonaret: atque ſimul fragore eo alios quoque, imprudentius acceſſuros, a rebus noſtris deterreret.

Admirabilis præceptio Hebraïzandi. XLVI. Poſt decreta tanto terrore ſtipata, ad præcepta quoque ſe demittit Cl. *Diſſertator*; *pag.* 214. *prior. Edit.* ubi *Syſtema* noſtrum ita impetitur. „ Animadvertitis opi- „ nor, quam amplus mihi aperiatur *Campus Grammaticus*, „ ſi in eum digredi atque exſpatiari vellem. Ad hanc enim „ normam ſi quis, quod ADMODUM FACILE præſtari „ poſſet, LIBELLUM MEMORIALEM (nolo enim „ *Lexica Hebræa* ex manibus ſtudioſorum excutere) vel- „ let conficere, in quo ex *ſimplicibus Vocabulis ſubſtanti-* „ *vis*, ac *particulis* Linguæ Hebræo - Biblicæ, omnia iſtius „ Linguæ *verba* & *vocabula derivata*, & *compoſita* (ut ut „ apud Hebræos rariora) derivarentur, videret non tan- „ tum IPSE, ſed ALIIS quoque luculenter demonſtra- „ ret, *Linguam Hebræo - Biblicam* NULLIS non tan-

„ tum

„ tum laborare DEFECTIBUS; ſed eam AD SCO-
„ PUM DEI, in verbo ſuo loquentis, quoque eſſe *u-
„ berrimam, evidentiſſimam, ac ſufficientiſſimam.* Ut ne-
„ ceſſarium neutiquam ſit *ſenſum alienum aliunde* in *Sa-
„ cram* inferre *Scripturam*; ac *Spiritui Sancto*, in ea lo-
„ quenti, *obtrudere.* „

Eadem repetita in *Edit. alt.* p. 230. cum gemina acceſſiuncula ſic ſatis callida. De iis mox aliquid.

Nunc moneo primum, me hunc *paragraphum* quoque *pag.* 43. 44. *Excurſ. primi*, in medium protuliſſe, *juſtitiæ*, *veritatis*, & *Amicitiæ* cauſa a Clariſſ. *Diſſertatore*, his ipſis verbis, depulſurus *labem* quam quis ei adfricare forte poſſet, quaſi toties DEFECTUS *Linguæ Hebrææ* negans, adfirmare vellet, NIHIL *omnino*, NIHIL *hodie* DEESSE *de ejus membris partibuſve*: quod quidem nemo niſi mente captus, aſſeverarit. *Quem in finem locum hunc addaxerim jam in Excurſu primo.*

Oſtendo itaque Cl. *Theologum* longe aliud per DEFECTUS intelligere, quam ego: ſimulque honeſte a me removeo *Suſpiciones*, quas Vir Clariſſ. de me, errore Vocabuli, concepiſſe videtur, quaſi Verbo Dei detraherem *Ubertatem*, *Evidentiam*, *Sufficientiam* &c., demonſtrans quoque ibidem, me eàdem Religione, & Adfectione, *Scripturæ ſacræ Integritatem*, *Evidentiam*, *Excellentiam*, *Divinamque ubertatem* adeo, ac *ſufficientiam*, quin *incomparabilem*, & nulla humana facundia æquandam, *magnificentiam* agnoſcere, atque amplecti, qua Ipſe Cl. *Theologus* has dotes *Scripturis* jure meritiſſimo vindicat.

Hoc quum in *Excurſu* meo *primo*, & ibi, & alibi locorum, tam ſincere expoſuerim, tam ſancteque conteſtatus ſim, quid cauſæ dicam, quod Cl. *Theologus* hunc *paragraphum* in *Altera Editione* adeo non mutaverit, non mitigaverit; ut etiam eundem intendere, & *gemina inſertione* roborare conatus ſit? præſertim quum *Divinitatem* *Iſti Humanitati par gratia non refertur.*

Linguæ, qua *Linguæ*, jam palam in hac *Nova Editione* abjecerit; & *Vernaculam* fuiſſe *Hebræam*, ſaltem NUNC *non neget*; ſed *in medio relinquat*? Quid, inquam, cauſæ? An dicam, non videri a *Viro Clariſſimo*, non ſentiri in hiſce, quæ omnes vident, quæ omnes ſentiunt? Id quidem ſuſpicari par non eſt.

Quid ergo? Nil pronuncio. Vereor tantum, ne quum Cl. *Theologus* hac ſola *Acie* ſe vincere poſſe viderit, atque etiamnum ſentiat: a ſe impetrare non potuerit, ut eam ipſe dimitteret; atque ſua voce quodammodo *exauctoratam* eſſe juberet.

Illius præceptionis Octo membra notabiliter inſignia. XLVII. Nec tamen valde formidoloſa erat iſta *Acies*, ante quam *nervus* ei per *alteram Editionem* incideretur, neque pulchre admodum firmiterve ſtabat.

1. In *Fronte* ſtatim occurrit *Libellus Memorialis*, quem *ſtudioſi* ſibi *conficere* debeant.

2. Quem etiam *admodum facile conficere queant*, ad normam a Cl. *Theologo*, qui neutiquam tamen *Grammaticum* agere cupit, præſcriptam.

3. In eo *Libello* conſignare eos vult *ſimplicia Vocabula ſubſtantiva*, ac *particulas* Linguæ Hebræo-Biblicæ.

4 Ex iiſque *omnia* illius Linguæ *verba*, & *vocabula derivata* & *compoſita*, (*ut ut apud Hebræos rariora*) *derivare*.

Inſertio Alter. Edit. 5. Hoc quum nemo intelligeret, inſertum in *Altera Editione*, *pag.* 230. ut *notionem eorum*, *ex uſu jam cognitam*, *illuſtrent*, ac *confirment*. Ne hoc quidem, qui meus ſaltem ſtupor, intelligo.

Rogo nunc tantum:

a Unde *hauſtam*?
b *Quo uſu cognitam*?
c Unde *illuſtratam*?
d Unde *confirmatam*?

Magnæ

Digitized by Google

Magnæ diſcuſſiones: per quas digredi & ſpatiari utrique Noſtrum licebit, ſi Cl. *Diſſertator* propius pedem mecum conferre non dedignabitur.

6. Promittit Cl. *Theologus* conſilia hæc ſecuturo fore, *ut Ipſe videat, Linguam Hebræo-Biblicam* NULLIS LABORARE DEFECTIBUS. Quibus DEFECTIBUS? iiſne, quos Ego ſolos intendo, *Defectibus noſtræ Cognitionis?* Non credo. Non ſpero ſaltem. *Quibus* ergo DEFECTIBUS *videbit Linguam Hebræo-Biblicam neutiquam laborare?* Nempe *Defectibus Evidentiæ, ubertatis, & ſufficientiæ ad ſcopum* DEI, *in verbo ſuo loquentis.*

Atquin, & jam antea ignorare nec debuit, nec potuit, Cl. *Diſſertator*, tales *Defectus Linguæ Hebræo-Biblicæ* toto cœlo a mente mea diſſidere: & nunc ſaltem haud neſcit, quod *pag.* 45. diſerte ſcripſerim, tales *Defectus Sacræ Scripturæ* affricare velle, idem eſſe, ac SANAM MENTEM EJURASSE.

7. Hos DEFECTUS tamen denuo mihi objectat Cl. *Diſſertator*; inculcans iterum, *ipſum ſtudioſum non tantum viſurum, ſed aliis quoque luculenter demonſtraturum*, LINGUAM HEBRÆO-BIBLICAM NULLIS *non tantum* LABORARE DEFECTIBUS; *ſed eam ad ſcopum* DEI, *in verbo ſuo loquentis, quoque eſſe* UBERRIMAM, EVIDENTISSIMAM, *ac* SUFFICIENTISSIMAM.

Atquin opus non erit, ut propterea tantum laboris inſumant ſtudioſi; aut ut *Libellum Memorialem ſibi conficiant.* Vel ante, quam ad *Alphabetum Hebraicum* accedant, ex communi ſenſu videre, & aliis quoque *luculenter demonſtrare* poterunt, *Linguam* tam *Hebræam*, quam *Græcam*, in qua *Revelatio* facta, iſti *Revelationi faciundæ* non eſſe *inidoneam*, aut *propter* DEFECTUS ei hærentes *inhabilem*; ſed *eam ad ſcopum Dei, in verbo ſuo loquentis*, ſine ullo dubio *eſſe uberrimam, evidentiſſimam, ac ſufficientiſſimam.*

 Quis

Quis non ſtupet, talia a *Profeſſore Theologo* ſtudioſis inculcari adverſus *Publicam* inſtitutionem *Profeſſoris Hebrææ Linguæ*, qui toties jam cavillationem iſtam refutavit, atque ex profeſſo eam adverſus Cl. *Drieſſenii* aggreſſiunculas vindicavit?

Sed ad talia nunc non deſcendo.

8. Pergo potius ad *Clauſulam*, aculeo, ſi pote, læſuram: *Ut neceſſarium neutiquam ſit*, SENSUM ALIENUM ALIUNDE *in Sacram inferre Scripturam, ac Spiritui Sancto in ea loquenti obtrudere.*

Inſertio ſecunda. Adjectum in *Edit. Altera p.* 231. per parentheſin, *id quod per juſtas Sacræ Hermeneutices Leges nunquam licet.*

Vides *Arma* quibuſcum adverſus me jam depugnavit Cl. *Drieſſenius*. Ea *Jocando* ſatis repulſa, ac retuſa, autumabam.

Cenſura præceptioni iſti reſpondens. XLVIII. Ad hanc tam *facilem*, *clementemque Viam Hebraïzandi*, qua *Culmen Sapientiæ Hebraicæ* ſtudioſis ſuis, qui modo volent, brevi conſcendendum oſtendit, & promittit, Cl. *Theologus*, non eſt quod demiretur aliquis graviſſimam illam Cenſuram, quæ ut ab una parte contra *Methodum* noſtram, haud paulo difficiliorem, deſtricta, ita ab altera parte non leviter *Studioſos*, atque *Ordinem Eccleſiaſticum* noſtrarum regionum pungit; quod quum tam levi opera *Hebraicæ Eruditionis medullam*, & *nucleum*, ſibi comparare queant, eam tamen *Eruditionem* vix attingere, aut vel procul ſalutare, dignentur.

Exſtat ea cenſura *Edit. Prim. pag.* 218. *paragr.* XXV. & *Edit. Sec. pag.* 235. *paragr.* XXXI.

Non diffitebor, totum illum *paragraphum*, in omni ſuo ambitu lectum, expenſumque aliquoties, miras mihi concitaſſe cogitationes, quas alteri *Excurſui* reſervare cogor. Scilicet necdum *Anatomen* inſtituo *Membrorum* hujus *Diſſertationis de Ling. Primæva*; ejuſque interiora ad

Digitized by Google

ad vivum ſeco: ſed tantum in *ſuperficie* verſor; atque expono ſingularem illam vim & fortitudinem diſputandi, qua adverſus me educens Cl. *Theologus*, potiſſimum *Auctoritate* ſua, magnis meritis quæſita, me debellandum ſumſiſſe videtur.

Quicquid *Eruditionis*, *Philologicæ* & *Theologicæ*, per totam *Diſſertationem* congeſtum, id huic Magnificæ Cenſuræ, in utramque partem irrogandæ, admirabiliter ſubſervit. *Ejus, partes obiter luſtrantur.*

Eam per Periodos, quibus decurrit, luſtraſſe juvabit.

1. Exordium ſic habet. „*Non poſſum*, inquit Cl. *Theologus*, *quin hic Sacroſanctæ Theologiæ Studioſos, ac admodum multos Eccleſiarum Paſtores reprehendam, ac ſerio perſtringam.*" *Prima.*

2. Ne aſperius credatur, cavet parentheſis: „*Conciliant enim ſenectus & publici muneris mei ratio* AUCTORITATEM." *Secunda.*

3. Remota, vel mitigata, offenſione caſtigantur ſtudioſi, caſtigatur *Ordo Eccleſiaſticus*. „*Quod Sanctæ Linguæ Hebræo-Biblicæ ſtudium negligenter adeo tractent, ut illam neutiquam ſibi reddant familiarem.*„ Mirum profecto, quum in Celeberrima *Belgii Academia* Auditoribus numeroſis circumſtipatus ſemper fuerit princeps *Theologus*, ſi tam paucos, & parcos, habuerit æmulatores hac in parte. Ego in eos quorum ſtudia mihi plane incomperta, nihil judicii mihi arrogo. *Tertia.*

4. Adjecta gemina convictio. Prima hæc: „*Ac ſi parum intereſſet, num ipſum in contextu* HEBRÆO-BIBLICO QUEANT AUDIRE, & INTELLIGERE LOQUENTEM DEUM." Altera hæcce: „*Ac ſi ſufficeret Divinæ mentis interpreti* EX ALTERIUS *hominis* VERSIONE, *quam cum ipſo* DIVINO SPIRITUS CONTEXTU *conferre, atque ad eum examinare & excutere non* *Quarta.*

„ pro-

„ *poteſt*; *de tremendi* DEI *auguſtiſſimis Oraculis pro concione* „ *differere.*"

Enimvero graves, & Profeſſore *Theologo* condignæ Evictiones, quibus *Obligatio Religioſiſſima* ſtudii *Hebraici*, & *Græci*, adſtringitur, atque inculcatur omnibus qui ad *ſacrum miniſterium* adſpirant.

Subverebar quidem ad *primam Editionem*, ne Cl. *Differtator* tam fortiter urguens illud, *in contextu Hebræo-Biblica* IPSUM AUDIRE & INTELLIGERE LOQUENTEM DEUM; atque DIVINUM *Spiritus* CONTEXTUM; iterum DIVINISSIMAM *quandam* LINGUAM, *qua* LINGUAM, *hic ſibi imaginatus fuiſſet*; & vel ſaltem ſtudioſis tale quid *imaginandum* obtuliſſet. Sed nunc omnime metu, & cura, exſolvit *Elucidatio*, cui debitum honorem ſupra impertivi; qua diſertim *ullam naturalem*, *eſſentialem*, & *interiorem ſanctitatem* a ſe *Linguæ-Hebræo-Biblicæ* inſeri, attribuique, pernegat Cl. *Differtator*: in *Nota Editioni Alteri* ſub ipſum hunc *Paragraphum* XXXI. & XXXII. ſubnexa.

Quum ergo convictio iſta gemina ſane quam graviſſima ſit, animos haud degeneres ferire apta, magis demirari eſt, ſi apud exiguum adeo numerum eorum, qui ab ore ſummi *Theologi*, ex quo ad *Academiam* acceſſit, pependerunt, ſumma Ejus auctoritas tam parum efficere valuerit; Idque credere non ſuſtinerem, niſi ipſe Clar. *Differtator* Teſtimonium hac de re dixiſſet.

Quinta. 5. Adjectum non ſine indignatione. „ *Pudibundus ſane hic* „ *eſt multorum Theologorum torpor*; *cujus rationes ab iis haud* „ *dubie exacturus eſt* DEUS." Qui *pudorem*, *terroremque* ſimul *huncce* Auditoribus incutere ſolitus, *Eruditionis Hebraicæ* & *Græcæ* meros principes ab *Academia* dimittere ſuos omnes meruiſſet.

Sexta. 6. Propius idem hicce *pudor*, *terrorque*, admovetur: *Ma-*

Digitized by Google

Maxime quod SUPINÆ *bujus Negligentiæ, ac deſidiæ cauſam prætexere queant nullam.* Quid audio? An nullæ dantur cauſæ, quæ huic *Negligentiæ* prætexi & queant, & ſoleant? Atqui *Academiæ* ipſæ talium *prætextuum* plenæ; quas ipſi aliquando Viri Profeſſorii; (Cordatos & Officii ſervantes lubenter veras voces audituros, nullus ambigo) Viri, inquam, Profeſſorii adoleſcentulis ſuggerunt.

De hiſce ſi Capitulum aliquando aliquod *Excurſibus* meis inſeruero; non extra oleas fuero evagatus.

Duo majores prætextus ſub quibus a ſtudio Ling. Hebr. *reſilitur.*

In præſentia duos modo *prætextus* remiſſioris hac in parte ſtudii attingam; quos mihi ſæpe hiſce auribus meis, & in *Alma Ill. Friſiorum*, & in hocce Noſtro Bonæ mentis Sacrario, excipere contigit.

Primus prætextus a Difficultate Studii *deſumitur.*

א *Primus Prætextus*, ſub quo ſe *Literaturæ Hebraicæ* & *Græcæ* ſubducere expertus ſum etiam præſtantiora, & erecta, ingenia, ſumtus ex *Difficultate horum ſtudiorum*; quippe quæ *totum*, quod dicitur, *hominem* requirant. Melius ergo eſſe, & ſapientius, ſi qui *Theologiæ*, & *ſacro Miniſterio* ſe totum dicavit; id quod graviſſimum eſt, præponderare ſinat: & *Literas* illas procul potius venerentur, quam ut in iis profundius veſtigandis tempus conſumat.

Non dubito, quin quicquid eſt Nobilium pectorum in *Ordine Eccleſiaſtico*, hac vel ſola, vel præcipua Cauſa, a *profundiore ſtudio Linguæ Hebraicæ & Græcæ*, ſi forte in eo non tam firmi ſint, quam optarent, & juvenes abſtracti ſint, & Viri inter Viros facti, ſemet abduxerint.

Si iſti Cauſæ, quam Optimi quique adferunt, omnem *ſpeciem* detraherem, iniquus eſſem. Quid quod *plurimum* iſti Cauſæ *roboris* ineſſe, diffiteri haud queam? Nempe non de *Elementis Linguæ Hebrææ*, & *Græcæ*, utcumque percipiendis, ad aliquam promtitudinem *Explicatio-*

Digitized by Google

nis Vet. & *Novi Teſtamenti*, ſecundum *Verſiones* cuique *Vernaculas*, cum adminiculo *boni Lexici*, agitur; ſed agitur de *Conſummatiore harum Linguarum intelligentia*; *ejuſdemque Firmamentis in profundo ſimul, ſimul ſolido, locatis.* Magna materia de qua aliquid in *Excurſibus* differendum, anſa hacce porrecta, ſentio.

Alter prætextus a Facilitate *ejuſdem.*

ב *Alter Prætextus*, quo ignobiliora fere ingenia diligenti ſtudio *Linguæ Hebrææ*, & *Græcæ*, ſeſe in *Academiis* ſubtrahere ſolent, plane contrarium obtendit, atque ex *Facilitate* utriuſque *Linguæ*, in quantum eæ *Theologo* callendæ, honeſtum ſibi velamentum quærit. *Teſtamentum Novum* ad aperturam *Libri* explicare poſſe; Culmen ipſis *Eruditionis Græcæ: Hebraicæ* Faſtigium, conſimilis promtitudo ad *Contextum Originalem Vet. Teſt.* vel ex parte, vel in totum.

Ut huc perveniatur, nec multo tempore, nec magno labore, opus eſſe, tanto magis ſibi perſuadent, quod hæc ferme publica quædam traditio ſit, qua Adoleſcentes *ſtudiis Theologicis* dicati ſemet inter ſeſe imbuere conſueverunt. Nempe ut quis facile credit, quod verum eſſe miſere cupit: ſibi invicem in aures inſtillant, atque alii ex aliis avide combibunt, ſatis *facilem* eſſe *Linguam Græcam* ſi non extra fines *Novi Teſt.* eatur: *Linguam Hebraicam* autem omnium *Linguarum* eſſe *facillimam*, quippe quæ pauciſſimis tantum *Radicibus*, earumque *derivatis* conſtet.

Hoc judicio nihil abſurdius eſſe, omnes qui quid *Linguæ Veteres* ſint, callent, ut ultro ſentiunt, ita ſponte concedent. Creſcit abſurditas; ſi attendatur ad *Materiæ totius ſublimitatem*; ad *Oraculorum Cæleſtium profunditatem*; ad *Prophetarum* illud *os* grandiſonum, magnificum, in omne-

ne flumen, lumen, fulmen Orationis Divinitus reſolutum.

Quicquid in *Græcis* monumentis, quicquid in *Latinis*, celſo cothurno incedit, aut ornamentis, & inſignibus ſtyli figurati, dicam, an picturati? reſplendet, id infra granditatem, gravitatem, & magnificentiam *Linguæ Hebrææ* in *Bibliis* longiſſime ſubſidit.

Vehementer ergo falluntur juvenes illi, qui *Linguam Hebræam* tam *facilem expeditamque* eſſe, ſibi invicem perſuadent: quum ſive *Linguam* ſpectemus, qua *Linguam*; ſive *Materias*, quas *Hebræorum* Vates nobis hac *Lingua* conſignarunt; omnia vere ut *pulchra*, ſic *ardua* eſſe perſentiſcant; quibus paulo interius hæc ſacra inſpicere datum.

7. Hoc quum omnes *Commentatores* atque *Interpretes* uno ore confiteantur; & quanto doctiores fuere, ac prudentiores, tanto magis teſtatum voluerint; jam non demiror, ſed plane ſtupeo, atque *Oculis meis* denuo *non credo*, quum Venerandum noſtrum *Theologum* contraria omnia teſtari video, hiſce verbis: „ *Datur enim* NULLA „ LINGUA *quæ* FACILIUS *addiſci*, *ac* FELICIUS „ *memoria comprehendi queat.*

Huic labi & ruinæ *ſtudii* Hebraici *patrocinium ſuum* publice *præſtare videtur Cl.* Theologus.

Quando interim nunc excerpo tantum hæcce; non autem refello; *meo utar more*, & *addubitans* num vere Cl. *Theologus* ſentiat, & intendat, quod verba præ ſe ferunt, iterum *Elucidationem* hac in parte mihi præberi, Amiciſſime petam, quæ me *periculo erroris*, circa genuinam mentem Viri Clariſſimi, exſolvat.

8. Tanto magis mihi hanc *Elucidationem* efflagitandam eſſe video; quod Cl. *Diſſertator* ſuum ipſius Exemplum in medium ferat, eoque & *Facilitatem* hanc *incredibilem*

Eamque ſuo Exemplo ſancire.

horum ſtudiorum, & *Methodum* quam ſemper præſcripſit, ſanciendam duxerit.

„ *Sequantur modo*, ita pergit, *meum quod Auditoribus meis* „ *dare, & coram ſæpiſſime iis repetere ſoleo, Conſilium.* „ Apparet, Cordi fuiſſe Cl. *Theologo* ſtudia *Linguarum*; ut ea quam feliciſſime in *Academia* noſtra florerent.

Atque commendare 9. Conſilium publice, privatim, repetitum, hoc: „ *Incipiant quotidie ſtudia ſua a Lectione & Meditatione unius* „ *& alterius contextus Hebræo-Biblici Capitis, & claudant diem* „ *Lectione unius & alterius Capitis contextus librorum Novi* „ *Teſtamenti.*

Video *Viam* non ſane *difficilem*, & *Lectionem* ſic ſatis commodam; non longe nimis evagaturam; nec ſemet valde fatigaturam. Sed tamen ſubeſt aliquid quod captum meum excedit; quodque mihi explanari velim.

Quomodo *Lectionem* hanc *Hebraicam Vet.* & *Græcam Novi Teſtamenti* inſtituent Studioſi?

Cum *Verſione*, an ſine ea? Cum *Lexico*, an ſine eo?

Si cum *Verſione*, rogabo *quanam* potiſſimum? De *Lexico*, eadem Quæſtio.

Sine gemino hoc fulcro ſtare non poſſent utique: nedum progredi. Sed attigerint hoc pacto metam, intra *biennium*, *triennium*, ultra; quid tandem magni erunt aſſecuti? Si *facilem* curſum *felix* memoria ſecundarit, promtas & excitatas habebunt Ideas quiſque ad *ſuam Vernaculam*, ſuo *Lexico* munitam.

Hoc *Sapientiæ Biblicæ* in *Linguis Originalibus* Culmen a Clariſſ. *Theologo* conſtitui, Auditoribuſque commendari, non perſuadeor: proinde Conſilium hocce *Notula* ampliandum, & ſcrupulis mihi incuſſis liberandum.

Ut Culmen E- 10. Utinam quoque tam felici mihi eſſe detur ad *Clauſulam* totius *paragraphi*, qua ſic cuncta obſignantur. *Hoc*

ſe-

Digitized by Google

ſi faciant, experientur quotidie ſanctam Hebræo-Biblicam ac Græcam Novi Teſtamenti Linguam, ſibi valde fieri familiarem: atque hanc SANCTARUM *ſacræ Scripturæ* LINGUARUM *cognitionem, optimum in ſacram Scripturam & certiſſimum eſſe Commentarium.* *ruditionis Hebraicæ ac Græcæ.*

XLIX. Hæc tam obſcura, cum omni illa claritate, quam oſtendunt, ut mihi quidem mera ſint ænigmata. *Reflexiunculæ quædam ad hæc*

א Quomodo, quæſo, ſibi *familiarem* reddent, & quidem *valde familiarem*, *Linguam ſanctam Hebræo-Biblicam*, ſi ea nunquam *in Ternis uſurpata*; quin ne *Hebræis* ipſis quidem *familiaris*, ac *Vernacula* fuit?

Unde *familiaritas* iſta tandem acquiretur?

Num ex *Inſpiratione*?

An potius ex *Traditione Orali Judæorum*? Ergo *Commentatores* ſaltem *Judæi* erunt conſulendi.

An ex aliqua *Verſione Authentica*, LXX. *Virali* puta, ut *Iſaac. Voſſ.* contendebat; aut *Vulgata Latina* per *Hieronymum* caſtigata, ut volunt *Pontificii Doctores*?

Nihil diſpicio: & facem mihi præferri in tantis tenebris optem.

ב De *Græca* N. T. *Lingua* nihil jam interrogo. Veniet tempus, quando conſimili mihi libertate erit utendum; ad mentem Cl. *Diſſertatoris* hac in parte penitius percipiendam: prout enim nunc ſe res habet, ad ſuperficiem verborum, de quibus tamen nihil judicii fero hactenus, *Familiaritas* illa *Linguæ Græcæ N. T.* ſeſe ultra *verbalem memoriam Vocum*, & *Phraſium*, quæ in N. T. occurrunt, non extendit. Tam arctos *Græcæ Eruditionis* Cancellos *Auditoribus* ſuis circumdatos voluiſſe Cl. *Diſſertatorem*, iterum non perſuadeor: atque ut uno verbo veram meam mentem expromam; multo generoſius olim his de rebus, ſtudiiſque, ſenſiſſe credo Clariſſ. *Theolo-*

Digitized by Google

gum, quam nunc adverſus me diſſeruit, atque conſcripſit.

Apparet ex iis, quæ huc uſque deducta, Cl. *Diſſertatorem* nihil fere intentatum reliquiſſe, ad *Litem* hancce adverſus me ſuſceptam vel *ſupereminentia* ſua, & *Auctoritatis* ſuæ pondere, decidendam.

Acceditur ad alium contextum luminoſum. L. Eundem in Scopum directus *ultimus Capitis quarti Paragraphus*, *Edit. prim.* XXVI. *pag.* 219. Eum & hic mihi excerpendum video, quod non uno ictu obliquiore ibi impetat: quodque *Medullam* quaſi complectatur criminationum paſſim in me detortarum.

Inſtantia prima, nos oblique feriens. 1. Sic incipit. „ *Cum vero* DEUS *hac* SINGULA-„ RISSIMA *voluerit* LINGUA *deſcribi Oracula ſua*; *ut* „ *illa ſpeciatim Lingua ſuum de æterna hominis ſalute quam* „ CLARISSIME & SAPIENTISSIME *explicaret con-* „ *ſilium* &c. &c. *Dubitare non poſſumus*, *quin Deus hanc* „ *ipſam* HEBRÆO - BIBLICAM LINGUAM *ſua* „ *non minus providentia ab omni omnino vindicaverit* COR-„ RUPTIONE *ac* DEFECTU.

Non laſſatur Cl. *Theologus* repetitione odioſi illius Vocabuli, DEFECTUS; neque illam ſibi *Clavam* patitur extorqueri. Non ignorabat tamen me eam Clariſſ. *Drieſſenio* jam e manu decuſſiſſe: in *Vindic. Opuſc. de Defect.* *pag.* 134. 135. ubi oſtendi, hac *invidiola* & *captioſa torſione Vocabuli* DEFECTUUM *nihil* vel *injuſtius*, vel *commiſeratione dignius*, dici poſſe.

Qui adverſus eas *Revictiones*, atque tot diſertas in contrarium *Teſtificationes*, ad eandem tamen *indignitatem*, & *injuriam*, redeunt, neſcio quo modo vel a ſemet ipſis abſolvi queant.

Inſtantia ſecunda. 2. Inſtatur. „ *Quam credimus & adverſus Pontificios* „ STRENUE *defendimus*, *Deum Univerſam Veteris Te-*

„ *ſta-*

„ *ſtamenti Scripturam ab omni* CORRUPTIONIS SPE-
„ CIE TUTAM *præſtitiſſe*. „

Hoc *Schultenſius* non credit, ſcilicet! Non adverſus *Pontificios* defendit!

O Indignitatem! O arma impotentiæ! ad quæ ſi necdum monitus decurrere potuit *Theologus Groninganus*, fas ſaltem non erat, ut illuc meliora amiciſſime ſubmonitus *Theologus Leidanus* recurſaret.

An neſcit interim adfectui indulgens Cl. *Diſſertator*, ſe ipſum ita *Pontificiis* velificatum, cum novis ſuis vel *Hypotheſibus*, vel *dubitationibus*, circa *Ling. Hebræam Hebræis non Vernaculam*, ut *Locus Theologicus de Scriptura* totus hiare deberet, neque amplius adverſus *Pontificios* defenſari poſſet, ſi hiantibus hiſce opinationibus vel minimum loci concederetur? *Imprudentia incredibilis Cl. Theologi.*

Neutiquam tamen talia impingo Cl. *Theologo*. Ne retorqueo quidem ea: & perſuaſiſſimus ſum, nihil minus, quam *Coneſquentias* haſce, & *Theologiæ* noſtræ *indecoras rimas*, ab Eo intendi; quamvis directe ex illa *Dubitatione* profluere videantur. E contrario, meæ circa *Linguam Hebræam* ſententiæ cum placitis *Pontificiorum* adeo nihil commune habent; ut iiſdem plane nervum omnem ſuccidant.

Hoc progreſſus horum *Excurſuum* in omnium oculis ita defiget, ut ne Cl. quidem *Diſſertatori* ulla *Dubitatio* remanſura ſit.

Nunc tantum paucis rogare liceat, an *Defectus Linguæ Hebrææ*, vel ſi mavelit, *Hebræo-Biblicæ*, quos a *Sacris Literis* ſtrenue depellunt *Theologi* noſtri, *Verbi Divini integritatem, Evidentiam*, & *perfectionem*, defendentes, contra *Pontificios*, illi ipſi ſint *Defectus*, de quibus Ego *Opuſculum* edidi? Hoc ſaltem aſſeverare debuiſſet jam ante Cl. *Diſſertator*, ſi ullum mihi verum ictum inferre voluiſſet.

At-

Atqui neque aſſeveravit unquam, neque ſat ſcio, aſſeverabit; quum ſi faceret, non mihi, ſed ſibimet, eam inſpergeret maculam, quam ne maria quidem omnia eluere valerent.

Tertius ictus in nos detortus. 3. Nihil ergo me ferit; ne tangit quidem, illud „ *Atque hinc procul omni dubio eſt, cur Chriſtus Judæos de hac* „ *Dei circa Verbum ſuum providentia certiores faciens*, LITE-„ RARUM *vel* MINUTISSIMARUM *atque* APICUM „ EARUM *fecerit mentionem. Amen, inquit, dico Vobis,* „ *uſque dum præterierit cœlum & terra*, JOTA *unum aut* „ *unus* APEX *nequaquam præterierit ex Lege, uſque dum* „ *omnia facta fuerint.* „

Doleo: ſtupeo: conatumque hunc extremum *Viri Venerandi* comploro.

Quartus. 4. Idem ſentio; idem dico; ad *Clauſulam* hancce. „ *Debitas haud dubie memori mente Deo perſolvere debemus* „ *gratias, quod* LIBROS *V. T. non tantum* INTE-„ GROS *nobis conſervaverit; ſed quod* LINGUAM *quo-„ que* HEBRÆO - BIBLICAM *ab omni omnino* COR-„ RUPTIONE, *ac* DEFECTU *in hunc uſque diem* „ *tutam præſtiterit.*

Nulla in parte de INTEGRITATE *Sacri Codicis* quicquam delibo. Nullam CORRUPTIONEM *Linguæ Hebræo - Biblicæ* adfrico. Nullum DEFECTUM *interiorem* eidem attribuo; ſed contra quicquid eſt talium DEFECTUUM a pomæriis *Sacr. Script.* veris, juſtisque, armis depulſare ſoleo.

Teſtantur id omnia mea ſcripta; & vel invitis omni *pagina* ingerunt.

Non capio proinde quid ſibi velint tot criminoſæ inſtantiæ, etiam poſt *Lucem Reviſionis* mihi ingeſtæ; niſi quod nimis verear, DEFECTUM *æquitatis* ſimul, & *Caritatis*, ſeſe his admiſcuiſſe, adverſus Eum qui omnes ſiniſtras

ſuſ-

Digitized by Google

ſuſpiciones, & voces, jam tot per annos in ſe commotas, placidus, æquusque, excepit, toleravit, excuſavit.

LI. Elucet jam, clariſque radiis Veritatis, nubeculas fugantis, omnium oculis ſeſe inſinuat *Status Controverſiæ;* prout is ad *primam Editionem Diſſertationis de Ling. prim.* habebat.

Hactenus de Statu Controverſiæ primo, ad primam Edit.

Elucet quoque, cur, in *Excurſu primo*, Defenſionis meæ Clypeum non objecerim *Aciei Philologicæ*, adverſus me eductæ, circa *Coloniam Joctanidarum* in *Armeniam*, contra clariſſima *Antiquitatis* documenta, deductam; nec non circa *Impuritatem Linguæ Arabicæ* toties a me jam confutatam; toties revictam; & quam Nemo unquam objectavit, quin ſimul eo ipſo ſuam in hiſce Literis imperitiam, inſcitiamve, prodiderit.

Facile ſentiebam certe, idque nemo non mecum planiſſime intelligit, fruſtraneam fore omnem circa has duas Theſes *Reſcriptionem* & *Revictionem*, niſi Cl. *Theologum* primum ex Arce illa invicta, ut credebatur, in qua ſe collocaverat, detraxiſſem, atque *Theologicam munitionem* dejeciſſem, quam *Theſibus* illis ſuſtinendis, & firmandis, Arci iſti circumjecerat.

Ex Arce ſua detrahendus erat mihi Cl. Theologus, *in* primo Excurſu.

LII. *Quid?* an non diſerte dixi, ſi vinci poſſet, *Linguam Hebræam*, qua *Linguam*, *totam* fuiſſe *Divinam*,: ut &; *Eandem Hebræis* VERNACULAM NON FUISSE*:* me Evidentiſſimam illam *Conſanguinitatem Sororiam Dialecti Arabicæ* cum *Hebræa*, quam nemo has literas edoctus vel negavit unquam, vel negabit, ut & *Chaldææ* ac *Syræ Dialecti* opem, miſſam facturum pro *Lingua Biblica:* quippe quæ tunc *terris* erepta, & in *Cæleſtes* ſubvecta *regiones*, non niſi *adflatu Cæleſti* & intellecta fuerit olim, & nunc quoque ſolummodo intelligi poſſet.

Sic ſe res habet: atque denuo publice teſtificari & poſſum, & debeo; quantumvis Convictiſſimus ſim tam de *Antiquitate*, quam de *puritate Dialecti Arabicæ*, Ejuſ-

demque ſimul *intima conſanguinitate* cum *Hebræa*; me tamen ultro conceſſurum, nec ex illa *Scaturigine* ditiſſima, nec ex reliquis *Fontibus Dialectorum*, *Linguam Hebræo-Biblicam* ullo pacto illuſtrandam eſſe; aut a *principibus Litteraturæ* noſtræ ſatis prudenter illuſtratam fuiſſe; quum ſolus *Spiritus Sanctus*, Auctor illius *Linguæ Divinæ*, *nuſpiam* terrarum *Vernaculæ*, ut *Veritatum Cœleſtium* vim, ita *Grammaticam* quoque *Virtutem* & *potentiam* ejuſdem cum *omnium* & *ſingulorum Vocabulorum* tam *ſignificatione*, quam *conſtructione*, Lectoribus *Codicis Hebræo-Biblici* inſinuare queat. Confer quæ hanc in rem tacta obiter *pag*. 38. *Excurſ. prim.*

Indagine noſtra clauſus undique, deſcendere ex illis ſuis Munitionibus cœpit.

LIII. Fieri ergo non poterat, ut, hactenus quidem, aliter cum Cl. *Theologo* congrederer, quam congreſſus fui. Et *Juſtitia*, & *Humanitas*, & *Bonitas* Cauſæ, nonnulla etiam *Prudentia* civilis, jubebant ſpatium concedere ſumme Venerando *Theologo*, ad *Theſium* iſtarum *Bigam*, in tanta præcipitia ducentem, ſedatius examinandam, & ſuæmet correctioni honeſtiſſimæ, ſubjiciendam. Factum. Correxit Cl. *Diſſertator* vel ſententiam, vel imprudentiores ſuas, hac in parte, *Phraſes* potius. Et quidem

א Prima illa *Theſis*, *Linguam Hebræam*, qua *Linguam*, *totam* fuiſſe *Divinam*, ita jam explicita, atque declarata; ut cum noſtris ſenſibus ne tantillum quidem amplius pugnare videatur,

ב Secunda autem Theſis, *Linguam Hebræam Hebræis forte nunquam Vernaculam fuiſſe*; a vehementiore *dubitatione*, quæ *negationi* ſimilis viſa multis, reducta *nunc* ad *dubitationem* haud paulo modeſtiorem ſcilicet; quæ *nec neget*; nec *adfirmet*; ſed ſe in *æquilibratione exactiſſima* ſuſtineat, atque ſuſpendat: unde nihil Juris Cl. *Diſſertatori* ad *Syſtematis* noſtri impugnationem relictum eſſe, vel ipſemet

met perſentiſcat neceſſe eſt; ſi modo ad naturam *dubitationis* quam *nunc* ingreſſus eſt, attendere dignetur.

LIV. Hæc quum ita habeant, exiſtimabunt forte *Lectores* noſtri, *Controverſiam* noſtram tantum non finitam eſſe: atque *Contentionem* noſtram in *Concentionem* amiciſſimam inclinare.

Exiſtimabunt quoque, nihil aliud nunc mihi remanere curæ, ac laboris, quam ut *duas poſteriores Theſes* de *Colonia Joctanidarum in Arabiam* certo certius *immiſſa*; & de *illibata puritate Linguæ Arabicæ*, a tenebris, quas iiſdem offudit Cl. *Diſſertator*, vindicem; atque ita *Veritatem* in claro, plenoque, die præbeam conſpiciendam. *Ergo Controverſia diremta videri poſſet hac in parte.*

Utinam vero mihi tam beato eſſe licuiſſet!

Utinam *Editio Altera Diſſertat. de Ling. primæva* iſtum mihi Campum jam liberum, omnique *criminatione Theologica*, id quod *Veritas*, *Virtus*, *Religio*, poſtulabant, exemtum dediſſet! Quam ego lætus, & alacris, quicquid hoc laboris, ſuſciperem, atque abrupta omni mora, in commoda humaniter *dubitantium*, *diſſentientiumque* circa haſce *Quæſtiones* mere *Philologicas*, exantlarem!

LV. Sed en mihi nec opinatum, inexpectatum, incredibile aliquid, quod remoram denuo & ſufflamen injicit. Clar. *Theologus* ex Arce *theſium* illarum, ex quibus *prima Editione Diſſertationis de Ling. primæva* tam gravia adverſus me arma commovit, in duabus *Notis alteri Editioni* ſubnexis, decedens, in repetita hac *Diſſertationis* evulgatione, nihil interim deminuit de vi & efficacia *inſtantiarum* ſuarum; quæ his *Theſibus* pervincendis adhibitæ credebantur. Nihil quoque remittit de ſuſpicionibus, & criminationibus illis parum æquis, adverſus me, & Anteceſſores meos, inſertis, quas ſolæ hæ *Theſes*, ut ſuggeſſerunt, ita ſuſtinere poſſunt utcumque; & ſpecie aliqua infirmiores oculos præſtrictura illinere, atque infucare. *Nec tamen ea ſopita.*

Digitized by Google

Sed contra acrior conſurgit. Quid? quod adeo nihil remittat *Altera hæc Editio*, ut in multis ſeſe intendat, atque animoſius adhuc conſurgat?

Qui ergo antea *oculis* meis me *credere* negabam, quum *duas* illas *Theſes* adſtruere velle videbatur Cl. *Diſſertator*; nunc iiſdem iterum *fidem denegare* cogor; quum video aciem *Diſſertationis* recentatæ, ita denuo eductam atque inſtructam, ac ſi *Theſes* illæ in hac *Altera Editione* jam revera eſſent adſtructæ, evictæ, & firmiſſimis argumentis conſtabilitæ: non autem per ipſius *Viri Clariſſimi* annotationes deſtructæ. Neſciebam ita diſputari inter *Ordinis Profeſſorii* Viros; atque *Orbi Erudito* majorem reverentiam deberi autumabam. *Incredibile Phoenomenon.* Res inaudita, & fidem haud facile inventura, cogit me eo deſcendere, quo me non detractum, & adactum, mallem; atque poſt *primum Conſpectum Controverſiæ* noſtræ, prout ea ſe ad *primam Editionem* habebat; *Alterum* Ejuſdem *Conſpectum* pandere, ad *Alteram Editionem Diſſertationis de Ling. prim.* delineatum: ut appareat in *Textu* ipſo adeo nihil relaxatum ab hiſce duabus *Theſibus*; ut contra, Nervum ac Vires ſumſiſſe videantur.

LVI. Ad *alterum* huncce *Conſpectum* exhibendum, excerpendos mihi eſſe video ex *Diſſertat. de Ling. prim.* illos *paragraphos*, qui ut potiſſimum *Bigæ* huic *Theſium* ſuſtinendæ, & in *Orbem Eruditum* provehendæ, deſtinati erant in *prima Editione*, ita eandem ξυνωρίδα in *altera Editione* eadem, quin majore adhuc, Auctoritate, ſuſtinent, provehunt, atque *Lectoribus*, mira cum confidentia, denuo ingerunt.

Acceditur ad Alterum conſpectum Hæc *Excerptio*, e qua nunc amputabo quicquid non alicui harum duarum *Theſium* fulciendæ ſubſervit, quandam quaſi *prælusionem* dabit *Examinis honeſti*, quod in *Univerſam Diſſertationem* ſuſcipere cogor; ne Cauſam Veritatis, & Eruditionis, nimia Humanitate erga Virum *Theolo-*

gum,

gum, ejuſdem non valde erga me memorem, prodidiſſe merito arguar.

Status Controverſiæ, *in quam* Altera *me* Editio *nunc implicuit vel invitiſſimum.*

SECTIUNCULA PRIMA

exhibens

STRICTURAS

AD

Caput Primum

Diſſertationis de Lingua primæva.

LVII. QUum Cl. *Theologus* hanc *Diſſertationem* adverſus *Syſtema* noſtrum commeditaretur, & *Excurſionem* illam, quam in nos dare cœperat *Inſertio Belgica* in *Comment.* de *Chriſti Ortu e Davide*, cujus mentionem feci *pag.* 17. 18. *Excurſ. primi*, graviori impreſſione ſuſtinere, ac proſequi decreviſſet; facile intellexit ſe operam luſurum in *Arabicæ Dialecti illibata puritate*, & *Sororia cum Hebraica Dialecto conſanguinitate*, oppugnanda, niſi poſteriorem illam eo extuliſſet *Dignitatis*, *Eminentiæ*, *Sanctitatis*, & *Divinæ Majeſtatis*, quo nullis *Linguis Humanis* adſpirare, atque eſcendere, datum.

Cur duas Theſes *adoptaverit Cl.* Diſſertator.

Ut hanc *Guſſetianiſmi Arcem*, in *Diſputationibus* meis *ad Origines* funditus everſam, denuo excitaret, ad firmiuſque faſtigium educeret Vir *Clariſſimus*, longius eve-

Guſſetianiſmum *aliter defenſa*

ri non poſſe ſentiebat.

ctus quam ipſe *Guſſetius*, inter ſuos diſſertare occœpit de *Lingua Hebræo-Biblica* in *abſtracto*: quæ per ſe *ſanctum* aliquod & *Divinum Linguæ Corpus* conſtituiſſet olim; ac propterea *ullius Gentis Vernacula*, ne *Hebræis* quidem, utpote impiis juxta piiſque communis, cenſeri haud deberet.

Intelligebat quoque harum Theſium *mole omnia noſtra ſemel obrui poſſe.*

Hæc duo ſi obtineri poſſent, vel aliquo modo ſaltem plauſibilia reddi, intelligebat facile Cl. *Theologus*, ſe graviſſimam rebus noſtris injecturum eſſe ſecurim, talemque iiſdem impoſiturum plagam, quæ vix ac ne vix quidem depulſari poſſet.

Ut juvenibus, a Viri ore pendentibus, talia perſuaderentur, haud magno conatu opus erat. Ardui erat moliminis, *Theſibus* tam abſonis, & ab omni ſimilitudine Veri abhorrentibus, aliquam in *publico* ſpeciem conciliaſſe: & multitudini quoque ad quandam comprobationem inſinuaſſe.

Artificioſum hinc Syſtema *fabricari coeptum.*

His ergo *Theſibus* ſuffulciendis excogitatum, exaſciatum, expolitum, novum plane, mirificentiſſimumque *Syſtema*, circa ORIGINEM, & *propagationem* LINGUARUM; in quod cum apparatu profundioris cujuſdam *Philologiæ*, *Philoſophiæ*, & *Theologiæ*, ſimul, *Lingua Hebræo-Biblica* tanquam *Singulariſſimus* quidam, & *plane Divinus ſermo*, naturaliter quodammodo includeretur: atque ita *Fanaticum* illud, quod in *Lingua tota Divina*, & *nulli Genti Vernacula*, cuivis ſe offert, ſpecioſe velari, involvi, oculiſque ſubduci poſſet

Fundamenta *ejus in* Capite prim. *jacta.*

LVIII. Univerſum *Caput primum Diſſertationis* fundamentis jaciendis impenſum. Ejus aliquot *Paragraphos* breviter percurram, quatenus *Conſpectum* huncce *ſecundum Controverſiæ* noſtræ aperiunt: nil refutans adhuc; ſed enarrans. Sic ergo

Ad ejus

Paragr. I. „ *Primævam Linguam* in domo ADAMI,
„ an-

„ antequam ea in diſtinctas diviſa fuit familias, locum paragr.
„ atque uſum habuiſſe ſuum, pro certo atque indubitato I. *Stri-*
„ aſſumi poſſe, & debere, cenſeo. „ *ctura.*

Hæc prima fronte ſimpliciſſima, ac quodammodo minus neceſſaria videri poſſent: nam quis, niſi inſubidus PRÆADAMITA, LINGUÆ *primævæ* poſſeſſionem, & uſum, ADAMO denegarit? Iſti tamen nugatoriæ opinioni *Introductionem* hancce opponi, haud veriſimile. Profundius quid intentum: quod ſe mox dabit.

LIX. Nempe *Paragraphus II.* ita continuat filum *Strictu-*
ſuſceptum. „ Quemadmodum & extra dubium poſitum *ra ad*
„ eſt, *Adamum primævam hanc Linguam*, atque *omnia* paragr. II.
„ *ejus* & *ſingula Vocabula* (ut omnia quæ poſſidebat, &
„ quibus exornatus atque auctus erat) *ab ipſo accepiſſe Deo.*
„ Ut adeo *omnia hæc primævæ Linguæ Vocabula*, *reſpectu*
„ *tam notionis*, *quam ſtructuræ eorum*, *Divinæ* plane &
„ *Originis*, atque *auctoritatis* fuerint „.

Habes *Medullam* quaſi totius *Diſſertationis*. Habes *Semen Linguæ* illius *Divinæ*, cujus *Auguſta appellatione* ſeque, Lectoreſque ſuos, implicuit Cl. *Theologus*.

Ad hæc paucula nunc teneantur. *Prima.*

1. Quum quid *extra dubium eſſe*, *Axiomatis* loco aſſumitur; ut reliquæ tractationi præmuniatur, nihil *ambigui* nec in Re, nec in Verbis, inſit oportet. In hac autem *complexione* tam *rerum*, quam *Verborum*, omnia ita ambigua, ut nihil ancipitius cogitari queat.

2. Ambiguum certe, quod tam ſignate dicatur „ *Ada-* *Secun-*
„ *mum* PRIMÆVAM *hanc* LINGUAM *ab* IPSO *acce-* *da.*
„ *piſſe* DEO. „

Scimus ſane omnes, *Creaturam* ex *Nihilo* potente juſſu eductam, ab *Ipſo Deo accepiſſe*, *quicquid accepit*.

Si nihil aliud dicere voluit Cl. *Diſſertator*, operæ pretium haud erat, illud *extra dubium* appoſuiſſe.

Ro-

Digitized by Google

Rogare ergo cogor ſtatim in initio, quid ſit, *Linguam primævam ab* IPSO *accepiſſe* DEO? Intelligitne Cl. *Theologus facultatem Cogitandi*, & *Cogitationes Verbis* veſtiendi, *naturalem*, an *ſupernaturalem*? Plura nunc non rogo; quod unum hocce præſenti Scopo ſufficiat.

Tertia. 3. *Supernaturale* quid ſpirat, quod dicatur, „ *Eum* „ OMNIA & SINGULA *illius Linguæ* VERBA *ab* IPSO „ *accepiſſe* DEO. „ Neque tamen certus adhuc ſum, Cl. *Theologum* hoc intendere.

Quarta. 4. Ad *Naturale* donum, & munus, Creatoris, me revocat *parentheſis*: („ ut omnia quæ poſſidebat, & qui„ bus exornatus, atque auctus erat.„)

Quinta. 5. Sed en, quod iterum *Supernaturale* quid ferre videatur. „ Ut adeo OMNIA *hæc primævæ Linguæ* VO„ CABULA, *reſpectu tam* NOTIONIS, *quam* STRUC„ TURÆ *eorum*, DIVINÆ *plane* & ORIGINIS, & „ AUCTORITATIS *fuerint*.

Enimvero *Origo* & *Auctoritas* omnium *Linguarum* a *Deo* eſt, quatenus Deus *Auctor*, *Largitorque* præclariſſimi Muneris, quo reliquis animantibus præcellit Homo.

Eodem ſenſu quoque omnes *Linguæ humanæ*, *reſpectu tam* NOTIONIS, *quam* STRUCTURÆ, *Divinæ* ſunt & *Originis* & *Auctoritatis*: quatenus *facultas* illa *notionum verbis veſtiendarum*, & in *aptam ſeriem conſtruendarum*, Divinitus nobis collata.

Suſpicari tamen nefas, Cl. *Diſſertatorem* ita nos ludere voluiſſe.

Quid ergo? Et quamnam eſſe dicam *Divinam* hanc cum ORIGINEM, tum AUCTORITATEM, *reſpectu tam* NOTIONIS, *quam* STRUCTURÆ?

Non video, ſepoſito *dono naturali*, quid relinqui queat, quam *ſupernaturale Munus*, & *Lumen*: hoc eſt *Lingua inſpirata*; *immediato* ſemper *influxu adſlatuque Dei ſuſtentata* in

Digitized by Google

in primo parente. Utinam *Altera Editio* nos *Notula* hic auxiſſet, ad hæſitationem dirimendam! Sed forte *ſequentia* Cl. *Theologi* mentem clarius inſpiciendam dabunt.

LX. Accedo itaque ad *Paragraphum* III. " Ubi vero *Adami Domus* in *diſtinctas* cœpit dividi *familias*, fieri non potuit, quin illa *Primæva Adami Lingua* debuerit *dividi* & *diſtingui* in *varias* ac *multiplices Dialectos.* *Strictura ad paragr. III.*

Itane vero? An omnis *Diviſio Domus* in *diſtinctas familias*, neceſſario parit *varias* ac *multiplices Dialectos?*

Ego quidem nullum heic video nexum. Experientia publica reclamat. Natura ipſa refragatur. Oſtendi proinde velim, cur *aliter fieri non potuerit*? Mihi certe id, ad curſum naturæ, *fieri non potuiſſe*, clariſſime conſtat, ſi *Lingua Adami*, fuit *Donum Naturale*. At ſi *Supernaturale* concipiatur *Munus*, quod Soli *Adamo* proprium fuerit, jam aliquid *connexionis* ſentire incipio: neque tamen vel ſic aſſequor, quomodo ex *Lingua tota*, *quanta quanta*, *inſpirata*, ac *Divinæ* cum *Originis*, tum *Auctoritatis* in *omnibus* & *ſingulis Vocabulis*, enaſci queant, ac diffundi, *Dialecti* non *inſpiratæ*; & jam in *humanam conditionem*, ac *humilitatem*, delapſæ.

LXI. Hoc ipſum tamen utcumque exponere allaborat *Paragraphus* IV. " Ad has vero DIALECTOS ex primæva illa Lingua (quæ *Divinæ* prorſus *Originis* & *Auctoritatis* fuit) FORMANDAS, ipſum *Poſterorum Adami ingenium* deinde (ut cauſa ſecunda a DEO, tanquam cauſa prima, in actum deducta) multum conferre potuit. Ut adeo *hæ Dialecti*, ex *Primæva* elicitæ ac formatæ, non ita *immediate* (ſit venia vocabulo) a DEO ſuam acceperint *Originem* atque *Auctoritatem*, ac ipſa *Adami Primæva Lingua*. Interventu enim *ingenii humani*, tanquam *Cauſæ ſecundæ*, DEUS *Strictura ad paragr. IV.*

„ ex *Primæva illa Lingua*, ſecundum primævæ illius „ *Linguæ Analogiam* has derivavit, ac formavit *Diale-* „ *ctos*.

Ad hæc notari velim.

Prima. 1. De *Primæva* illa *Lingua* denuo in *Parentheſi* inculcari: „ Quæ *Divinæ* prorſus *Originis* atque *Auctoritatis* fuit ".

Hoc jam aperte ſatis innuit, LINGUAM iſtam Cl. *Theologo* obverſari, ut INSPIRATAM.

Secunda. 2. Eodem tendit, IPSUM *Poſterorum Adami* INGENIUM *ad has Dialectos varias* ac *multiplices formandas*, multum conferre potuiſſe. Nempe *Adami ingenium* in *Lingua* plane *Divina*, & *per omnes notiones*, ac *conſtructiones*, *inſpirata ſibi* atque *infuſa*, nihil inveniebat, quod ageret; neque vel tantillum poterat *variare*, *multiplicare*, *novare* in eo, quod *Naturali* ejus *Facultati* ſubjectum non erat. Ex mente Cl. *Theologi* noſtri *Poſterorum* ejus *ingenium* demum ſe hac in parte exerere, & exercere, cœpit: indeque confeſtim *variæ* ac *multiplices Dialecti* pullulaſcere.

Tertia. 3. Idem hocce altera quoque *Parentheſis* firmat. " (Ut „ *Cauſa ſecunda* a DEO tanquam *Cauſa prima* in actum „ deducta ") Refertur ad *Ingenium Poſterorum Adami*: qui Ipſe nihil tale unquam expertus: plenus videlicet per univerſam vitam *Lumine Supernaturali Linguæ* illius *Primævæ*, quam ſolus puram, putam, meracam, planeque *Divinam*, hauſerat.

Quarta. 4. Huc collineat inſuper hocce *quartum*: " *Ut adeo* „ *hæ Dialecti* &c. *non ita* IMMEDIATE *a* DEO ſuam „ acceperint *Originem* atque *Auctoritatem*. "

Quinta. 5. Denique *immediatam* iſtam *inſpirationem* univerſæ *Linguæ Adamiticæ*, adſtringunt extrema: „ Interventu enim „ *ingenii humani* tanquam *Cauſæ ſecundæ* DEUS ex *Primæ-* „ *va illa Lingua*, ſecundum Ejus *Analogiam*, has derivavit „ ac formavit *Dialectos*. „

LXII.

Digitized by Google

LXII. Jam *indubitatum* forte quis autumet, Cl. *Theologum Linguam primævam* conſiderari velle ut *ſupernaturalem* plane, & *Humanis Facultatibus* digniorem, diviniorem-que. Mihi interim, ne quid diffitear, poſt omnia hæc nihil adhuc liquet de *Mente Viri Clariſſimi*: & necdum a me impetro, ut SUPERNATURALEM LINGUAM ab Ipſo intendi, urgerique, credam. Supernaturalis Lingua induci videtur a *Cl. Diſſert.*

Præter infinitam rei *abſurditatem*, addubitare me cogit *Paragraphus I.* ubi lego, „ *Primævam Linguam in* „ DOMO ADAMI, *antequam ea* IN DISTINCTAS „ *diviſa fuit* FAMILIAS, LOCUM *atque* USUM *habuiſſe ſuum*, *pro certo atque indubitato aſſumi poſſe*, & „ *debere cenſeo.* „

Si jam *ſupernaturalem*, & *inſpiratam* in omni ambitu, per *omnia* & *ſingula Vocabula*, reſpectu tam *notionis*, quam *ſtructuræ*, *Linguam* intendiſſet Cl. *Diſſertator*, neceſſario inde conſequeretur, *Adamum* & *Evam* nunquam niſi per *Inſpirationem* inter ſe verba feciſſe. Conſequeretur item *inſpirationem* eandem adflare debuiſſe *Kainum* & *Habelem*; cum reliqua ſobole *Protoplaſtorum*; omnesque, quam diu in *Domo parentum* fuerint, inde a cunabulis, ac teneris unguiculis, ſonos dediſſe, qui *Divinæ* plane & *Originis* eſſent, & *Auctoritatis*; nihil *Humanum*, ac *Naturale*, hactenus quidem, reſonantes. Conſequeretur denique *univerſam Adami Domum* tum demum ab *immediato* & *Divino uſu Linguæ primævæ* ad *uſum* aliquem *mixtum*, & *non amplius ita immediatum*, deveniſſe, per *Dialectos* ex *primæva Lingua* elicitas, & *proprio ingenio*, tanquam *Cauſa ſecunda*, efformatas, quum Ea *in diſtinctas familias dividi*, atque divergere coepit.

LXIII. Hæc omnia quam ab omni *Ratione*, *Philoſophia*, *Theologia*, abhorrent, totoque cælo ſunt disjuncta; tam a meo ingenio, & candore, quo ſemper pro *Veritate* diſputare, per Neque Ea invito & renuens

et impingetur a nobis. per Dei gratiam, conabor, disjunctum eſt atque abhorret, ut Cl. noſtrum *Theologum* hiſce adſperſum, ſi ipſe nolit, velim.

Abſit, procul abſit, a me tanta hæcce iniquitas, atque adeo importunitas!

Sincere adfirmo. Planiſſume fieri nequit ut *Clariſſ. Diſſertator* id velit, quod prima fronte velle videtur, quodque ab Ipſo intendi, omnes ferme *Lectores* vel ſuſpicantur, vel verentur. Mihi omnis diſcuſſus metus, per *Diſertiſſimam* illam *Elucidationem*, quæ nunc *Alteri Editioni* adjecta, per quam ab *omni interiori* & *eſſentiali ſanctitate Linguæ Hebræo - Biblicæ* nobiſcum ita reſilit Cl. *Theologus*, ut jam dextras hac in *Quæſtione* ſociare queamus.

Eadem Nota *eſſentialem* & *interiorem ſanctitatem*, id eſt *Supra - humanam* aliquam *Vim*, *Virtutem*, *potentiam*, non minus *Linguæ primævæ*, quam *Linguæ Hebræo - Biblicæ* detraxiſſe, & denegaſſe, cenſenda.

Hoc quum liquida luce liquidius nunc conſtet; adfirmare inſuper auſim; iterum *fieri non poſſe*, ut non omnibus hiſce paragraphis *complicati quid* ſubſit, quod, ex *commixtione duarum diverſiſſimarum Idearum*, Clariſſ. *Diſſertatorem* præſtrinxerit; qui ſi Ipſe *Elucidatorem* agere ſuarum Meditationum, in iis quæ aſſequi non poſſumus, dignetur, & ſtudioſæ *Juventuti* conſulet; & *Eccleſiam* devinciet; & *Orbem Eruditum* demerebitur.

Me quoque, ſi id adjungere liceat, quatenus in hanc arenam nunc detractus ſum, atque compulſus, ingenti beneficio mactabit: quod ſic graviſſima parte Curarum mearum, in *Diſſertatione Viri Clariſſimi* refellenda, uno forte momento levarer.

Fit tranſitus ad Caput Diſſer- LXIV. Hoc omnibus votis expetens, & expectans, non perſequar quæ *paragraphis* V. VI. VII. VIII. *Capitis primi* fundamentis modo tactis ſuperſtructa. Non diſcutiam quoque nunc, quæ *Capite ſecundo* fuſius diſ-

Digitized by Google

differuntur de *Lingua primæva poſtdiluviana*, quæ fuerit *Dialectus primævæ Adamiticæ*; deque *Ejus propagatione* per *varias* ac *multiplices Dialectos*. Uno verbo nunc dixiſſe ſatis habebo, tam magis a vera via aberrari, quam magis gradus granditur, & ſtrenue pergitur, ubi ſemel principia male ſumta. Tale eſt, præter ea, quæ jam viſa, Exordium Capitis ſecundi, quod *Altera Editio* acceſſionibus quibuſdam locupletat: *pag.* 152. „ *Dialectus* illa quæ „ *ex primæva Adami Lingua* ad *Noachi per lineam ſanctam* „ *propagata* fuit *domum*: atque inde *majorem cum primæva* „ *Adami Lingua* retinuit *convenientiam*; quam *reliquæ Dia-* „ *lecti antediluvianæ*: ac omnium *Linguarum* & *Dialecto-* „ *rum Poſtdiluvianarum* facta eſt mater. tatio-nis II.

Nihil, nihil in hiſce firmo ſtat talo. Cuncta ſabulo fluxiora.

In *prima Editione* erat; „ *Dialectus* illa, quæ *ex primæva* „ *Adami Lingua* ad *Noachi propagata* fuit *domum*, atque om- „ nium *Linguarum* & *Dialectorum Poſtdiluvianarum* facta „ eſt mater.

Ad hæc quæſtiunculas movere liceat. *Quæſti-unculæ*

1. Primum rogo, quid ſibi velit inſertio illa, „ *per li-* „ *neam ſanctam.* „ *Prima.*

2. Secundo ſcire aveo, quorſum tendat alterum illud fulmentum: „ *atque inde* MAJOREM *cum primæva Ada-* „ *mi Lingua retinuit* CONVENIENTIAM, *quam* RE- „ LIQUÆ DIALECTI *Antediluvianæ*. „ *Secun-da.*

Temere non eſſe, quivis ſentit. Odoror quoque, quorſum hæc ferantur. Sed hoc nondum ago. In præſenti

3. reſciſcere geſtirem, undenam conſtare potuerit Cl. *Diſſertatori* illa *major Convenientia Dialecti*, *ad Noachum per ſanctam Lineam propagatæ*, *cum primæva Adami lingua*, præ *reliquis Dialectis Antediluvianis*. *Tertia:*

Digitized by Google

QUÆSTIO FACTI. Qui tam ſancte conteſtatus eſt, ſe in *Quæſtionibus facti*, qualis haud dubie hæc, *nihil audere adfirmare*; is nunc ita *adfirmat*, ac ſi rem oculis, manibus, ſenſu omni, contrectaſſet. Habetne forte Cl. *Diſſertator monumenta* quædam *Antediluviana*? Habetne *teſtimonia Idonea caſtæ*, & *non vitiatæ Antiquitatis*? Sed ridere nolo. Ignoſcat Vir Venerandus, ſi *verba* ipſi *ſua*, adverſus me miſſa, remetiar quam Amiciſſime: ſimulque præveniat quæ inclementior aliquis, & minus amicus, retorquere poſſet.

Caput II. & III. Diſſert. nunc ſeponuntur. LXV. Quid a tali Exordio *Capiti ſecundo* ineſſe poſſit firmamenti, ac roboris, vel me tacente quivis intelligit. Omnia tamen ſuo tempore preſſius revincentur. Oſtendetur quoque *Capitis Tertii*, quod *de Babelica Linguarum Confuſione* inſcriptum, veriſſima confuſio, ac perplexitas.

Quum tamen nihil in his *Capitibus* contineatur, quod ad *Alterum* huncce *Conſpectum ſtatus Controverſiæ*, in quo nos *Altera Editio Diſſertationis* collocavit, neceſſario requiratur, ea omnia nunc quidem circumcido, atque *Excurſum* huncce *Alterum* corripiens, accedo ad *Caput Quartum*, quod eſt, de *Lingua Hebræo-Biblica*. Hæc *Arx* eſt totius *Cauſæ*. Huc aggeſtum quicquid erat armorum telorumque. Huc convecta omnia undique præſidia: præſertim illa, quæ ſi jam a *prima Editione* abfuiſſent, cum *Sapientiæ*, & *gravitati*; tum *Dignitati*, & *auctoritati*; tum *Juſtitiæ* & *moderationi*; tum *Veritati* & *Religioni* melius conſuluiſſet Cl. *Theologus*.

Arx & Sedes Controverſiæ in Capite IV.

Tanto magis & ſtupeo, & vero *Caritatis* motu, adfectuque in ſumme Venerandum Virum, indoleſco; quod omnia hæc in *Altera Editione* non tantum adeſſe videam, ſed etiam animoſius adhuc intendi; quantumvis per *Geminam Notam* huic ipſi *Capiti* ſubnexam, omnia ſponte collabaſcant: velut moles, quæ ſubductis fulcris ſuopte pondere defeſſa ſidit.

SEC-

Digitized by Google

SECTIUNCULA SECUNDA

exhibens

STRICTURAS

AD

Caput Quartum

Diſſertationis de Lingua primæva,

Quod inſcriptum:

DE LINGUA HEBRÆO - BIBLICA.

LXVI. INcredibile dictu eſt, quantum ſibi Cl. *Diſſertator* in hoc *Capite Quarto Secundæ Editionis* augendo, mutando, vehementius adhuc inſtando, cuncta ſusque deque miſcendo, & perpetuis repugnantiis implicando, permiſerit. *Incredibilis licentia.*

Dolenter dicam, ſed tamen Vere, quia *Veritas*, & *Defenſio Ejus publica* loqui tandem jubent. Vere *ergo dicam*, in *prima Editione* nihil vidi, quod cohæreret, aut cum ullis *principiis Philologiæ*, *Philoſophiæ*, ac *Theologiæ*, conſiſteret: ſed in *Altera* hacce nihil nunc video, quod non ultro diſſiliat, atque ſemet deſtruat. *Judicium de prima & ſecunda Editione.*

Ut

Ut hoc ſtatim omnium oculos, ſenſusque, advertat; ſub conſpectu teneri velim *geminam Notam*, quæ *Excurſum meum primum* a Cl. *Diſſertatore* bene lectum, & intellectum fuiſſe, demonſtrant.

Ferebatur quidem, *extremam Q am Controverſiæ* vix a me tactam: ſed *Notæ* hæ ſatis declarant, ad *Medullam* ipſam penetraſſe vel leviores ictus noſtros: & ſenſiſſe Cl. *Th ologum*, quid in *Syſtemate* ipſius *Novicio* infinitis abſurditatibus, & repugnantiis, jugulare poſſem; niſi quantocyus præverterer, atque prævenirer.

Duæ Theſes Capitales *in* Altera Editione *reformatæ*.

א Ad *Primam* ergo *Theſin* ſuam, LINGUAM HEBRÆAM TOTAM FUISSE DIVINAM; nunc diſertim omnem *interiorem*, & *eſſentialem Sanctitatem* non ab *Hebræa* ſolum, ſed etiam ab *Hebræo-Biblica*, quam vocat, *Lingua*, quod probe notandum, *excluſiſſimam* eſſe voluit, juſſitque; in *Capitaliſſima* illa *Annotatione* quæ *paragr.* XXXII. *pag.* 236. novæ *Editionis* comparet.

ב Ad *Secundam Theſin*, priori intime connexam, & quæ cum ea ſtat, caditve, *Gratis ſupponi*, LINGUAM HEBRÆAM HEBRÆIS VERNACULAM FUISSE; idque ADHUC NUNQUAM PROBATUM; *ac quoque* NUNQUAM BROBARI *poſſe*, prout *Editio prior* habebat; primo cavet Cl. *Diſſertator par.* V. p. 211. ut mutato ipſo *Textu* legeretur, *ac quoque* NUNC NEUTIQUAM PROBARI *poſſe*.

Dein, ac ſi *Læſor* eſſem, non *Læſus*, dicam mihi grandem impingit in *Nota ibid.* quod *negaſſe* dixerim Eum, qui *nec affirmet amplius*, ut olim; *nec* NUNC NEGET, ſed *rem in medio relinquat, ſuumque judicium ſuſpendat.* &c. &c.

Subtile Velamentum.

Scilicet nude, & ſimpliciter, ad modum aliquem, & modeſtiam, caſtigaſſe hoc pacto *Vehementiſſimam dubitationem prioris Editionis*, quæ a *Negatione* parum, aut nihil, diſ-

differre judicabatur, ab omnibus, parum *decentiæ* ac *dignitatis*, habiturum fuiſſe videtur Cl. *Theologo.*

Speciofius Ei viſum, prætextu calumniæ a me factæ, hoc quicquid eſt retractatiunculæ, umbra defenſionis, ac depulſionis honeſtæ, velaſſe.

LXVII. His jam *duabus Theſibus* ita ab ipſo *Diſſertatore* noſtro temperatis, atque remollitis, an *Corpus Diſſertationis* concinat diſcutiendum nobis reſtat. *Titulus Hebræo-Biblicum oculis cæcandis adbibetur.*

Ad inſcriptionem ipſam *Capitis Quarti*, quæ eſt, *de Lingua Hebræo-Biblica*, obiter obſervo: mirum cui videri poſſe, cur *Annotatio* iſta, qua ratio redditur hujus *novitiæ appellationis*, ad finem *Capitis Quarti*, non in *Frontiſpicio* potius compareat, ubi commodiorem ſedem tenuiſſet.

Dicemusne, *Ordinis* rationem non habitam? Immo vero *Ordo* vel maxime nunc exigebat, ne id, quod *Universum Caput* uno ictu diruit, in *Fronte* ſtatim conſpiceretur: quod tunc vel imperitiſſimi quique hiare cuncta, & nutare, confeſtim perſentire debuiſſent. *Alia obſervatio non parvi momenti.*

Ceterum de iſta appellatione *Linguæ Hebræo-Biblicæ*; qua Cl. *Drieſſenius* tam graviter quoque abuſus: quaque nunc oculi præſtinguuntur indoctæ multitudinis, ne caliginem hinc ſibi offuſam perrumpere queant, alias latius diſſeretur.

LXVIII. In *materiam* ipſam *Capitis Quarti* deſcendenti, quam ad *Editionem Alteram* excerpam, ſtatim *paragrapho I.* occurrunt *Periodi* aliæ aliis complicatiores. *Strictura ad Cap. IV. par. I.*

א *Prima Periodus* ſic habet „ *Linguam Hebræo-Biblicam* „ eandem eſſe *cum Lingua primæva antediluviana*, atque „ *omnium* omnino *Dialectorum* eſſe *matrem*, tantum non om- „ nium Hebræorum Grammaticorum eſt opinio." Perplexabilia omnia, & intricandæ *Quæſtioni.* *Prima Strictura.*

Non *Grammatici* tantum *Hebræi* aſſerunt *priorem* par-

tem, *Linguam Hebræam a Lingua Adami* quoad *Subſtantiam* nihil differre, ſed ejus *Genuinam* eſſe *Propaginem*; verum etiam quicquid eſt *Theologorum* & *Philologorum Chriſtianorum*, a perpaucis ſi diſceſſeris, id calculo ſuo confirmant. *Poſterior pars* a ſenſu plerorumque *Hebræorum* ita diſſidet, ut quod maxime. Sed in hæc jam me non immitto: ut nec in abuſum vocabuli *Dialectorum*; quo Cl. *Diſſertator* contra omnem rationem *Philologiæ*, & *Critices*, intelligit, quicquid eſt *Linguarum* ullis in terris.

Secunda. ב. Sequitur. " Exiſtimat Eruditiſſ. *Bochartus*, cujus „ auctoritas apud Hebraice doctos quam plurimum va- „ let, id ſatis vel inde probari, quod *nomina propria* „ hominum & locorum, in *Libro Geneſeos* occurrentia, „ ſint quantum ad normam, & analogiam ſuam, *He-* „ *braicæ Originis* ". Mitto hiatum: & rogo, cur *Bochartus* hic nobis inducatur in ſententia, quam Auctoritas tantum non omnium *Theologorum*, ac *Philologorum*, ſanxit: atque jam longe ante *Bochartum* adſtructam dedit; & illo, & aliis bene multis argumentis?

Tertia. ג. Nimirum ſpecioſus aliquis gradus ſtruendus erat, ut veniretur ad pulchrum hocce, quod *Medullam* conſtituit totius *Diſſertationis*, & *centrum* omnium ejus oberrationum. Sic ergo pergitur. " Ad quod *Bocharti* argu- „ mentum videtur & alterum addi poſſe argumentum, „ petitum ex eo, quod, quemadmodum *Primæva Ada-* „ *mi Lingua*, atque *ejus uſus in Adamo*, *Divinæ* plane „ *Originis* atque *auctoritatis* fuit: ſic quoque *Lingua He-* „ *bræo-Biblica* ejuſdem *Divinæ Originis* & *auctoritatis* in „ *Prophetis Dei Amanuenſibus*, fuerit. "

Non eo eſcendiſſet *Bochartus* Eruditæ gloriæ, quo eſcendit, ſi *Linguam Hebræam eandem* eſſe, quoad *ſubſtantiam*, cum *Primæva* illa *Adami*, ſic pervincere, in animum induxiſſet. Eſt

Digitized by Google

Eſt hæc *Kabbaliſtica* plane ut *imaginatio*, ſic *argumentatio* Kabbaliſtarum ſomnia.

Nota res iis, qui ad illorum hominum Scripta, infinitæ inanitatis referta, acceſſere.

Hi ut *interiorem Sanctitatem*, & *Lucem Eſſentialem*, ac *Divinam*, in *Lingua Hebræa* reſediſſe crepant, ita eaſdem dotes *Divinas Linguæ Primævæ* inſeminatas fuiſſe jactitant. Cur ſe iis adhuc ſociat Cl. *Theologus*; a quibus ſeſe disjunctiſſimum nunc voluit?

Cur *interiorem* & *eſſentialem* illam *Sanctitatem Linguæ Hebrææ* hic videtur ſaltem retinere, & defendere; quam ad *paragr.* XXXI. palam nobiſcum abjiciet, atque explodet?

Eſt aliud adhuc, quod ut alias, ſic nunc quoque non ſine novo iterum dolore, ac ſtupore, in hac *periodo tertia* deprehendo, vere *Linguam Primævam Adami* Cl. *Theologo* ut *inſpiratam*; & *Supernaturali inſtinctu jugiter infuſam*, obverſari. De eo ſupra quodammodo ambigere diſcupiebam. Nunc non licet amplius: quum nihil hiſce expreſſius dari queat.

ד. Quid, quod diligenter cautum, ne hoc ipſum quemquam fugere poſſet? Sic enim vel continuatur, vel reſumitur, " Ut enim *Primæva Adami Lingua Divinæ* fuit „ *Originis* & *Auctoritatis* (conf. hujus *Diſſert. Cap.* I. *pag.* „ 148.) ſic quoque *Lingua Hebræo-Biblica* in Librorum „ Sacrorum *Scriptoribus Divinæ* fuit, atque adhucdum „ eſt, *Originis* & *auctoritatis*. *Quarta ſtrictura.*

Nil confuſius. Illud *Divinæ Originis* & *Auctoritatis* nimium quantum aciem Cl. *Diſſertatoris* ludit, ac velut præſtigiis quibuſdam diſtinet.

ה. Et tamen tanquam liquidæ veritati, ſcilicet! Sigillum hoc appenditur. " Certum enim atque indubitatum „ eſt, *Viros* DEI *Sanctos*, qui Sacra in Sacris Bibliis *Quinta.*

Digitized by Google

„ conſcripſerunt Oracula, *a Spiritu Sancto* non minus ac-
„ cepiſſe *ipſa illa verba*, quibus Dei mentem, non tan-
„ tum quantum ad τὸ τι, ſed etiam quantum ad τὸ πῶς
„ expreſſerunt. Confer *Matt.* X: 19, 20. cum *Act.* II:
„ 4. Add. 2 *Sam.* XXIII: 2, 3. & *Rom.* XV. 18, 19.
„ NB. 1 *Cor.* II: 13. "

Magnum NOTA BENE

Scias, poſtremum hocce NB. eum loco adjecto, *Emblema* eſſe *Editionis Auctioris*, & *Emendatioris.* Proh abuſionem! Si ita pergat Cl. *Diſſertator*, video, non *Philologice* ſolum, ſed etiam *Theologice* mihi cum Ipſo congrediendum fore: ad indecoram torſionem omnium horum locorum enudandam.

Acies haec jam refutata, & retuſa in Vindic. *adverſus* Theologum Groningamum.

In præſenti defungar *Reſponſione*, qua ſimilem concluſionem *Theologi Groningani* jam confutavi *pag.* 195. *Vindic. Opuſc. de Defect.* Objecerat ille, pro ſua in his peritia, & perſpicacia, " LINGUAM BIBLICAM PER
„ SE *eſſe* PLENAM, *in eoque* SINGULAREM, *quod*
„ OMNIS *ejus* CONSTRUCTIO *ſit* DIVINA *eun-*
„ *dem habens Auctorem* SPIRITUM SANCTUM. "
Ad hæc repoſui. " *Aquilinus enim vero volatus, qua ſu-*
„ *pra nubes ſcandens* Cl. Diſſertator, (*Drieſſenius nempe*)
„ *ſeſe terris oculiſque ſimul noſtris eripit.* SPIRITUM
„ SANCTUM AUCTOREM *eſſe* VERBI *& nos tene-*
„ *mus.* OMNEM *ejus* CONSTRUCTIONEM *eſſe*
„ DIVINAM, *concedo*; *ſi per* CONSTRUCTIONEM
„ *intelligitur* CONSCRIPTIO, *qua Sacri Scriptores*, *ſi-*
„ *ve bona ſive mala*, *narraturi*; *& ſive bonorum*, *ſive*
„ *malorum hominum dicta reddituri*, *nihil conſignarunt*, *niſi*
„ SPIRITU SANCTO AUCTORE; *ita tamen ut*
„ *idem ille* SPIRITUS *cuique* SCRIPTORI SACRO
„ SUUM *relinqueret* GENIUM; SUUM *dicendi* CHA-
„ RACTEREM; SUUMQUE *adeo* STILUM HU-
„ MANUM: *in* LINGUA *non utique* PER SE DI-

„ VI-

Digitized by Google

„ VINA *ſed* HUMANA, & HOMINIBUS HE-
„ BRÆIS VERNACULA. *Qui hoc negaret*, FUN-
„ DAMENTA *ipſa* REVELATIONIS & VERI-
„ TATIS *in periculum adduceret: atque* APERTO *ſeſe*
„ FANATISMO *implicaret.* Cl. DRIESSENIUM *huc*
„ *Progreſſum*, *quum ait*, *quæ* LINGUA PER SE PLE-
„ NA *eſt*, *non crediderim: Sed exiſtimarem Eum nihil aliud*
„ *voluiſſe quam*, *voces quæ in Bibliis uſurpantur*, *ſufficere*
„ *ad* DIVINISSIMUM ARGUMENTUM *eorundem*
„ *nobis inſinuandum. Atqui eodem jure* LINGUA GRÆ-
„ CA N. T. *dici poteſt*, & *debet*, PER SE PLE-
„ NA. "

Apparet, ex una quaſi Pharetra depromtas ſagittas, quibus me figere conantur *Theologus Groninganus*, & *Leidanus.*

Apparet, quoque, vel abjiciendum iis eſſe genus hoc telorum; vel publice agnoſcendum FANATISMUM KABBALISTICUM. Quid Cl. *Drieſſenius* facturus ſit, expecto. Eum, poſt infelicem ſucceſſum priorum Conaminum, iſtoc jam in luto hærere, ipſemet annunciare cœpit.

Sociæ dextræ, ſocia tela, ſociiſenſus, duorum Theologorum

Cl. *Conſcriptor* de *Ling. Primæva Kabbaliſtis* quidem nuncium remittit, eoſque res ſuas ſibi habere jubet, in *Nota* ad *Finem Capitis* comparitura; ſed tamen in hoc *primo paragrapho* ita ſcribit, ita inſtat, ita concludit, ac ſi purus putus eſſet *Kabbaliſtes.* Hæc conciliare non eſt meum.

LXIX. His ita belliſſime inchoatis intertexitur magna inſertio, quæ *paragraphum II.* conſtituit *novæ Editionis.* Ea complicationem *paragraphi I.* ſic intricat, & intorquet, ut nil ſimile unquam mihi quidem occurrerit. Verba ſic ſonant. " Ad quod ſi porro addamus, *vero admodum ſi-*
„ *mile* eſſe, Deum in ſuis patriarcharum, inde ab Adamo

Paragraphus II. *ſive inſertio, & acceſſio, inſignita*

Edit. Alter. *omnia mea officia ultro eludens.*

„ uſque ad Moſen (qui primus inter Sanctos viros, in-
„ ſtinctu Sp. S. extraordinariam divinæ ſapientiæ, & vo-
„ luntatis de via ſalutis patefactionem hac *Lingua Hebræo-*
„ *Biblica* ſcripto comprehendere coepit) viſitationibus, hac
„ *eadem Hebræa* ſuam explicaſſe mentem; ac *patriarchas*
„ *Antediluvianos* & *poſtdiluvianos* ea, quæ ex ore dei ac-
„ ceperant, *eadem illa*, qua ea ex ore dei audiverant *Lin-*
„ *gua*, *in domeſticos ſuos* retuliſſe *Commentarios*, ex quibus
„ Moſes, moderante eum Sp. S. ea, quæ in *Geneſi* tradidit,
„ hauſit (hujusmodi *Commentarius domeſticus* fuiſſe quoque
„ videtur *Jobi Liber* uſque ad Ezekielis, apud quem
„ DEUS eum una cum Noacho, & Daniele, *cap.* XIV:
„ 14. 20. laudavit, tempora: unde inter ſacros Libros
„ locum videtur invenire cœpiſſe; ac ab Ezra, & ſyna-
„ goga Magna in Canonem redactus) poſſemus quoque
„ inde argumentum petere *admodum probabile* pro *Linguæ*
„ *Hebræo-Biblicæ* cum *primæva Adami Lingua conveni-*
„ *entia.* '

Jam non eſt quod amplius Cl. *Diſſertatorem* adverſus ſe-
met ſuſtinere, aut ſuſpicionem *Fanatiſmi* ab Ipſo arcere
coner. Eludit hæc *nova* & *luculenta acceſſio* omnem me-
am operam, officiaque in *Excurſu Primo* impenſa deridet.

Et ultro iterum in Cabbaliſtarum *caſtra concedens.*

1. In Kabbaliſtarum caſtra planiſſime tranſit Cl. noſter *Theologus*; ſibique imaginatur *Linguam* vere & proprie *Divinam*; qua DEUS, propter *Auguſtas* videlicet *virtutes*, & *qualitates* illius, uti ſoleat, uſuſque ſit ſemper in *ſuis patriarcharum viſitationibus*, inde ab *Adamo* uſque ad Moſen.

2. Hac LINGUA vere DIVINA conſignatos cenſet a *patriarchis* tam *Antediluvianis* quam *poſtdiluvianus*, *domeſticos Commentarios*: prout EAM LINGUAM EX ORE DEI *acceperant*, *atque audiverant*.

3. Ad hanc *Linguam Divinam* quum Moſi nullus *Naturalis* ac-

Digitized by Google

acceſſus pateret, *Spiritus Sanctus* Ei prælucere debuit, ad intelligentiam *Commentariorum* illorum *Domeſticorum* : ut inde, quæ in *Geneſi* tradenda erant, hauriret.

4. Hujuſmodi *Commentarius Domeſticus* etiam fuiſſe videtur Cl. *Theologo* illud vetuſtiſſimum, monumentum *Libri Jobi*; qui non conſcriptus ſit *Lingua Jobo* & *Amicis* ejus *vernacula*; non *Dialecto* aliqua *Humana*, atque ut Ego adſtruere ſuſtinui, illorum temporum *Arabica*: ſed *Lingua ſupra-humana*, *divina*, *ſingulariſſima illa*, pro qua tanquam pro *Aris focisque* depugnat Cl. *Diſſertator*, quum ſit *Ararum focorumque* noſtrorum deſertio.

5. Mitto *temporis* illam *deſignationem*, qua *Commentarius* hicce *rerum Jobearum*, *Domeſticus*, dicitur manſiſſe *uſque ad tempeſtatem Ezekielis*; ad cujus laudationem, & commendationem *Publicus* demum factus ſit, *Canonique* inſertus. Nempe hæc non pertinent ad *Enthuſiasmum Kabbaliſticum*, ſed ad *Philologicam* noſtram *Quæſtionem* de *Origine*, & *Antiquitate Dialecti Arabicæ*. Gratularer Cl. *Diſſertatori* ſubtiliſſimam inventionem, qua palmarium *Cauſæ* meæ Argumentum tam dextre in *parentheſi*, quæ longe aliud agere videtur, ſubpernat, ſi de gloria *Sophiſticationis* ad *Veritatem* implicandam, & obſcurandam, in Certamen deſcendiſſemus. Sed non abibo nunc longius. Tantum obſervare liceat, Cl. *Theologum* non eundem perpetuo circa *Quæſtiones facti* rigorem exercere. *Stratagema infigniur.* QUÆSTIO FACTI.

LXX. Ad *paragraphum III. novæ Editionis*, qui partem mediam conſtituit *paragr. I. primo Edit.* paucula etiam monebo. Sic habet. " Sed hoc *Bocharti*; & quæ addidi „ *argumenta* arguunt quidem aliquam vel *ſimilitudinem*, „ vel *convenientiam* inveniri poſſe, *primævam* illam *ante-* „ *diluvianam*, *atque Adamiticam* in primis, inter, ac inter „ *Hebræo-Biblicam linguam*, verum *identitas* harum lingua- „ rum, de qua ſola hic diſputamus, inde feliciter ſatis *Strictu-ræ ad paragr. III.*

„ *neu-*

Digitized by Google

„ *neutiquam probari poſſe* videtur. Linguæ enim *Adamiticæ*;
„ atque *antediluvianæ* prorſus *nulla* extant monumenta;
„ quare de ea hic (verſamur enim in *Quæſtione Facti*) ni-
„ hil certi definire poſſumus. Sed *Linguæ Hebræo Biblicæ*
„ admodum multa in voluminibus ſacris proſtant docu-
„ menta; ex quibus certiſſimas de *illa Hebræo-Biblica*
„ lingua dare poſſumus definitiones. "

Prima. 1. Quid Cl. *Theologus* per *identitatem* intelligat explanari vellem in Notula. *Convenientia* & *ſimilitudo* haud dubie ſumma. Tam certo *Lingua Hebræa*, cum *Arabica*, *Syra*, *Chaldæa*, ex *Lingua primæva Adami*, quæ *Antediluviana* ac *Poſtdiluviana*, una ac eadem, uſque ad *Linguarum* permanſit *Diviſionem*, naturali curſu fluxuque *Origine* ſuam *Vernaculam* traxere, unamque *ſtirpem*, unam tenent *Matrem primigeniam*; quam certo *quatuor Græcæ Dialecti* unam *ſtirpem*, *Matremque*, *ſororia conſanguinitate* amplectuntur. Apparet *identitatem* ne a nobis quidem comprobari; quam qui adverſus *Syſtema* noſtrum urguent, præjudicata opinione ſemet liberabunt, ſi *Regiam Viam* inſpicere volent *pag.* 51. 53.

Secunda. 2. Explicationis quoque eget illud, "*prorſus nulla extare monumenta Linguæ Adamiticæ*, atque *antediluvianæ* "

a. Verum eſt, ſi *monumenta* ſignent *Libros*. Sine iis tamen Cl. *Diſſertator*, ſuperiore quodam ingenii niſu detegere potuit tot *Dialectos Antediluvianas*, tam *varias*, tamque *multiplices*, de quibus *Caput primum* diſſertabat.

b. Non verum eſt; ſi *monumenta* deſignent *documenta*, *reliquias*, *veſtigia*, *notas quaſdam Characteriſticas*, & *formas nominum*, atque *verborum*, ex quibus de *Corpore* reliquo *Linguæ* judicium ferri queat.

Tertia. 3. Vereor ne patientia publica abutatur Cl. *Diſſertator*, quum ſic finit. " Sed *Linguæ Hebræo-Biblicæ* admodum
„ multa in Voluminibus Sacris proſtant *documenta*, ex
„ quibus *certiſſimas* de *illa Hebræo-Biblica Lingua* dare
„ poſſumus *definitiones* " Of-

Digitized by Google

Offuciæ meræ.

a. Si dixiſſet, *Linguæ Hebrææ admodum multa proſtant monumenta*; pro *Libris*; palpabilis fuiſſet & intentio, & vanitas: nos enim, *Dialectorum veterum neceſſitatem* vel maxime evincimus ex eo, quod *Unius* tantum *Codicis copia* in *Veteri Lingua Hebræa* ſuperſit.

b. Dictum itaque. *Linguæ Hebræo-Biblicæ admodum multa proſtant documenta.* Dic Cl. *Diſſertator* eodem modo, ac jure, *Linguæ Græco-Biblicæ admodum multa proſtant documenta.*

c. Ubi ergo? *in Sacris Voluminibus.* Hoc jam eſt *ludificari* homines.

d. Reſciſcere denique geſtirem, quænam ſint *illæ certiſſimæ definitiones Linguæ Hebræo-Biblicæ.*

I. Eſtne *Grammatica abſoluta*, omnibuſque numeris completa.

II. Eſtne *Syntaxis* omni ex parte rotundata.

III. Eſtne *Lexicon* omnes *ſecundarias* non ſolum, ſed & *primarias ſignificationes Radicum* claro in die collocans?

LXXI. Parcus ero ad *paragraphum* IV. qui in *Edit. prima* finis eſt I. *parag.* " Num vero cum *primæva poſtdiluviana lingua* majorem habuerit convenientiam *lingua Hebræo-Biblica*, quam cum *primæva antediluviana* habuerit lingua, plane incertum eſt. Vidimus enim p. 180-183. *Aramæam Veterem linguam*, eam antiquis illis temporibus fuiſſe *Linguæ poſtdiluvianæ Dialectum*, per quam *lingua primæva poſtdiluvianna* progreſſu temporis tantum non omnes ſuas peperit, & propagavit *Dialectos.*

Ad paragr. IV. Strictura.

Perplexabiliter omnia. Scopus, *Linguam Hebræo-Biblicam* facere NON VERNACULAM. Hinc confidenter nunc aſſumtum, quod dubitanter tantum inſinuatum erat in *Comment. Belg. p.* 272. *Linguam Aramæam Veterem* habendam eſſe pro *prima ac communi matre omnium Dia-*

Digitized by Google

lectorum. Quæ *pag*. 180 — 183. *Diſſert*: præmiſſa, eodem aurigantur. Magnam in his omnibus regnare fruſtrationem Legentium, ſuo tempore pateſcet. Nunc quorſum contortulæ hæ lineæ collineent tamen, obiter modo indicandum duxi.

Ad paragr. V. ejuſque laqueos & nexus intricatos proceditur. LXXII. Accedit hinc Cl, *Diſſertator paragr*. V. ad alteram illam *Theſin*, quam *Syſtemati* ſuo ſuſtentando introduxerat, quæque cum priore illa, *Linguam Hebræo-Biblicam*, qua *Linguam*, *totam Divinam fuiſſe*, indivulſo nexu cohæret.

Nempe qui *Linguam* aliquam contemplatur *in abſtracto*, ut *Terris*, & *Terreſtri uſu*, *commercioque*, vel *Sanctiorem Dignioremque*, vel *ſublimiorem*, & *Divinis ſuis dotibus Eminentiorem*, is eo ipſo jam tacitus ſecum conſtituit, atque decernit; niſi repugnantia ſimul in mente ſua admittere poſſit; talem *Linguam* nulli *terræ*, nulli *genti* fuiſſe *Vernaculam*. Hoc tamen aſſertum quum non eodem *ſplendore oculos* imperitos *perſtringere* poſſet, atque deludere, quo prius illud, *Lingua Hebræo-Biblica tota Divinæ* plane *Originis* atque *Auctoritatis*: ſed contra haberet aliquid *crudum*, *temerarium*, *præceps*, a quo nemo non abhorreret, atque reſiliret ultro: ſingulari quadam methodo, & dexteritate, opus fuit, ad animos pedetentim occupandos; atque in *Opinionis* tam *abſurdæ*, *inauditæque*, aliquam communionem implicandos.

Res altius repetitur ex Commentar. Belg. de Chriſti ortu e Davide. LXXIII. Operæ pretium fuerit oculis omnium ſubjeciſſe ſubtilitatem illam, artificemque manum, qua in *Commentario Belgico de Chriſti ortu e Davide* p. 270. &c. tela hæc texi cœpit. Quum Cl. *Diſſertator*, in *Notula* huic *Paragrapho* attexta, haud memor fuiſſe videatur earum, quæ ibi ipſiuſmet Calamo conſignata publice, Veritas, & Juſtitia, imperant ipſius *Viri* verba in medium ferre. Adverſus Clariſſ. *de Dieu* itaque, qui *Originationem* vocabuli

שילה

Digitized by Google

שילה ex *Arabum* tentaverat *Dialecto* : id eſt , adverſus *Syſtema* omnium eorum , qui *Dialectis Orientalibus* juſtam tribuunt auctoritatem ; ita inſurgit, atque in me *Clandeſtinam Excurſionem* facere inſtituit Cl. *Theologus*. „ *In hac*
„ *Explicatione* , & *Declaratione Vocis* שילה Schiloh *aliquid*
„ *ſupponitur quod* NUNQUAM PROBATUM *eſt* ; &
„ NUNQUAM PROBARI *poteſt*. (**En noopt beweſen**
„ **kan worden.**) *Eſtque hoc*, *quod* LINGUA HEBRÆA,
„ *quam* IN BIBLIIS *invenimus*, *unquam* DIALECTUS *vel*
„ VERNACULA LINGUA *fuerit*. (**Land- of Volks-**
„ **Taal**) *quæ in quotidiano uſu* , *commercioque* , *aliqua in*
„ *gente uſurpata fuerit* : *quodque* HÆC LINGUA, *lapſu*
„ *temporum* , *in deſuetudinem adducta apud talem gentem*,
„ *nihil de ea reliquum habeamus* , *quam quædam* FRAG-
„ MENTA , (**Brokken**) & *valde* DEFECTUOSAS
„ RELIQUIAS *in Libris V. T. Per quod Damnum* VE-
„ TUS LINGUA HEBRÆA *non ſolum* DIVITIAS
„ *ſuas amiſerit* ; *Verum etiam* VOCABULA *quæ in Bibliis*
„ RELIQUA, VALDE OBSCURA, & ININTEL-
„ LIGIBILIA *facta ſint*. (**Maar ook de in de Heilige**
„ **Schrift overgeblevene Woorden** zeer Duiſter **en** on-
„ verſtaenbaer **geworden zyn.**) *Sic ut neceſſe ſit* MA-
„ GNUM *hunc* DEFECTUM LINGUÆ HEBRÆO-
„ BIBLICÆ , & OBSCURITATEM ISTAM VO-
„ CABULORUM *in Bibliis* RELIQUORUM *reſarcire ex*
„ *aliis* LINGUIS ORIENTALIBUS , & *maxime ex*
„ ARABICA , *utpote Vocabulorum prædivite*.

Clypeorum adverſus nos, prima ſuſceptio; & aciei formidoloſæ inſtructio.

„ **Invoegen men dat** grote gebrek **van het** Bybels-
„ Hebreeuws, **en** die Duiſterheit **van de in de Bybel**
„ **overgeblevene Woorden / wel dient te verhelpen**
„ uit andere Ooſterſche Taalen „ en wel meeſt de Ara-
„ biſche , **als welke ſeer ryk van woorden is.**

LXXIV. Hactenus decurrit *paragraphus* LIV. *Capitis* XVI.

Clarigatio.

XVI. *Commentarii* illius *Belgici*, quo poſt ſolemnem Clarigationem, haſta miſſa, *juſtum piumque Bellum* ſcilicet, indicitur omnibus, qui pro *Dialectis* pugnarunt, pugnant, pugnabunt: atque, ut bellantibus in more, Cauſæ quoque armorum in nos captorum, atque ulterius ſuſcipiendorum, promulgantur.

Nihil Criminoſius, invidioſiuſque, unquam viſum.

LXXIV. Forte nunquam quicquam par, aut ſecundum, viſum. Omnia comparata ad *invidiam*, cum *indignatione*, excitandam tum contra *Mortuos*, gloria, & laude perenni, in *Eccleſia* florentes, ac florituros, quales *Erpenii Goliique* noſtri, *Orientalium Linguarum* ſtatores, cum *Dieuis*, *Bochartis*, *Hottingeris*, *Seldenis*, *Waltonis*, *Caſtellis*, *Pocockiis*: quin & *Merceris Buxtorffiis*, *Coccejis*, *Altingiis*; nec non *Schindleris*, *Ludolfis*, *Pfeifferis*, *Opitiis*, *Noldiis*, *Danziis*: ac noviſſime *Relandis* &c. &c. &c. tum contra *vivos* qui *Linguas Orientales* in *Academiis*, *Gymnaſiiſque*, ubi *purioris Doctrinæ Candelabrum* lucet, cum honore, & dignitate profitentur; earumque & *Neceſſitatem*, & *utilitatem*, Ore, Scriptiſque, commendant.

His omnibus, quin in univerſum cunctis tum *Commentatoribus*, tum *Interpretibus ſacrarum ſcripturarum*, atque integerrimae famæ *Theologis*, qui nobiſcum agnoſcunt *Linguam Hebræam inter Hebræos*, inde a Condita gente, uſque ad Captivitatem *Babylonicam*, quin & ultra, vernaculam viguiſſe; ac propterea ultro confitentur, magnam, atque adeo maximam partem *veteris Linguæ Hebrææ* deperditam eſſe, & nunc nihil niſi *unum* illum *Codicem Vet. Teſt.* ſuperſtitare de ampliſſimo olim corpore *Dialecti:* His inquam omnibus una eademque dica impingitur; quaſi Majeſtatem ſacri Codicis *Hebræi* minuerent, ſi *totam Linguam Hebræam*, in omni ſuo ambitu, intra arctos illos fines contineri, *Repugnantiæ* & *Abſurditatis* exiſtiment cumulum; ac propterea *opem Dialectorum* comiter venerentur.

Non

Digitized by Google

Non patitur hoc amplius Cl. *Diſſertator* noſter, atque ſatis criminoſe, accuſatorieque, eos inceſſit. *Evolutio per partes.*

1. Quod aliquid ſupponant, cujus *probatio* NUNQUAM *data*, NUNQUAM *danda.* *Primo.*

2. Quod FRAGMENTA tantum, (**Brokken**) & DEFECTUOSAS RELIQUIAS *Linguæ Hebrææ* ſupereſſe dictitent, in *Libris Vet. Teſtamenti*: quaſi *ſacratiſſimum Codicem* traducerent ſcilicet! pro *membris disjectis*, & *ſcopis diſſolutis*, quem tamen ut *Cæleſtium Veritatum Completiſſimum*, pro *Oeconomia* veteri, *ſyntagma* mecum venerantur, atque adorant. *Secundo.*

3. Quod *amiſſis Divitiis Veteribus*, *vocabula in Bibliis reliqua* (**de in de Heilige Schrift overgeblevene Woorden**) pronuncient *valde obſcura* & *inintelligibilia.* *Tertio.*

4. Quod *magnum* iſtum *Defectum Hebraiſmi Biblici*, & *Obſcuritatem* illam *Vocabulorum in Bibliis reliquorum*, (**dat** groote gebrek **van** het Bybels-Hebreews, **en** die Duiſterheid **van de in den Bybel overgeblevene Woorden**) *ex aliis Linguis* Orientalibus, & præſertim prædivite *Arabica*, farciendum contendant. *Quarto.*

LXXV. Apparet omnem vim, & ſubtilitatem, *Dialecticæ* adhibitam, ad *Cauſam Lucidiſſimam Veritatis* obſcurandam, & odioſis coloribus infuſcandam. In duobus poſtremis Articulis ſpeciatim obſervandum, illud VALDE OBSCURUM, & ININTELLIGIBILE, VOCABULORUM IN BIBLIIS RELIQUORUM: quaſi mens noſtra foret, *omnia vocabula Biblica* adhuc *eſſe* & manere *inintelligibilia*, atque *obſcuritate pari involuta*: quum ultro agnoſcamus, & centies inculcaverimus, de *Secundariis notionibus Radicum* abunde, & dilucide, exceptis nonnullis, jam conſtare. Cognitionem *Linguæ Hebrææ* inde a *ſeculo Decimo*, ad noſtra uſque tempora, adgubernante Divina providentia, primum per *Rabbinos* Sec. X. XI. XII.; deinde per *Chri-* *Quinta quædam Eſſentia omnium criminationum.*

ſtianos ſeculo XVI. & XVII. feliciſſime reſtitutam, & ſuper Candelabro collocatam. *Deeſſe* tamen & *Deficere* adhuc ſatis multa, quæ *communi induſtria* eorum qui *Veritatem Hebraïcam* venerantur, ad veſtigia Magnorum Virorum ulterius illuminari, ac pleniore in die Collocari queant.

Culmen ſapientiæ, quo ſibi perveniſſe videntur nonnulli.

Qui hoc negaret, non tantum indoctiſſimus, ſed etiam arrogantiſſimus mortalis apud omnes audiret. ac proinde fieri plane nequit, ut cui vel mica ſapientiæ eſt, eo uſque ſeſe efferri ſinat; ut *Nihil*, plane *Nihil*, *Sapientiæ* ſuæ *Scripturariæ*, & *Hebraicæ Græcæque* ſuæ *Eruditioni*, in profundiore perveſtigatione Fontium illorum, accedere poſſe glorietur.

Moneo proinde Eos, qui nos, & *Anteceſſores* noſtros, hoc nomine criminantur, quod *Lucem Divina providentia in Eccleſia accenſam creſcere*, & *novis acceſſionibus locupletari* poſſe ac debere, contendamus, ut vel abſtineant talibus *inſinuationibus accuſationibuſque*, a *Spiritu Reformationis* alieniſſimis: vel plenis verbis nobis denuncient, ſe omnis *Sapientiæ Sacro-Sanctæ* tum *Theologicæ*, tum *Philologicæ*; ſecundum Omnes partes, *maximas*, *medioxumas*, *minimas*, ſupremum jam faſtigium tenere: neque vel tantillum iis quae ipſi ſapiunt, ſentiuntque, luminis ſuperaddi poſſe.

Eductio in aciem Pugnatore digna, adverſus Bochartum.

LXXVI. Ab hoc criminoſiſſimo initio *Excurſionis*, quo *ſyſtema* puriſſimum, & ſpeculo nitidius, nec cordate, nec candide, nec docte, ad *Vulgi* indocti cenſuram, & æruginem ſimul, devocatum: ita, tanquam re præclare geſta, pergitur, *paragr.* LV. *pag.* 171. *Comment. Belgici.*

„ *Extra dubium eſt, hanc opinationem quod* HEBRÆA
„ LINGUA *olim fuerit* DIALECTUS *vel* VERNA-
„ CULA LINGUA *conſiderandam eſſe tanquam* QUÆ-
„ STIONEM FACTI. *Quæ neutiquam per ratiocinatiun-*

„ *cu-*

,, *culas, vel conjectatiunculas, quantumvis Docte expolitas*,
,, (*quales ferme omnes conjectationes* BOCHARTI) *ſed ta-*
,, *tum per teſtes exceptione majores, vel teſtimonia quibus con-*
,, *tradici nequeat, ex monumentis caſtæ antiquitatis hauſta*,
,, *probari atque confirmari queat.*"

Subtiliter iterum, & ex intimo artificio diſputandi, animoſque imprudentes implicandi.

1. Certiſſima omnium *Judæorum* ac *Chriſtianorum* ſententia, de qua nunquam ulla dubitatio cuiquam oborta, nedum a quoquam publice mota, appellatur *opinatio* (voorgeven) ſive *prætenſio*, ut loquuntur. *Strenuitas prima.*

2. Ea, affectatione profundioris cujuſpiam ſapientiæ, conſideranda dicitur ut *controverſia* ſive *Quæſtio facti.* proh! *Secunda.*

Eodem jure *Quæſtionem facti moveas*; num *Græci Græce* locuti, *Latini Latine?* itemque, num *Syri Syriace*; *Chaldæi Chaldaice*; *Arabes Arabice?*

3. Inſinuatur callidule, nil magnopere ſententiam hanc fulcire, præter *ratiocinatiunculas*, & *conjectatiunculas* BOCHARTI: quum & *Bochartus*, & omnes in Univerſum *Theologi* atque *Philologi*, hoc tam parum probare curaverint, quam *ſolem meridie lucere.* Hanc etiam *facti Quæſtionem* in poſterum appellitet, licebit, cui fuſcatus caligabit oculus, & vel *Negatorem* ſe inferet ultro, vel *Dubitatorem* tandem *perfectiſſimum* ſeſe profitebitur. *Tertia.*

4. Sed ubi quæſo librorum, locorumque, extant illæ *ratiocinatiunculæ*, & *conjectatiunculæ Bocharti*; quibus LINGUAM HEBRÆAM HEBRÆIS VERNACULUM *fuiſſe*, enervi conatu pervincere niſus ſit? *Quarta.*

Cur iſtas *Bocharti* probatiunculas rei incertiſſimæ, erudite quidem adornatas, ſed tamen fucoſas, non in medium ſaltem adduxit *Latina Diſſertatio*, ſi *Belgica Commentatio* minus opportuna viſa? Cur contra laudatur jam in *Latino Orbe Bochartus Par. I. Cap.* IV. ſatis honorifice, in *Belgico* contem-

tem-

Digitized by Google

temtiſſime habitus: ac ſi vix quicquam ſani, ſolidique, præſtitiſſet?

Bonum tamen factum; quod reflexiunculæ meæ juſtiſſimæ ad Principis in *Sacra Literatura* Viri dignitatem tuendam, eatenus honos ſit habitus.

Strenuitas quinta. 5. *Belgica Scriptio* interim iſtas tum temporis offuciolas requirebat, ut *ratiocinatiunculis* iſtis *Bocharti* pro *Lingua Hebræa Hebræis Vernacula* (quas nunquam fecit) opponerentur *teſtes exceptione majores*, & *teſtimonia quibus contradici nequeat*, *ex antiquitatis caſtiſſimæ monumentis hauſta*; qualia ad tam *nodoſam* & *intricatam* videlicet *Quæſtionem facti* decidendam uſpiam extare, vel dari, manibus pedibuſque obnixus negat nunc, ac pernegat Cl. *Theologus*; poſtquam ultra *annum ſexageſimum quintum ætatis* ſententiam hancce, ut dubio vacuam, cum omnibus *Theologis* & *Philologis* tenuiſſet, indeque *Revelationis veritatem communitam* dediſſet, in *recentiſſima* quoque *Editione Operis de veris Viis Dei Anno* 1730.

Denſioris pulveris concitatio. LXXVII. Eadem *Sophiſticatio* quæ ad *abſurdiſſimam dubitationem* infucandam, atque imperitioribus cum ſpecie percoctæ doctæque prudentiæ oggerendam, dexterrime adhibita, ſic porro eadem dexteritate pertexitur. *Comment. Belg. Lib. I. Cap. XVI. paragr. LVI* „*Talia documenta genuina Antiquitatis non vitiatæ nuſquam invenire eſt, niſi apud Moſen, & reliquos ſacros Scriptores. Nam quicquid* ALII *de* REBUS TAM VETUSTIS *dicunt, hoc uſque eo* FABULIS INVOLUTUM, *ut nihil inde niſi quod* RIDICULUM, & LUDIBRIO DIGNUM, *evolvi atque erui poſſit.*

„ *Jam vero ubinam, quæſo, dicit Moſes, ubinam reliqui Scriptores Biblici dicunt*, LINGUAM HEBRÆAM, *quam in Sacris Bibliis invenimus*, USPIAM *vel* UNQUAM DIALECTUM *ſive* VERNACULAM LINGUAM *fuiſſe?*

„ *Niſi*

„ *Niſi quis autumaret forte hoc ex* 2. *Reg. XVIII.* 26.
„ *& Jeſ. XXXVI:* 11. *poſſe comprobari : ubi Aulici*
„ *Regis Hiskiæ ad Rabſaken*, *Ducem Copiarum Sanheribi*:
„ *Loquere quæſo*, *inquiunt*, *ſervis tuis* SYRIACE; *nam*
„ *intelligimus probe : neque nos alloquere* JUDAICE, *au-*
„ *diente populo*, *qui ſuper mœnibus ; quaſi* LINGUA *hæcce*
„ JUDAICA, *qua Rabſakes nunc uſus*, *fuiſſet* HEBRÆA
„ ILLA, *quæ in Bibliis extat. Atquin ex circumſtantiis lo-*
„ *ci ſatis liquet*, *hanc* JUDAICAM LINGUAM, *fuiſſe*
„ COMMUNEM DIALECTUM *ſive* VERNACU-
„ LAM *Judeorum*, (**de gemeene** Landtaal **der Joo-**
„ **den**) *quam viliſſima quoque fæx populi*, *Excubantes ſu-*
„ *per moenibus*, *tempore Regni Hiskiæ*, *loquebantur : quæ-*
„ *que lapſu temporis*, *præſertim poſt Captivitatem Babyloni-*
„ *cam*, *adeo immutata*, *ut fere* SYRIACA *facta ſit. Quæ*
„ LINGUA SYRIACA, *tempeſtate Chriſti*, *& Apoſto-*
„ *lorum*, *quum Judæos Hieroſolymis*, *& in Judæa habitan-*
„ *tes*, *a Judæis inter Ethnicos diſperſis*, *& Græca ibi Lin-*
„ *gua uſis*, *ideoque Helleniſtarum nomine affectis*, *diſcerne-*
„ *ret*, *in Scriptis N. T.* HEBRAICA *appellatur : quantum-*
„ *vis* VALIDE MULTUM *ab* HEBRÆO *illo*, *quod*
„ *in Libris Vet. Teſt. habemus*, *differat.*

Is alias diſcutiendus.

LXXVIII. Quanta ſit hujus *Paragraphi* ſubtilitas, quanta vis *inventionis*, & *exornationis*, in eo regnet, nimis longum nunc foret diſcutere. Habebunt cuncta hæcce tanto diſputandi acumine, tanta profundioris Eruditionis copia, digniſſimas vices : quum *Hebræam Linguam Hebræis Vernaculam fuiſſe*, pervictum dabo contra SCEPTICUM *hac in parte* THEOLOGUM; qui Conſummatioris Sapientiæ, & Doctrinæ ſuæ cumulum huncce publice ſibimet nunc vindicat; quod quum ante *Octo* adhuc *annos*, illud cum omnibus in Univerſum *Theologis* ac *Philologis* tanquam *indubitatum* amplexatus eſſet; indeque *Veritatem*

REVELATIONIS corroboraſſet; NUNC quidem NEC AMPLIUS *hoc* ADFIRMET, NEC *etiam* NEGET; *ſed* IN MEDIO RELINQUAT; *atque de* ASSERTO HOCCE SUUM JUDICIUM SUSPENDAT.

Aliæ nebulæ veritati offuſæ. LXXIX. Videamus tamen an *Æquilibrium* ſatis ſervatum ſit, tum in *Belgica*, tum in *Latina ſcriptione*. In *Belgico* certe ita continuatur *paragr. LVII. pag.* 272. " *Et* „ *ubinam, quæſo, Terra illa? Quisnam ille populus? in qua* „ *& inter quos* HEBRÆO-BIBLICA LINGUA UNQUAM *fuiſſet* DIALECTUS *ſive* VERNACULA „ LINGUA? (De Land-oft Volks-taal oopt zoude „ geweeſt zyn?) CERTE! *Abrahamus, ut ab illo patriar-* „ *cha ordiamur, omni tempore quo in Meſopotamia habitavit,* „ LINGUAM, *tunc in peninſula iſta uſitatam, adhibere* „ *debuit: & hæc* ABSQUE DUBIO *erat* VETUS A„ RAMÆA LINGUA; *quæ poſt Diluvium* UNIVER„ SALIS *erat* VERNACULA (De Algemeene Moe„ der-taal) *ex qua lapſu temporis omnes aliæ Linguæ,* „ *tanquam propagines, enatæ. Nam Borealis erat pars Me-* „ *ſopotamiæ, quam Noachus cum ſuis Arca egreſſus inſedit:* „ *& unde poſteri ejus ſe diffuderunt, atque totam Terram* „ *tractu temporis implerunt.*

Hæc ita tradi apparet, ac ſi e Tribunali veritatis promulgarentur; quum tamen nihil in his omnibus inſit Firmitatis: & apertiſſime revinci, atque redargui, queant. Fiet illud ſuo tempore: nunc modum *diſputandi* tantum adſpiciendum do, & *Statum Quæſtionis* noſtræ pando.

Et ſemet ſpiſſantes. LXXX. Siſtendus quoque e *Belgica* prælusiuncula totus *paragr.* LVIII. ut *jus accreſcendi*, quod Arbitrariis Conſtitutionibus competit, diſtinctius notari percipique queat. Sic ergo continuatur. „ *Jam vero* LINGUAM VETE„ REM ARAMÆAM *fuiſſe primam & Communem Ma-* „ *trem, ejus rei multa dantur* ARGUMENTA EVIDENTIA.

Digitized by Google

„ TIA. (**ſchijnbaare bewijſen**) *Meſopotamia quam Noa-*
„ *chus cum domo ſua*, *Arca egreſſus*, *inſedit*, *vocatur in S.*
„ *Scriptura* Aram Naharaim, *ſive duorum fluviorum. Gens*
„ *ex Aramo*, *quinto Semi filio oriunda*, *quæ ſe occidentem verſus*
„ *diffudit trans Euphraten*, (*ne jam de Paddan Aram in Meſo-*
„ *potamia ſita loquar*) *ubi Aram Zoba*, *Aram Dammeſek*,
„ *& aliæ Aram. Quin non videtur error commi.ti* (**En**
„ **ſelfs ſchynt men niet te dwaalen**) *ſi nomen* ARME-
„ NIA (*quæ a ſeptentrione Meſopotamiæ adjacet*) *ſuſpice-*
„ *mur ab* ARAM *derivatum. Nam initium illius nominis eſt*
„ *Aram*, ארמניה ARAMNIA: *quod deinde*, ut mollior eſ-
„ ſet *pronunciatio*, ARMENIA *enunciatum fuerit. Adde*,
„ *Linguam Aſſyriorum*, (*qui ab Aſſur ſecundo filio Semi no-*
„ *men trahunt*) *quod eſſet propago Veteris Linguæ Aramææ*
„ 2 *Reg.* XVIII. *vs.* 26. *Jeſ.* XXXVI: 11. *vocari Linguam*
„ *Aramæam. Ac proinde Abrahamus*, ABSQUE DUBIO,
„ *quamdiu in Meſopotamia manſit*, *Veterem Aramæam locu-*
„ *tus fuit.*

Habes præter alia mira plane, ac ſuavia, primordia *Colonia Joctanidarum*, deinceps *Diſſertatione Latina* in *Armeniam* immit tendae. Hæc diſcuſſionem non injucundam nobis ſuo loco miniſtrabunt. *Prælu-dium Coloniæ.* Armenicæ.

LXXXI. Pergit *Paragraphus* LIX. *Scriptionis Belgicæ*; atque *Abrahamum* in *Palæſtinam* translatum proſequitur. QUÆSTIONES FACTI.
„ *Ad Vocationem Divinam in Canaanem e Meſopotamia ve-*
„ *niens Abrahamus*; *peregrinusque ibidem agens*; *iſta in*
„ *Terra* ABSQUE DUBIO *Linguam Terræ illius*, i. e.
„ *Cananæam* (*quæ cum veteri Phœnicia magnam communi-*
„ *tatem habere debuit*) *uſurpare n ceſſe habuit.* „ Vides in QUÆSTIONIBUS FACTI valde meticuloſum eſſe Cl. *Theologum*: nec *quicquam adfirmare* audere, antequam videat *Idonea teſtimonia hiſtorica*, ex *caſta*, & *neutiquam corrupta Antiquitate.* Vides quoque, in *Natalibus* omnium

Dialectorum illius temporis nihil acie ejus penetrantius. Sed & hæc ſuo loco.

In quibus incomparabilis Cl. Diſſertator.

LXXXII. Conſimilem in *Linguæ commutatione* fortunam *Jacobo* contigiſſe, ad *Quæſtiones facti* firmiſſimus *Diſſertator*, enarrat *Paragr. LX. Comment. Belg.* „ *Jacob* „ *Abrahami Nepos*, *Domum & Familiam ſibi fecit in Paddan Aram*, *ubi Vernacula erat Vetus Aramæa Lingua*: *ut* „ *modo vidimus. Inde juſſu Dei cum ſuis reverſus in Canaan*, „ *coactus fuit ibi Cananæam Linguam uſurpare. In Ægyptum dein delato Eo*, (*quamvis in Terra Goſen ſatis ſecluſi* „ *habitarent*) *cogebat eos converſatio cum Ægyptiis*, *ut &* „ *Tyrannis Exactorum Ægyptiorum*, *veterem Ægyptiam Linguam loqui. Ac propterea* NULLO PLANE PACTO „ PROBARI *poteſt*, (**En dus is het geheel onbewyslyk**) *quum* NE MINIMUM *quidem* DOCUMENTUM *ejus rei* POSITIVUM *in Caſta Antiquitate* „ *reperiatur*; *Iſraelitas in Goſenitide* HEBRÆAM LINGUAM *tanquam* VERNACULAM SUAM *inter ſeſe* „ *locutos eſſe*.

Commiſeratione digna profecto! atque deplorata plane, oppugnatio Evidentiſſimæ Veritatis, cum intricatione ſui ipſius ineluctabili. Hæc ſuo tempore comparebunt, ad optimæ Cauſæ ſplendidiſſimum, Deo ſic rem votis meis citius maturante, Triumphum.

Centrum & culmen omnium conatuum Clar. Diſſertatoris.

LXXXIII. Subſumitur his ita firmiter præſtructis, ſcilicet! & in ſolido locatis, *magnum* illud *Dogma*, ad quod cuncta tanquam ad *Centrum*, ferebantur, & conſpiratis quaſi viribus convergebant. Id *paragr.* LXI. *Comm. Belg.* ſic promulgatur tandem. „ *Ex iis quæ hactenus* DEMONSTRATA, LIQUET *nobis*, *ſine ullo firmo*, *bonoque*, „ *documento ſtatui*, LINGUAM HEBRÆO-BIBLICAM „ UNQUAM *ulli genti* VERNACULAM. (**Uit het** „ **geene dat tot hier toe** BETOOGT **is / blykt ons /** „ **dat**

„ dat men ſonder eenigh HEGT, ofte DEUGDELIK
„ BEWYS het daer voor houdt / dat het BYBELS-
„ HEBREEUWS OOYT by eenigh volk de Dage-
„ lykſche en gewone LAND- of VOLKS-SPRAAK
„ GEWEEST IS.) *Sic ut hanc* LINGUAM HE-
„ BRÆO-BIBLICAM *conſiderandam habeamus tanquam*
„ LINGUAM SINGULAREM, (als een beſondere
„ ſpraak) *in qua Deus voluerit ſuos* PROPHETAS
„ CONSILIUM *ſuum &* VOLUNTATEM; PRÆ-
„ CEPTA JURA *&* STATUTA *ſua, conſignare. Quod*
„ *forte factum, quia Deus, quotieſcumque cum Patribus ſub*
„ *promiſſione loqueretur, hanc* LINGUAM SINGULA-
„ REM (deſe beſondere Taal) *uſurpavit: quin imo, ut*
„ *inter alia, hac quoque* LINGUA SINGULARI (*tan-*
„ *quam pariete intergerino*) *Ethnicos a Lectione Librorum*
„ *Biblicorum abarceret. Nam inter prærogativas Judæorum*
„ *eminet, quod ipſis concredita* ELOQUIA *Dei. Rom.* III. 2.
„ *Ideoque Pſaltes Pſ.* CXLVII. 19. 20. *canit: Nota fecit*
„ *Jacobo verba ſua; & Iſraëli ſtatuta ſua ac jura: ita*
„ *nulli fecit populo, & jura Ejus non cognoſcunt.*

Vides *Bigam Theſium* audaciſſimarum, liberius effuſiuſque ſubinde admiſſam, ſubito ſeſe velut *Victricem* inferre, & ſub nube concitati pulveris *Metam* vorſus properare: id eſt, miſerum FANATISMUM: qui & *Firmamenta* convellat *Revelationis*, & *Ornamenta Eruditionis* extinguat. Hoc ut Docti jam dudum ſenſere, ita opera dabitur, ut vel indoctiſſimi quique id tandem perſentiſcant.

LXXXIV. At quodnam, roget quis, *fatale* illud *præſtigium*, quod eo uſque Virum *Eruditionis* gloria florentem, & *Religionis* utique amantem, ſibimet excutere potuerit, atque huc præcipitii evehere adverſus ſuam ipſius perpetuam & anno 1730. denuo obſignatam publice ſententiam? Dicam, nam niſi dixero *Status præſens* noſtræ *Con-* *Quid Cl. Theologum ad hos egerit Exceſſus.*

troverſiæ ſatis dilucere, atque internoſci, haud poſſet. *Guſſetianiſmus*, quem contra me inter ſtudioſos ſuos defendendum ſuſceperat Cl. *Theologus*, ſuſtineri aliter non poterat. Criminatiunculæ quoque adverſus me ſparſæ, quod *Linguæ Sanctæ dignitatem* minuerem, & *Biblia Defectuoſa eſſe* dictitarem, aliter colorem ſuum obtinere non poſſent, ſed in ruborem tandem dare deberent toties jam refutatos, revictos, veriora a me & Ore, & Scripto, monitos, atque edoctos. Pervincendæ ergo hæ *Theſes* erant; ut & *Guſſetianiſmus* juſtis a me armis ſubverſus reſurgeret, & Criminatio adverſus *Schultenſium* ſatis feliciter ſerpens, vigeret, majoreſque ſibi vires comparare poſſet.

Tropæa in nos eriguntur: & ſigna victricia deſiguntur. Habes Scopum, Nexumque ſimul, *paragraphi* LXII. *Comment. Belg.* jam *tropæa* erigere cœptantis in fuſum, confuſumque, & ulterius confundendum *Scriptorem Originum Hebraicarum*, cum ſuis ſibi *Defectibus cognitionis noſtræ* in *Lingua Hebræa.* En ſigna victricia. " *Ex hoc*
„ SINGULARI USU LINGUÆ HEBRÆO-BI-
„ BLICÆ, *quod Deus* IN EA SOLAS LEGES *ſuas*, *&*
„ TESTIMONIA *conſcribi voluerit*, OMNI JURE (**met**
„ **alle regt**) *concludi poteſt*, *Deum Providentia ſane quam opti-*
„ *mam curam geſſiſſe*, *ut* HÆC LINGUA HEBRÆO-
„ BIBLICA NON MINUS INVIOLATA, *& a* DE-
„ FECTIBUS INTACTA *manſerit*; *quam* HOC CIR-
„ CA IPSOS LIBROS BIBLICOS *procuravit*. *Ha-*
„ *betque ſane Emphaſin*, *quod Dominus Jeſus*, *ſuis confir-*
„ *maturus*, *Deum Verbo ſuo accuratiſſimam cuſtodiam eſſe*
„ *præſtiturum*, *ſpeciatim* LITERAS *&* APICES *Legis*
„ *expreſſerit: dicens Matth.* V: 18. *Amen dico Vobis*, *uſque*
„ *dum præterierit cœlum & terra*, JOTA *unum*, *aut*
„ *unus* APEX *non præterierit*, *uſque dum omnia facta fue-*
„ *rint.* "

Ap-

Digitized by Google

Appellavi *periodos* haſce *Tropæa*, & *ſigna Victricia*, a Cl. *Theologo* poſt pugnam tam ſtrenue adverſus nos depugnatam erecta.

Continent nempe hæ *periodi* omnium *Meditationum Theologicarum*, quæ ad hanc *Quæſtionem* cum Auctoritate decidendam, ac terminandam, multis magniſque fluctibus *Viri* pectus volutarunt, *Quintam Eſſentiam*. Ut earum & ſubtilitas, & vehementia, pro particula ſaltem aliqua, nunc teneatur, obſervo. *Novi Articuli Fidei ſub his Auſpiciis conditi.*

1. Tanquam certa, liquida, indubitata, pervicta, ſubito aſſumi, quæ per ambages dubitabundas proceſſerant. *Primus.*

2. Hoc nihil. Solent ita, qui *ſophiſticam* callent, & exercent. Sed in *Articulum Fidei* aperte erigitur *prior Theſis* illa, LINGUAM HEBRÆAM, *qua Linguam*, *per ſe*, TOTAM *fuiſſe* DIVINAM. *Secundus.*

3. In *Articulum Fidei* quoque ſe erigit altera iſta *Theſis*, e ſuperiore emanans, *Linguam Hebræam Hebræis non fuiſſe vernaculam*. *Tertius.*

4. In *Articulum Fidei* item conſurgit, *Hebræam Linguam*, qua *Linguam*, & *Sacroſancta Biblia Hebraica*, hoc eſt *Veritates Divinas Hebraice revelatas*, unum eundemque gradum Dignitatis cœleſtis, & Religioſiſſimæ venerationis, ſibi vindicare. *Quartus.*

5. In *Articulum Fidei* etiam effertur Cumulus ille abſurditatum infiniturum; *nullos* NE EXTERNOS *quidem* DEFECTUS ESSE *Linguæ Hebræo-Biblicæ*. i. e. ne *vocem*, ne *formam* quidem ullam, interiiſſe. *Quintus.*

6. In *Articulum Fidei* ergo ſimul erectum, *Linguam Hebræam* TOTAM *in Codice Sacro Comprehendi*; *& nihil omnino de* EJUS PARTIBUS ORATIONIS, *vel* DEESSE, *vel* ABESSE. *Sextus.*

7. In *Articulum Fidei* ſubrectum, ne *Jota* quidem *unum*, vel unum *Apicem* de *Lingua* illa, qua *Lingua*, DEFICERE. *Septimus.*

8. In

Octavus. 8. In *Articulum* ergo *Fidei* tandem evectæ, tales *Theſes*, cum ſuis ſibi appendicibus, quæ omnem *Fidem*, *Religionem*, & *Revelationem*, una cum *Eruditione* & *Sana Ratione*, quin *ſenſu Communi*, funditus labefactant, atque convellunt.

Iidem Exceſſus repugnant in paragr. XXVI. primæ, ſive XXXII. ſecundæ Edit. Latinæ. LXXXV. Quum ſupra *primum conſpectum* exhiberem *ſtatus controverſiæ*: ex *Diſſertationes Latinæ Cap.* IV. *paragr.* XXVI. *pag.* 218. adduxi eandem hancce Cl. *Diſſertatoris* vehementiſſimam, & omni *Theologica armatura* ſtipatam, concluſionem. Oſtendi quoque *pag.* 116, 117, 118. quantæ & *iniquitatis*, & *imprudentiæ*, ſeſe adfinem fecerit Cl. *Theologus*, mœnia & præſidia Ipſe ſua prodens *Pontificiis*: & omnem *Rem Reformatam* ſollicitans, atque conturbans, fundamentis & firmamentis *Linguarum Originalium*, omniſque ſolidæ *Eruditionis Scripturariæ*, infeliciſſime ſubrutis, atque ſubverſis.

Nondum attigi ibi incredibiles hoſce *Exceſſus*, quibus nihil par unquam viſum noſtris in oris, *Academiiſque*. Melius hic comparent, ad *Alteram Editionem Diſſert.* de *Ling. primæva*, *Auctiorem* illam & *Emendatiorem*. In ea *Novi* hi *Fidei Articuli* occupant *paragraphum* XXXII. *pag.* 236, 237, 238. Ita incipit. „ *Cum vero* DEUS *hac* SIN-„ GULARISSIMA LINGUA *deſcribi voluerit oracula* „ *ſua*, *ut* ILLA SPECIATIM LINGUA SUUM *de æ-* „ *ternæ hominis ſalute quam* CLARISSIME *ac* SAPIEN-„ TISSIME *explicaret* CONSILIUM: *atque ab his Ora-* „ *culis ſuis reliquas*, *ad præſtitutum tempus uſque*, *arceret* „ *gentes*; *eaque ſolorum Judæorum committeret fidei* (Conf. „ *Pſ.* CXLVII: 19, 20. *Rom.* III: 2. DUBITARE „ NON POSSUMUS, *quin Deus* HANC HEBRÆO-„ BIBLICAM LINGUAM *ſua* NON MINUS *Pro-* „ *videntia* ab OMNI OMNINO *vindicaverit Corruptio-* „ *ne* & DEFECTU; QUAM CREDIMUS, & *adver-* *ſus*

Digitized by Google

„ *ſus Pontificios* STRENUE DEFENDIMUS, *Deum*
„ UNIVERSAM VET. TEST. SCRIPTURAM *ab*
„ OMNI OMNINO *corruptionis ſpecie tutam præſtitiſſe.*
„ *Atque hinc* PROCUL OMNI DUBIO *eſt cur Chriſtus*
„ DE HAC *Dei circa verbum ſuum* PROVIDENTIA
„ *certiores faciens Judæos*, LITERARUM VEL MI-
„ NUTISSIMARUM *atque* APICUM EARUM *men-*
„ *tionem fecerit. Matt.* V: 18. &c. &c. *Debitas* HAUD
„ DUBIE *memori mente Deo perſolvere debemus gratias*;
„ *quod* LIBROS VET. TEST. NON TANTUM
„ INTEGROS *nobis conſervaverit*; *ſed quod* LINGUAM
„ *quoque* HEBRÆO-BIBLICAM *ab* OMNI OMNINO
„ CORRUPTIONE, *ac* DEFECTU IN HUNC US-
„ QUE DIEM *tutam præſtiterit.*

Notari hic velim e TRIBUNALI promulgatum. *Nova & Mira dogmata.*

1. Illud, DUBITARE NON POSSUMUS. *Primum.*

2. LINGUAM, *qua Linguam* videlicet, *ab* OMNI OMNINO DEFECTU *vindicatam* *Secundum.*

3. LINGUAM, *qua Linguam* iterum, *ab* OMNI OMNINO CORRUPTIONE *defenſam.* *Tertium.*

4 LINGUAM ISTAM, *qua Linguam*, NON MINUS *ſic* INTEGRAM & INCORRUPTAM *remanſiſſe a nobis* CREDI DEBERE; QUAM CREDIMUS *Deum* UNIVERSAM VETERIS TESTAMENTI SCRIPTURAM *ab* OMNI OMNINO CORRUPTIONE *tutam præſtitiſſe.* *Quartum.*

5. PROCUL OMNI DUBIO *hoc velle Dominum*, *Matth.* V. 18. *uſque ad* LITERULAM VEL MINUTISSIMAM IPSIUS LINGUÆ, *qua Linguæ*, EJUSDEMQUE APICEM; *æque ac* LEGEM, & VERITATES COELESTES IPSAS. *Quintum.*

6. OMNIA *hæc* CONJUNCTIM *ab* ECCLESIA NOSTRA *contra Pontificios* STRENUE DEFENDI. *Sextum.*

X 7. *Hoc*

Septimum. 7. *Hoc* DUPLICI *nomine*; *&* *pro* LINGUA VET. TEST. *&* *pro* LIBRIS VET. TEST. GRATES *a nobis Deo* PERSOLVI DEBERE : *quod* UTRAMQUE, *&* VERITATEM IPSAM SANCTISSIMAM, *&* LINGUAM SACRO-SANCTAM, *ab* OMNI OMNINO *tam* CORRUPTIONE, *quam* DEFECTU PERÆQUE TUTAM *præſtiterit.*

Copiæ formidabiles, quibus adverſus nos in Aciem exiri vult Cl. Diſſertator.

Formulam ergo ſolemnem publicæ Gratiarum Actionis jam omnibus ſuis Studioſis præit, ac præſcribit Cl. *Theologus.* Atque

a. *Certa, liquida, indubitato perviɑa* ab iis cenſeri vult, jubet, ſancit, quæ ipſe Anno 1730. plane *in Contrarium* adhuc *docuit, inculcavit, evulgavit, publico Auctoritatis ſuæ Theologicae ſigillo* impreſſit.

b. Ab iiſdem *ſancte credi* poſtulat LINGUAM HEBRÆAM, (*qua Linguam, per ſe*) TOTAM *eſſe* DIVINAM; ac SINGULARISSIMAM.

c. DUBITARI quoque ab iiſdem non patitur, LINGUAM HEBRÆAM, utpote SINGULARISSIMAM plane, ORACULIS DIVINIS tantummodo inſerviiſſe : ac propterea NUNQUAM FUISSE VERNACULAM HEBRÆORUM.

d. Sanctiſſime quoque eoſdem *credere* jubet, *eodem gradu dignitatis, perfectionis, integritatis*, & SACRO-SANCTÆ, INCORRUPTÆ, ac NULLO OMMINO DEFECTU *laborantis* EMINENTIÆ, *ſtare* LINGUAM HEBRÆAM ; *quo ſtant* VERITATES *iſta Lingua revelatæ & deſcriptæ.*

e. Ergo ne EXTERNOS quidem DEFECTUS a quoquam poſſe, vel debere admitti, *in Lingua per ſe incorruptibili ad hunc uſque diem.*

f. Ergo *nihil* quoque, *nihil* omnino, vel DEESSE, vel ABESSE, ex HAC LINGUA TOTA DIVINA,

qua

quæ TOTA *quoque cum* OMNIBUS PARTIBUS ORATIONIS, quas vocant *Grammatici*, cum OMNIBUS & SINGULIS ſuis VOCABULIS; ſecundum OMNEM & SIGNIFICATIONEM, & CONSTRUCTIONEM, in *Codice ſacro ad hunc uſque diem* Divinitus conſervata ſit.

g. Hoc *ſanxiſſe Dominum Matt. V.* 18. ac proinde Religioſiſſime iis credendum, ſi *Orthodoxi* manere cupiant, ne *Literulam* quidem, vel *Apiculum*, de *Veteri Lingua Hebræa* intercidiſſe.

h. Has eſſe *Fundamentales Veritates* noſtræ *Religionis*, & *Reformationis*, quas contra *Pontificios ſtrenue defendere debeant:* ne res ipſorum *Theologica* quicquam detrimenti capiat.

i. Quin has eaſdem *Veritates* iis adverſus *Linguarum Orientalium* infauſtos illos *Defenſores*, non minori *ſtrenuitate* eſſe propugnandas, omnique virium contentione vindicandas: ut ita FACILLIMUM illud *ſuum ſtudium Linguæ Hebræo-Biblicæ*, magno Magni *Theologi* exemplo ipſis commendatum, ornent, atque coronent.

LXXXVI. Hujus *ſtrenuitatis* adverſus *Dialectorum Orientalium patronos* exercendæ, *Exemplum* quoque, ac *ſpecimen* illuſtrius, exhibere non recuſavit Cl. *Theologus*, *Excurſionem Belgicam* tandem ita concludens quam animoſiſſime *paragr.* LXIII. p. 274, 275. „ *præterea neſcio an* „ *illi*, *qui tam large loquantur de* MAGNO DEFECTU, „ *quem paſſa ſit* LINGUA HEBRÆA, *&* *de* OBSCU- „ RITATE VOCABULORUM HEBRÆO-BIBLI- „ CORUM, *quæ* EX HOC DEFECTU *nata eſſet*, „ *non* PONTIFICIIS (*quamvis*, UT SPERO, *citra in-* „ *tentionem*) *argumenta ſubminiſtrent* (**of men den** Roomſ- „ geſinden **geene behulpſel aan de hand werkt**) *adver-*

Periodus Belgica, exhibens ſpecimen Oppugnationis acerrimæ & generoſiſſimæ.

 „ *ſus*

,, *ſus illibatam integritatem*, & CLARAM EVIDEN-
,, TIAM *Sacræ Scripturæ* (**tegen de** gebrekblooſe vol-
,, maaktheid, **en** klaare verſtaanbaarheid der Heilige
,, Schrift) *quæ* DUO *præcipua* CAPITA *adverſus eos*
,, STRENUE *ſolemus defenſare. Si auxilium quæritur*
,, *apud Arabes, ad* DEFECTUM ILLUM, *quem paſſa*
,, *Lingua Hebræo-Biblica, ejuſque* OBSCURITATEM
,, (**ſoekt men hulp by** de Arabiers **om dat** geleden gebrek
,, der Hebreeuſche Bybel-taale; **en derſelver** duyſter-
,, heid, uit de Arabiſche tael &c.) *ſarciendam ex* DIA-
,, LECTO ARABICA, *quæ antiquitate Græcam Linguam*
,, (*ſi verum ſit* HOMERUM & HESIODUM *mille &*
,, *centum annos ante Chriſtum vixiſſe ac ſcripſiſſe*) *ne ad lon-*
,, *gam quidem diſtantiam æquat, quare, inquiet* ISAAC VOS-
,, SIUS, *non potius* DEFECTUS, & OBSCURITAS
,, *Sacræ Scripturæ*, (*nam ſi* LINGUA SACRÆ SCRI-
,, PTURÆ DEFECTUOSA *eſt*, & OBSCURA,
,, *ipſa quoque* SCRIPTURA *certiſſime eo ipſo* DEFE-
,, TUOSA *eſt* & OBSCURA) *ſarcienda ſtatuitur ex*
,, LXX. *Virali Verſione? Et quare dicet* PONTIFICIUS,
,, DEFECTUS & OBSCURITATES *illas non reſar-*
,, *cire potius ſtudent ex* TRADITIONIBUS, & DECI-
,, SIONIBUS *Pontificis Romani, ac Conciliorum? Hi pro-*
,, *fecto, inquient, in ſuis decretis non minus* SANCTI
,, *ſunt* & INFALLIBILES, *quam* ARABES *in ſua Dia-*
,, *lecto. Atque ita Lector* VERITATIS AMANS *cernit*,
,, *neutiquam approbandum*, LINGUAM HEBRÆO-BI-
,, BLICAM *ſuſpectam ullo pacto haberi* DEFECTUUM,
,, *quos paſſa ſit*, (**eenigſins van geledene gebreeken ver-**
,, **dagt houde**) *operamque dari ut* DEFECTIBUS ILLIS *ex*
,, *Arabica Dialecto liberetur: atque propterea Etymologi-*
,, *am quoque Vocabuli Schilo ex Arabica Dialecto, ſuperius ex*
,, *Clariſſ.* DE DIEU *adductam, nullum plane locum mereri.*

Qui

Qui has *Periodos Anno* 1736. *Syſtemati* noſtro objectas, & pro ſecuri injectas, idque *Sermone Belgico*, expendet, continuo agnoſcet, atque confiteri cogetur, ut complicata, involuta, perpetuiſque *Paralogiſmis* intertexta omnia, ita omnia quoque ad inextinguibilem invidiam *Syſtemati* noſtro puriſſimo concitandam eſſe comparata.

LXXXIII. Cur vehementiori huic *Expeditioni*, in nos, & noſtra omnia, levato quaſi vexillo, ſuſceptæ, me non confeſtim oppoſuerim, ſtrictim indicatum *Excurſ. Prim. pag.* 24, 25. Necdum matura res erat: *Status Controverſiæ noſtræ* vix cognoſcebatur. *Paralogiſmi*, quibus Veritas offuſcabatur, in materiis tam abſtractis, & abſtruſis, non cuivis poterant patere. Adfectui indultum erat a *Magnæ Auctoritatis Theologo*. Ipſum ſuiſmet *Paralogiſmis* præſtrictum, implicitumque, cernebam. *Cur ad Tubam ita contra me inſlatam ſiluerim.*

Ad *Fanatiſmum*, reliquis omnibus *Fanatiſmis* periculoſiorem, hæc abducere, tam diſtincte diſcernebam, quam Digitos numerare valeo. Fas non erat, ut Cl. *Theologum* vere, & ex animi ſententia, huc progreſſum autumarem. Nefas, ut iſtoc nomine Calamum adverſus Eum deſtringerem. Concedere itaque malui, & *Revictionem* meam ſuſtinere, ſic tamen ut de officio *Veritatis*, & *Viæ Regiæ*, defendendæ non decederem. Ni feciſſem, incendium in *Academia* vitari non potuiſſet. Hinc maniſeſtiſſimum periculum, ne *Fanatiſmus Hebræo-Biblicus* imperite *Zelantium* mentes, nimis ſane commotas, vehementius adhuc adflaret; atque genus exiſteret *Hebraïzantium*, quod ſub auſpiciis *principis Theologi* palam contenderet: FANATISMUS HEBRÆO-BIBLICUS.

א. LINGUAM HEBRÆAM, *qua Linguam*, TOTAM *eſſe* DIVINAM: atque TOTAM in *Bibliis contineri.*

ב. Eamque propterea HEBRÆIS NEUTIQUAM VERNACULAM CENSENDAM, *ſed pro* SINGU-

LARISSIMA *plane*, USIBUS *commerciiſque* HUMANIS EXEMTA *atque* DIVINIS INSPIRATIONIBUS UNICE DICATA, habendam.

Æterna litium Materies.

LXXXVIII. Hæ *Theſes*, cum *novis Articulis Fidei*, omni *Auctoritate Theologica*, & *ſeveritate* ſimul *Cenſoria* adverſus aliter ſentientes, tam *Mortuos*, quam *vivos*, inde exſculptis, atque *Sanctione Domini Matt.* V. 18. tam ſolemniter communitis; quam magis directe a me impugnatæ eſſent, tam magis *Fanatiſmum Hebræo-Biblicum* introducere debuiſſent; atque quaquaverſum diſſeminare.

Fuiſſet hæc *irreſtincta litium Materies*, in novas identidem formas, facieſque, *Protei* ritu, ſe induens, quæ, procedente tempore, tenebris pluſquam *Ægyptiis* coopernuiſſet denuo *Candelabrum Eccleſiæ*, atque ut *Lumen*, ita *Decus* quoque, ac *præſidium*, *Reformationis* extinxiſſet.

LXXXIX. Quum itaque *Diſſertatio de Ling. primæva*, poſt præluſionem *Belgicam*, me ex obliquo acerrime impetentem, animoſius adhuc ſeſe in *orbem Eruditum* intuliſſet, eundemque *Fanatiſmum Hebræo-Biblicum* ulterius provehere minaretur: non potui, non debui, amplius *provinciæ*, quam ſuſtineo, defenſandæ me ſubducere. *Eruditionis Hebraicæ* certiſſima *fundamenta*, & *firmamenta*, quæ infauſto zelo adverſus nos, & noſtra, concepto, convelli videbam, *vindicem* tandem depoſcebant calamum.

Excurſus Primus Ei reſtinguendæ inſtitutus.

Ne tamen ſcintillæ in flammam ſubito conſurgerent, unoque omnia incendio involverent; *Aqua* mihi *ſpargenda*, & largiter ingerenda fuit: id eſt, curandum erat, ut, adſpirante Dei gratia, infelices hæ *Theſes*, quia ſponte ſeſe reſtinguere noluerant, liberali & amiciſſima convictione reſpergerentur: atque *Clariſſimo Diſſertatori* ad *Caſtigatiorem trutinam* Earum inſtituendam, ſub conſpectum ferrentur: quando nec ad *Belgicam ſcriptionem*, nec ad *Latinam*, mihi perſuadere ſuſtinebam, Cl. *Theologum*

ve-

Digitized by Google

vere ad miſerabilem *Fanatiſmum* huncce, quem verba & phraſes præferebant, atque inculcare videbantur, deſciviſſe: multo minus Eundem ſedatiore, & diſtinctiore, tantarum Veritatum Diſcuſſione, defenſitare coram facie *Academiæ* & totius *Orbis Eruditi* velle.

XC. Nec volui itaque, quod *venerationis* fuit & *amicitiæ*; nec debui, quod *æquitatis* ac *juſtitiæ*; nec potui, quod *prudentiæ* ac *circumſpectionis* neceſſariæ, adverſus *Bigam* iſtam *Theſium* infinite abſurdarum, quæ *Univerſam Diſſertationem de Ling. primæva* portant & vehunt, confeſtim in Aciem educere; eaſque ſexcentis repugnantiis, omniſque *Fanatiſmi* plenis contradictionibus, obruere, atque profligare.

Occaſio glorioſiſſima honorifice oblata Cl. Theologo *ad* Veritatem *cum* Dignitate *honorandam.*

Et veritatis igitur, & concordiæ ſimul, curam gerens, ſumme Venerandum, & Honoratiſſimum, *Virum*, quem Litibus hiſce ſeſe illigaſſe dolebam, inde evolvere conatus ſum, non ficta quadam, aut ex metu profecta, humanitate, ut nonnulli judicarunt, ſed ex vero & ſincero affectu, quo Officium hocce *Theologo*, annis meritiſque gravi, a me deberi exiſtimabam.

In *Excurſu primo* ergo, Honorandi *Viri* cum *Auctoritati*, tum *Dignitati*, quantum *juſtiſſimæ Cauſæ Defenſio* ſinebat, ſerviens, Eum ad *indubios*, *integerrimoſque* ſuos, his de *Theſibus*, *ſenſus* revocavi: atque *in genere* tantum mentionem feci *infinitæ* cujuſdam *abſurditatis*, & *repugnantiæ*; quam hae *Theſes* in ſe concluderent: nihil adhuc *in ſpecie* demonſtrans: multo minus *Theſes* illas tanquam *veras animi* Ejus *ſententias* vexans. Scilicet, & *pulchrius* autumabam *Nominique* Magni viri *glorioſius*, & *veritati pacique* conducibilius, ut Ipſemet haſce ſuas *Theſes* reformaret; quam ut Ego eas deformarem: atque exiſtimabam *Viro* Gravi & ſapiente digniſſimam fore propriam *Correctionem* talium *poſitionum*, quas Ipſe *Revelationis Certitudini*, *Evi-*

den-

Digitized by Google

dentiæ, ac *Firmitati* adverſari, ut ſemper, ita ante *octo annos* adhuc recenter admodum. & judicarat, & cum demonſtratione *Veritatis* ad Conſcientiam adſtruxerat.

Hoc Sacrificium Juſtitiæ Viro Juſto non grave.

XCI. Profecto nec grave, nec injucundum, eſſe poteſt *Veritatem Amanti*, ut & cum Ea, & cum ſemet ipſo, in gratiam redeat; ſi & ab Ea, & a ſemet ipſo, per æſtum diſputandi, deſciviſſe commoneatur.

Magna propterea ſpes, & expectatio, me tenebat, haud difficulter à ſe impetraturum principem *Theologum*, ut concederet *Veritati*, concederet *ſibi ipſi*; concederet *votis* omnium, quibus *Eruditio Hebraica*, ejuſque tum *Conſervatio*, tum *Propagatio*, cordi curæque: atque ita *ſemet ipſo Majorem* ſeſe nobis redderet, atque præſtaret.

Congreſſus Amicus cum Cl. Theologo pacifice quæſitus.

XCII. Poſt emiſſum, tam honeſtum in Scopum, finemque, *Excurſum* meum *primum*, quæſivi inſuper Amiciſſimum congreſſum, Colloquiumque, cum Clariſſ. *Theologo*, ut Scrupulos adverſus *Syſtema* noſtrum conceptos, ex animo Ejus penitus revellere liceret, & *Quæſtionem* hancce Humaniſſime ſimul, ſimul Cordatiſſime, tranſigeremus.

Hiſce meis ſinceriſſimis deſideriis, votiſque, ſi obſecundatum fuiſſet, decreveram in *ſpecialem* illam *Demonſtrationem infinitæ abſurditatis*, qua utraque *Theſis* ſcatet, non deſcendere.

Quid? Minus *honeſtum* cenſuiſſem, & *Perſona* mea haud dignum, tali Evictione, tanquam παραδειγματίζειν & tranſducere, quæ ipſe Cl. *Diſſertator*, ut *honeſtiſſime*, ita *perſona* ſua *digniſſime* correxiſſet, atque miſſa feciſſet.

Quid in omnibus his Conſilii ac propoſiti mihi ſederit.

XCIII. Suſtinui ergo inchoatum Curſum, & quamvis id *Cauſæ* noſtræ haud ſatis utile judicarent multi, a propoſito meo non diſceſſi. Increbuit tandem, Cl. *Theologum reſcriptionem* parare, & *Theſes* ſuas, cum *priores*, de LINGUA HEBRÆA TOTA PER SE DIVINA, ac,

ac, HEBRÆIS NUNQUAM VERNACULA: tum *poſteriores*, de COLONIA JOCTANIDARUM IN ARMENIAM *deplantanda*, atque DIALECTI ARABICÆ SPURCISSIMA PROLUVIE, doctius, & interius, adſtructurum eſſe.

Lætabar; & quid Reſponſi venturum eſſet, tranquillus præſtolabar: quum ecce ſubito affertur, *Alteram* prodiiſſe *Editionem Diſſertationis*, acceſſionibus quibuſdam non humaniſſimis adverſus me, ditatam. *Alterius Editionis præcurſores ſuſurri.*

Non credere Ego. Mox oculis meis fidem habere, hac ſaltem in re, coactus fui. Vah! Adeone quemquam *ſibi iniquum*, *ſibi injurium* eſſe poſſe! Nihil aliud nunc addo: & ad rem ipſam devenio.

XCIV. Perlectis, quæ prima curioſitas, *Notulis*, quibus *Altera Editio* hæcce adaucta, in ſtuporem plane defixus ſum. Vidi, quod nunquam forte in *Orbe Erudito*, ſic quidem, viſum: vidi *duas inſigniores Notas*, quæ *duas* illas *priores Theſes*, quibus *adſtruendis Diſſertatio* univerſa deſtinata fuit, *deſtruerent*, ipſa *Diſſertatione* tamen adeo non relaxata, aut remiſſa; ut contra haud paulo animoſior in nos ſurrexiſſe, & exarſiſſe, videatur. *Incredibile & ſtupendum phænomenon.*

Hæc alias ſub conſpectum dabo. Nunc quod inſtat. Fatebor itaque, me tum *lectis Notulis*, tum aliis *acceſſionibus perlectis*, ac perpenſis, uno eodemque tempore, & *ſincero* perfuſum *gaudio*, & *acri dolore* compunctum.

Gaudio ſincero, quod *Veritas* evaluiſſet. *Acri dolore*; quod *Veritati* tamen adhuc *ex parte obniti* viderem Honoratiſſimum *Virum*, qui Eam ambabus ulnis lætus, gratanſque, amplecti potuiſſet. Spero tamen, & confido, in *Domino*, & *Verbo Veritatis*, nec hunc fructum laboris mei, pro eo impenſi, multo ſuaviſſimum, ſemper mihi defuturum. Sic demum *Gaudium* meum completum, atque cumulatum, cenſebo. *Editio hæc gaudium dolore miſcuit.*

Digitized by Google

Gratationis lætiſſima materies. XCV. Lætiſſimus eventus non unum interim officium *Gratationis* mihi injungit.

Primum omnium infinitas *Patri Luminum* grates exſolvo, quod, pro ardentiſſimis meis votis, ad *Alteram Editionem Diſſertat. de Ling. prim.* faciem *Academiæ* obnubilatam diſſerenaverit, atque lucidiſſimis *Veritatis*, ſemper *Victricis*, radiis telisque diem nobis pro imminente nocte caliginoſa reddiderit, nunquam, hoc quidem in Sacrario omnis ſolidæ Eruditionis, offuſcandum.

Deinde gratulor *Eccleſiæ*, quod periculum *Fanatiſmi Hebræo-Biblici* tam prope imminentis, ſeque imperitis mentibus inſinuare minantis ſub magna Auctoritate *Theologica*, ſponte ſemet diſcutiat, atque diſpellat: quando quidem *Theſes* illæ *Audaces*, quæ *Periculoſiſſima* hæcce *Principia* introduxerant ad *Syſtema* noſtrum profligandum, ab Earum Inventore, ac Promotore, *Theologo* nunc palam dimittuntur; atque *exauctoratæ* eſſe jubentur.

Gratulor denique Studioſis *Theologiæ*; tum iis qui per *Viam Regiam* ſtrenue nobiſcum contendunt ad veram *Eruditionis Hebraicæ* palmam: tum iis quoque, qui metu contagiunculæ quaſi, & noxæ alicujus in ſe, & res ſuas, inde redundaturæ, ad nos, noſtraque, accedere reformidant.

Congratulatio ad Studioſos. XCVI. *Prioribus* quidem illis, qui Diſciplinæ noſtræ, & inſtitutioni, ſe committere auſi, tam in *Hebraicis*, quam in *Chaldaicis*, *Syriacis*, *Arabicis*, literis, optatum hunc Capitalis Litis flexum gratulor; quod jam nebulis artificioſe congeſtis, compactiſque, ad *Evidentiſſimam Veritatem* infuſcandam, ſemet diſſolventibus, curricula feliciter ſuſcepta inoffenſius, alacriuſque, pergere liceat; abſque ut a voculis ullis, aut ſuſpiciunculis, attingi; nedum lædi, atque interturbari queant. *Poſterioribus* autem, qui *Fortunam* ſemper iratam, adverſamque, verentur-

Digitized by Google

rentur, ſi vel Auditiones noſtras excipere ſuſtinerent, congratulor; quod ita jubente Numine eadem illa maxima *Auctoritas Theologica*, quæ *Bigas theſium*, ſuper quibus *Fanatiſmus Hebræo-Biblicus* reſidebat, clanculum invexerat in orbem *Belgicum* primo, mox fidentius, & apertius, in *Literatum*, *eaſdem* nunc pro *ſuis* amplius agnoſcere verecundetur; atque veluti de temone deſiliat, ut quo velint, ſine Aurigatore ferantur. Congratulor iiſdem, quod proinde jam exſoluti ſint *Noviciis* illis *Fidei Reformatæ Articulis*, quos *Theologica* illa *Auctoritas*, ſuis *Bigis* confidens, condiderat, atque publice privatimque inculcabat.

Quantis, hac in parte, malis, per Divinam gratiam, levati ſint, uno oculorum conjectu aſſequentur, ſi pagellas replicent 157. 158. hujus *Excurſus*.

Idem adhuc plenius percipient ex reliquis deinceps, longo ſatis agmine huncce conſecuturis, *Excurſibus*. Et proxime proditurus quidem *Tertius* demonſtrabit, atque, quando ita voluit, ita juſſit, Cl. *Diſſertator*, pervictum dabit, LINGUAM HEBRÆAM certo certius HEBRÆIS *fuiſſe* VERNACULAM; ſimulque, *purum putum* eſſe, ac manere, FANATISMUM HEBRÆO-BIBLICUM, non tantum VERITATEM iſtam NEGASSE, ſed quandoin *obſcuram anxiamque Dubitationis cavernam* nunc ſe recepit Cl. *Theologus*, per pulchram illam *Notam* quæ *paragr*. V. *Alterius Editionis* ſubnexa, vel EANDEM IN DUBIUM REVOCASSE.

STATUS *præſens* QUÆSTIONIS.

F I N I S

SECUNDI EXCURSUS.

Digitized by Google

CORRIGENDA.

Pag.	86.	lin. 22.	lege	*aſſeveratione.*
		24.	l.	HEBRÆAM.
	87.	l. 2.	l.	*probandum pronunciat.*
	89.	l. 25.	l.	*viis.*
		27.	l.	perſuadere.
	90.	l. 22.	l.	Rhetoricationum.
	104.	l. 15.	l.	HEBRÆIS.
	117.	l. 18.	l.	conſequentias.
	118.	l. 4. ima.	l.	velint.
	134.	l. 22.	l.	PROBARI.
	141.	l. 7. ima.	l.	*primæ.*
	151.	l. 11.	l.	*Judæorum.*
	157.	l. 24.	l.	infinitarum.
		l. penult.	l.	*unum.*
	158.	l. 7.	l.	*Diſſertationis.*
	160.	l. 25.	l.	OMNINO.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google